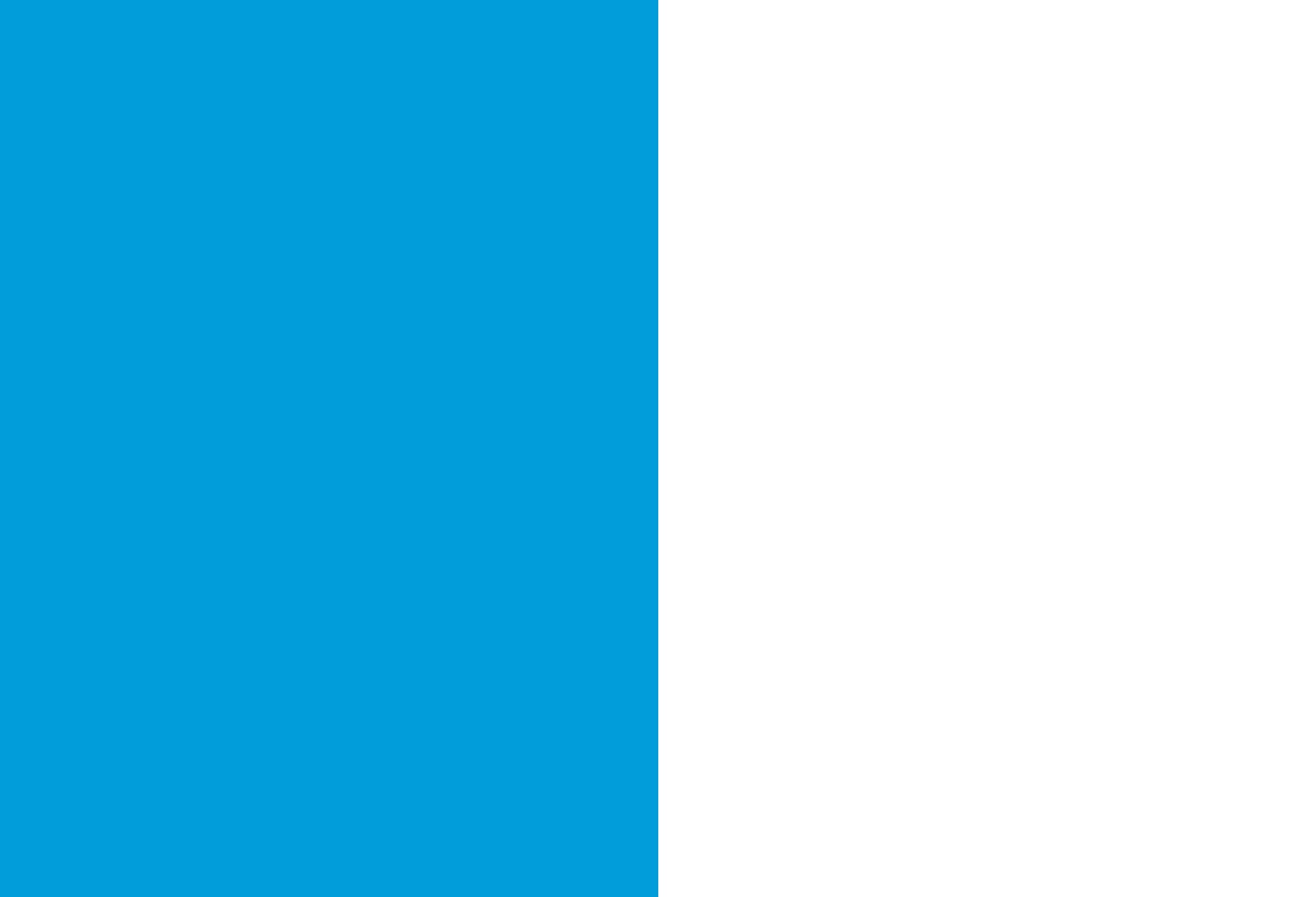

GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA A BARCELONA

Valors, reptes i propostes

**Consell Editorial de
l'Ajuntament de Barcelona**

Gerardo Pisarello Prados,
Josep M. Montaner Martorell, Laura Pérez Castaño,
Jordi Campillo Gámez, Marc Andreu Acebal,
Águeda Bañón Pérez, Pilar Roca Viola,
Maria Truñó i Salvadó, Bertran Cazorla Rodríguez,
Anna Giralt Brunet

Gestió comunitària de la cultura a Barcelona. Valors, reptes i propostes.

© D'aquesta edició,
Institut de Cultura de Barcelona, 2018

Text

© La Hidra Cooperativa i Artibarri
Mauro Castro (La Hidra Cooperativa) i Javier Rodrigo (Artibarri)

Equip de recerca

Mireia Calafell
Mauro Castro,
Javier Rodrigo
Mercè Zegri

Edició

Ajuntament de Barcelona
Institut de Cultura de Barcelona

Disseny i maquetació Nando Vivas

Correcció Babel

Impressió Cevagraf

DL B 24740-2018

barcelona.cat/barcelonallibres i el web del programa
Cultura Viva de l'Institut de Cultura de Barcelona

GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA A BARCELONA

Valors, reptes i propostes

Tots els continguts i el material associat a aquest informe
estan subjectes a una llicència de reconeixement d'autoria
i de compartició amb la mateixa llicència.

ARTIBARRI

COMUNITATS CREATIVES PER AL CANVI SOCIAL

ÍNDEX

1.	INTRODUCCIÓ	pàg. 11	3.	PRÀCTIQUES DE GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA A BARCELONA	pàg. 39
2.	ORÍGENS DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA, REIVINDICACIONS I POLÍTIQUES PÚBLIQUES	pàg. 15	3.1.	Introducció als casos d'estudi	pàg. 40
2.1.	Què és la gestió comunitària de la cultura?	pàg. 16	3.2.	Cultura comunitària	pàg. 42
2.1.1.	Els béns comuns: institucions d'acció col·lectiva	pàg. 16	3.2.1.	Introducció	pàg. 42
2.1.2.	Gestió comunitària de la cultura	pàg. 19	3.2.2.	Estructures/governança	pàg. 47
2.2.	Reivindicacions històriques i presents	pàg. 24	3.2.3.	Grau de participació	pàg. 48
2.2.1.	Gestió comunitària: un passat molt viu	pàg. 24	3.2.4.	Proximitat i vincles territorials	pàg. 50
2.2.2.	De la "proximitat" a la nova defensa de la gestió comunitària	pàg. 26	3.2.5.	Discursos i valors sobre cultura	pàg. 51
2.2.3.	Reivindicacions socials que prefiguren polítiques públiques	pàg. 28	3.2.6.	Exemples de pràctiques	pàg. 54
2.3.	Polítiques públiques rellevants	pàg. 29	3.3.	Nous espais de gestió comunitària	pàg. 59
2.3.1.	Gestió cívica	pàg. 30	3.3.1.	Introducció. La reivindicació d'equipaments per als barris	pàg. 59
2.3.2.	Respostes institucionals a les demandes de gestió comunitària	pàg. 32	3.3.2.	Estructures/governança	pàg. 60
2.3.3.	Polítiques fomentades des de l'ICUB	pàg. 34	3.3.3.	Grau de participació	pàg. 60
2.4.	Una diagnosi preliminar	pàg. 37	3.3.4.	Proximitat i vincles territorials	pàg. 61
			3.3.5.	Discursos i valors sobre cultura	pàg. 62
			3.3.6.	Exemples de pràctiques	pàg. 63
			3.4.	Equipaments de proximitat	pàg. 67
			3.4.1.	Introducció	pàg. 67
			3.4.2.	Estructures/governança	pàg. 70
			3.4.3.	Grau de participació	pàg. 72
			3.4.4.	Proximitat i vincles territorials	pàg. 77
			3.4.5.	Discursos i valors sobre cultura	pàg. 78
			3.4.6.	Exemples de pràctiques	pàg. 80
			3.5.	Festes populars	pàg. 84
			3.5.1.	Introducció	pàg. 84
			3.5.2.	Estructures/governança	pàg. 85
			3.5.3.	Grau de participació	pàg. 88
			3.5.4.	Proximitat i vincles territorials	pàg. 91
			3.5.5.	Discursos i valors sobre cultura	pàg. 95
			3.5.6.	Exemples de pràctiques	pàg. 97

4. VALORS I REPTES DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA *pàg. 101*

- 4.1. Valors de la gestió comunitària de la cultura *pàg. 102*
 - 4.1.1. Participació com a autogestió *pàg. 102*
 - 4.1.2. Pràctica comunitària arrelada al territori *pàg. 104*
 - 4.1.3. Concepció comunitària de la cultura *pàg. 105*
 - 4.1.4. Governança col·lectiva *pàg. 106*

- 4.2. Reptes de la gestió comunitària de la cultura *pàg. 109*
 - 4.2.1. Manca d'indicadors de la gestió comunitària de la cultura *pàg. 109*
 - 4.2.2. Múltiples finestres administratives *pàg. 110*
 - 4.2.3. Marcs jurídics rígids i manca de reconeixement *pàg. 111*
 - 4.2.4. Necessitat d'espais de diàleg públic-comunitaris *pàg. 112*
 - 4.2.5. Reptes i paradoxes de professionalitzar la gestió comunitària *pàg. 113*
 - 4.2.6. Límits en la diversitat social de la gestió comunitària *pàg. 114*

5. PROPOSTES *pàg. 115*

- 5.1. Els sis eixos d'acció pública per a la gestió comunitària *pàg. 116*
 - 5.1.1. Avaluar. Indicadors i balanç comunitari *pàg. 117*
 - 5.1.2. Escoltar. Confiança, reconeixement i escolta activa *pàg. 118*
 - 5.1.3. Acompanyar. Flexibilitat en ritmes, obertura i menys regulació *pàg. 119*
 - 5.1.4. Facilitar. Suport tècnic i transversalitat entre àrees municipals *pàg. 121*
 - 5.1.5. Sostenir. Més recursos versus el risc de precarietat *pàg. 122*
 - 5.1.6. Planificar. Xarxa i reflexió conjunta en l'àmbit de ciutat *pàg. 124*

BIBLIOGRAFIA *pàg. 125*

ANNEX 1: Llistat de persones entrevistades i tallers realitzats *pàg. 129*

ANNEX 2: Llistat d'equipaments i serveis sota gestió cívica per àmbits i districtes *pàg. 131*

INTRODUCCIÓ

1

En aquest llibre analitzem una manera de fer cultura en què les comunitats locals s'impliquen en la producció i gestió de continguts; comunitats que, més enllà de “consumir cultura”, participen activament en la governança de les pràctiques i els espais culturals seguint i produint principis democràtics. La gestió comunitària de la cultura és un model que, tot i haver-se mostrat com una alternativa sòlida i un bon complement vers les institucions públiques i les anomenades “indústries culturals”, encara no ha consolidat la seva relació amb l'Ajuntament. Cal, per tant, reconèixer les pràctiques i formes en què la gestió comunitària s'expandeix i s'experimenta a la ciutat en el complex camp de la cultura, i millorar les polítiques públiques relacionades amb aquest àmbit.

Per fer front a aquests reptes, el programa Cultura Viva que promou l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) ha definit com una de les seves prioritats fomentar la gestió comunitària de la cultura. El desenvolupament d'aquest objectiu fa referència a la voluntat d'impulsar la relació entre ciutadania, institucions i espais comuns de la cultura des de valors democràtics com la transparència, la crítica, la proximitat i la participació. Aquesta voluntat també està present en el marc del Consell de Cultura de Barcelona.

La proposta de fomentar la gestió comunitària de la cultura no respon només a una voluntat política de l'ICUB o del Consell de Cultura, sinó sobretot a una demanda creixent per part d'entitats i col·lectius que reclamen més reconeixement institucional, respectant sempre els marges d'autonomia necessaris. Una realitat heterogènia i diversa que obre un seguit de preguntes i reptes per a les mateixes comunitats organitzades i per a les polítiques culturals: què entenem

per gestió comunitària de la cultura? Sota quins valors funcionen aquestes institucions d'acció col·lectiva? Quin ha de ser el paper de l'Administració pública envers aquesta realitat? Com es pot reconèixer i fomentar aquestes pràctiques des de l'Ajuntament sense restar-los autonomia ni entendre-les com un substitut dels serveis públics?

Sovint pensem en els béns comuns com un relat abstracte, carregat d'anhels democràtics. Les utopies són útils per situar imaginaris polítics emancipadors, però també poden restar importància a les petites conquestes que es produeixen quotidianament. Aquesta ambivalència es multiplica quan parlem del camp cultural, que si bé pot contenir pràctiques col·lectives i transformadores, també pot seguir una lògica individualista i, de vegades, conservadora. En el moment actual de canvi de paradigma, cal fer front a un repte que sembla paradoxal, però que alhora sembla una bona brúixola per construir noves institucions democràtiques: necessitem una visió realista de les utopies polítiques.

12 Seguint aquesta filosofia, aquest llibre respon a un doble objectiu. D'una banda, situar els valors i reptes de la gestió comunitària de la cultura a Barcelona a partir de les seves pràctiques, entenent-les com un conjunt de conquestes traduïdes en institucions col·lectives i polítiques públiques. I de l'altra, una vegada definits els valors i reptes, és necessari clarificar les conquestes encara per assolir i que demanen propostes per avançar en la col·lectivització de la cultura. L'estructura del llibre està dissenyada sota aquest doble objectiu. Després d'aquest primer capítol introductori, en el segon capítol definim la gestió comunitària de la cultura, conceptualitzant els béns comuns com un fet institucional, amb normes, reglaments i objectius compartits que permeten produir cultura comunitària. També oferim una breu història de la gestió comunitària i les seves reivindicacions, així com algunes polítiques públiques que considerem rellevants. En el tercer capítol, a partir d'un conjunt de casos d'estudi, presentem algunes idees sorgides de l'anàlisi empírica d'un conjunt de pràctiques comunitàries de Barcelona. En concret, aprofundim en aspectes relacionats amb els seus models de governança, els processos de participació que les modulen, les seves formes d'arrelament territorial i les concepcions de la cultura que emergeixen d'aquestes pràctiques comunitàries. En el quart capítol, vinculant l'anàlisi empírica amb altres recerques i treballs teòrics, revisem els valors de les pràctiques comunitàries i els principals reptes per optimitzar la seva relació amb l'Administració

pública. Finalment, dediquem el cinquè capítol a les propostes, on desglossem sis eixos d'acció pública per a la gestió comunitària amb l'objectiu d'avançar en les relacions entre les institucions comunitàries i les institucions públiques a escala municipal.

En resum, en aquest llibre mostrem una cartografia del present i el futur de la gestió comunitària de la cultura a Barcelona, recollint els seus valors i els seus reptes, i presentant les propostes més rellevants que han anat sorgint en les converses i tallers amb tècnics municipals i amb diversos actors col·lectius que fomenten els béns comuns culturals.¹

13

1 Per tal de conèixer les diferents visions sobre la gestió comunitària en cultura, així com les possibilitats d'actuació des de l'àmbit municipal, s'han realitzat tretze entrevistes semiestructurades a informants clau i dos focus

grup. Alhora, i amb la voluntat d'obtenir la participació activa dels actors comunitaris, s'han dut a terme tres tallers de treball per retornar els primers resultats i recollir aportacions (vegeu l'annex 1).

ORÍGENS DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA, REIVINDICACIONS I POLÍTIQUES PÚBLIQUES

2

Abans d'endinsar-nos en l'anàlisi de les pràctiques comunitàries que hem seleccionat i en els valors i reptes que se'n deriven, hi ha alguns elements introductoris que és important aclarir. Evidentment, un d'aquests elements és conceptual, atès que “gestió comunitària de la cultura” pot significar moltes coses. D'altres, com les reivindicacions que s'han donat a Barcelona en àmbits com la gestió directa d'equipaments, també són especialment importants per concretar de què parlem. De fet, la història d'aquestes reivindicacions és la millor manera d'entendre què és i quin és l'objectiu de la gestió comunitària de la cultura, i també per introduir tot el camí que encara resta per fer en matèria de polítiques públiques. Dedicuem, doncs, aquest capítol a definir conceptualment la gestió comunitària de la cultura i a sintetitzar la seva trajectòria reivindicativa més

contemporània. Per avançar en els reptes pendents i concretar la relació entre pràctiques comunitàries i l'Ajuntament, en el darrer apartat d'aquest capítol desglossarem algunes polítiques públiques rellevants i oferim una primera diagnosi.

QUÈ ÉS LA GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA?

2.1.

2.1.1. ELS BÉNS COMUNS: INSTITUCIONS D'ACCIÓ COL·LECTIVA

16 Enfront de divisions clàssiques com Estat-mercat o públic-privat, la gestió comunitària representa una forma institucional més complexa i situada localment que produeix recursos públics no gestionats per l'Estat, així com economies comunitàries no basades en l'imperatiu del valor de canvi. El concepte “béns comuns” ha passat a ser un dels més recurrents per pensar respostes a problemes col·lectius alternatives a les polítiques neoliberals hegemòniques. Reivindicacions com “l'aigua és un bé comú” o “la cultura com a bé comú” expressen la necessària reapropiació social de la riquesa natural i material davant d'un cicle de privatitzacions que ha precedit la crisi sistèmica actual. De fet, el terme s'ha utilitzat principalment per reivindicar la naturalesa comuna de recursos fonamentals per a la vida i que estan amenaçats a causa de la seva privatització o mercantilització.

Parlem, doncs, de béns comuns per referir-nos a béns de propietat col·lectiva, amb forts lligams socials i territorials, gestionats a través de formes de govern democràtiques rígides per normes dissenyades per les persones usuàries i/o productores. Els béns comuns es produeixen en formes de relació social que han perseverat al llarg de la història: comunitats organitzades entorn de recursos compartits segons models democràtics i participats de governança. Aquesta articulació entre recurs, comunitat i normes pot satisfer amb eficàcia les necessitats socials presents i constituir institucions d'acció col·lectiva per buscar

respostes mancomunades a necessitats futures. Per tant, els béns comuns no són un bé econòmic preexistent que podem classificar segons criteris de rivalitat i exclusivitat o un recurs que és naturalment comú. Els béns comuns són institucions d'acció col·lectiva basades en la pràctica continuada dels comuns i comuneres —no exempta de conflictes— que gestionen recursos sota principis democràtics. A causa del seu caràcter contextual i comunitari, qualsevol exemple l'hem de situar en la seva realitat espacial i temporal concreta. Tenint en compte aquestes precaucions però buscant ser més il·lustratiu, podem dir que un equipament de barri sota gestió col·lectiva i participada o que una biblioteca digital sota llicència oberta i que permet l'accés i la producció derivada de continguts són béns comuns culturals. Més endavant, quan analitzem les pràctiques comunitàries de Barcelona seleccionades, veurem experiències i processos que donen més complexitat a les idealitzacions que sostenen aquests exemples abstractes.

17 L'interès pels béns comuns ha crescut enormement a partir dels treballs de la politòloga americana Elinor Ostrom (1990), guardonada el 2009 amb el Premi Nobel d'economia. Amb les seves recerques empíriques, Ostrom va demostrar que determinats recursos naturals són gestionats eficaçment per comunitats locals sense haver de mercantilitzar-los o centralitzar-ne estatalment la gestió. D'aquesta manera, Ostrom va qüestionar la coneguda com “tragèdia dels comuns” de Garrett Hardin (1968). Influxat per la visió microeconòmica ortodoxa, Hardin va assenyalar que la nostra tendència a maximitzar el benefici propi provoca l'esgotament dels recursos comuns. La tragèdia es produeix quan els individus que fan ús d'un recurs finit el sobreexploten, seguint un comportament d'*homo economicus*. Per evitar aquesta tragèdia, Hardin va proposar com a solució que els béns comuns o *commons* estiguessin gestionats sota l'autoritat d'una entitat pública (Estat) o privada (el mercat capitalista). Ostrom va rebatre Hardin assenyalant una realitat viva: l'existència de sistemes comunals de gestió de recursos naturals com les muntanyes comunals o els aqüífers i preses d'aigua mancomunades. En realitat, Hardin havia confós els béns comuns amb els recursos oberts sense cap mena de regulació. No va ser només un error conceptual, sinó sobretot polític: Hardin va ignorar les formes de govern horitzontals existents que no es basen en un centre jerarquitzat de direcció i coordinació. Els béns comuns es defineixen precisament per ser institucions col·lectives amb normes

que exclouen els comportaments maximitzadors individuals (els anomenats *free riders*) i que eviten la “tràgica” erosió o sobreexplotació del recurs. Béns comuns, en definitiva, no vol dir desregulació, sinó regulació col·lectiva.

Els principis de la gestió comunitària que va sistematitzar Ostrom com, entre d'altres, l'accés comunitari al recurs i la participació local, fan que aquests sistemes de regulació col·lectiva siguin radicalment democràtics i potencialment emancipadors. Alhora, posar l'atenció en les condicions locals i en els coneixements pràctics acumulats pels comuners i comuneres permet entendre millor la protecció i la sostenibilitat de recursos finits o que necessiten dedicació i coneixements situats per existir i reproduir-se. D'una banda, Ostrom va demostrar que les comunitats locals són sovint més coneixedores de l'ecologia social que els funcionaris governamentals. De l'altra, va confirmar que per les comunitats locals la sostenibilitat a llarg termini és molt més important que el benefici a curt termini, que és un dels objectius principals quan s'aposta per la privatització dels recursos.

18 Afirmar que la sobreexplotació dels recursos comuns no és un tret natural del comportament humà sinó que és un problema institucional evitable a partir d'arranjaments locals, comunitaris i participatius, ha suposat un impuls per als moviments socials. Especialment per als col·lectius i moviments que treballen en la protecció dels recursos naturals i el medi ambient, però també per a d'altres lligats a diverses formes de producció social, cultural i col·laborativa en xarxa. El retorn dels béns comuns a l'imaginari polític ha revaloritzat una forma de governança en què les comunitats locals, la desmercantilització i els drets d'ús —i no els drets de propietat— se situen al centre de l'acció política transformadora (Harvey, 2014; Laval i Dardot, 2015).

2.1.2. GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA

Si bé no trobarem una única definició, la concepció més establerta sobre la gestió comunitària de la cultura s'expressa sota la lògica dels béns comuns, és a dir, comunitats locals actives que desenvolupen pràctiques culturals i que funcionen sota formes de governança democràtica i produint normes compartides. Això suposa situar al centre de la producció cultural els principals valors que encarnen les relacions comunitàries: l'autogovern, el valor d'ús, la sostenibilitat i la gestió col·lectiva i transparent.

Des d'àmbits com l'anomenada “innovació social” s'ha fet referència a la gestió comunitària per definir iniciatives liderades per comunitats locals dirigides a atendre drets bàsics, però també com una manera més participativa de proveir serveis públics (Moulaert, 2009). Seguint aquesta perspectiva, la gestió comunitària pot significar posar la governança d'un equipament, projecte o recurs públic en mans de la ciutadania a través de diferents òrgans de participació. Es tracta d'una forma de proveir serveis socioculturals en què la societat civil organitzada és l'actor principal en la presa de decisions sobre els continguts, el mode d'organització i la provisió del servei que necessita la participació estatal per ser garantit (Sánchez Belando, 2015). Des de la defensa de múltiples sobirania en què efectivament també té presència el discurs de la sobirania cultural, s'ha argumentat que han de ser les comunitats les que han de proposar i determinar les institucions i els projectes que volen dur a terme. Es tracta d'un model de sobirania que promou la descentralització de la cultura, la redistribució de recursos i el foment de pràctiques més sostenibles pels teixits, territoris i ecosistemes culturals (Yúdice, 2017). Compatible amb aquesta mirada, en el paradigma de la democràcia cultural, els drets culturals són un element clau de la sobirania cultural i local dels territoris, i funcionen com a factors d'impacte polític que accentuen la democràcia de les polítiques culturals (Pasqual, 2018).

19

Seguint aquestes contribucions, la gestió comunitària remet a pràctiques que reivindiquen i posen en marxa formes de governança participativa a partir d'organitzacions vinculades al teixit social, inserides dins d'una comunitat i arrelades territorialment, qüestionant la neoliberalització de la cultura. Valorar aquesta forma de gestió col·lectiva passa per reconèixer:

- I. L'existència de persones arrelades localment que tenen consciència de pertànyer a un col·lectiu amb capacitat d'autogovernar-se.
- II. L'existència de pautes de vinculació mútua i economies de reciprocitat derivades de la convivència en un territori i de la participació en pràctiques per satisfer necessitats comunes.
- III. La intencionalitat de treballar objectius que millorin les condicions de vida més enllà dels membres del mateix grup, tensant i ampliant els drets socials i culturals.

La comunitària és, per tant, una forma de gestió exercida per comunitats locals a les quals no cal mediació estatal, però que es relacionen amb les institucions públiques, sigui a partir de col·laboracions, entrant-hi en conflicte o en processos combinats segons les estratègies dissenyades per les comunitats i els poders públics o privats.

20

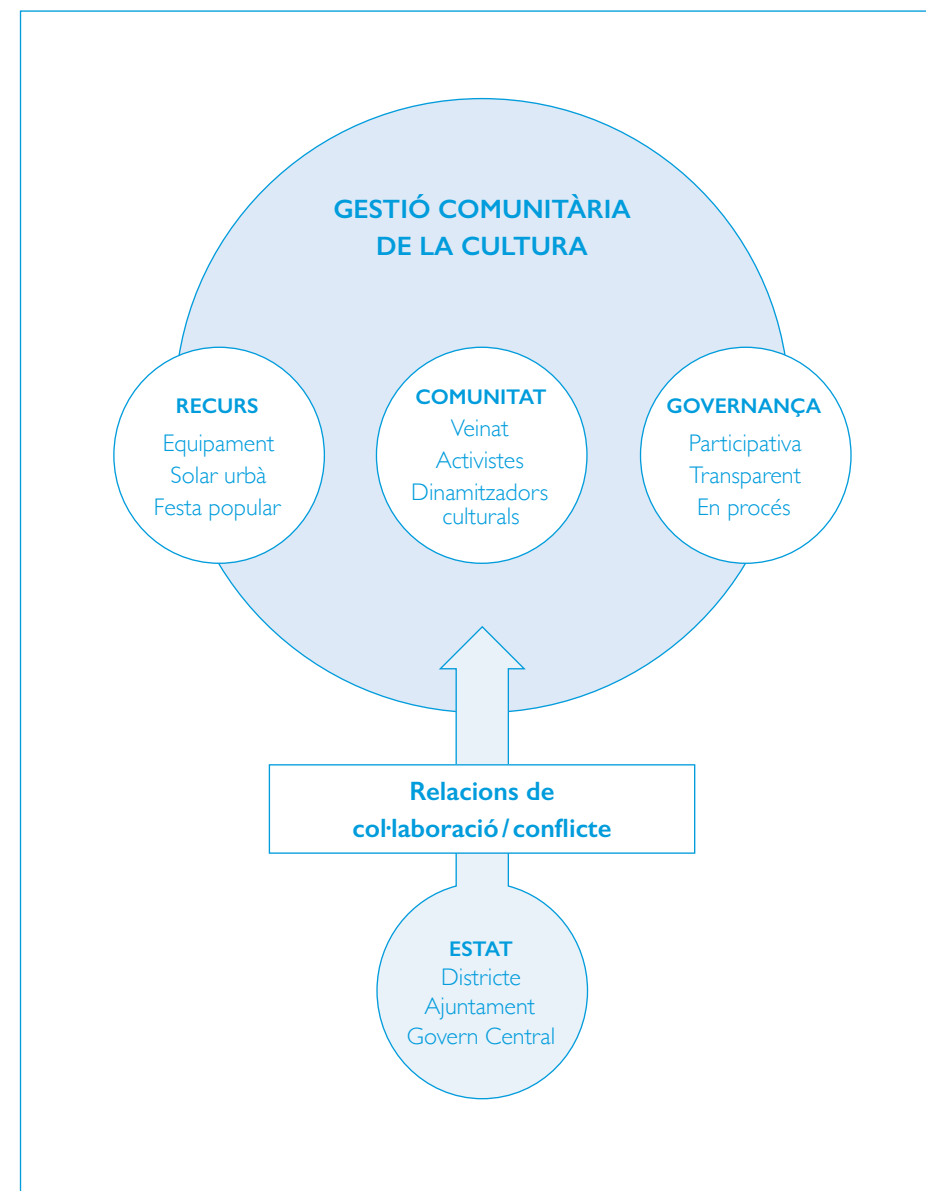
En un grup de treball realitzat amb la Xarxa d'Espais Comunitaris² (XEC), va sorgir la definició següent de la gestió comunitària:

Les estructures de governança democràtiques i obertes de les quals es doten alguns projectes, de manera que el seu ús i gestió es guien per l'arrelament al territori, l'impacte i el retorn social del projecte, la democràcia i la participació, així com la prioritat en la cura de les persones, els processos i l'entorn responen al que es coneix com a gestió comunitària.

² La XEC (www.xec.cat) s'autodefineix com "una xarxa amb capacitat d'intercanviar coneixements i recursos en diferents àmbits, des de la gestió fins al finançament, passant pel foment del cooperativisme o el treball en cultura". La XEC reuneix espais que, en conveni amb

les institucions o de manera autònoma, comparteixen "una sèrie d'objectius, valors i models d'organització, comuns a l'ESS; unes formes de fer que han de sumar i configurar espais que escapin del control del mercat i les seves polítiques, per reforçar-ne les alternatives".

21

Gràfic I

Diagrama gestió comunitària de la cultura
Font: Elaboració pròpia.

Aquestes pràctiques es situen en les categories que es detallen en el següent quadre:

ARRELAMENT AL TERRITORI	Orientació al barri (El barri a l'entitat)
	Treball en xarxa/Intercooperació
Interacció Projecte ↔ Territori	Implantació en el barri (L'entitat al territori)
IMPACTE I RETORN SOCIAL	Conscienciació social i incidència
	Apoderament
Capital comunitari	Foment de l'associacionisme (xarxes)
	Responsabilització de la gestió de necessitats en clau col·lectiva
	Foment de l'economia cooperativa, social i solidària (altres economies, mercat social)
DEMOCRÀCIA I PARTICIPACIÓ	Participació
	Espais de decisió / Democràcia Interna
Implicació presa decisions	Comunicació / Informació
	Transparència / Rendició de comptes
	Autonomia / Autogestió
CURES de les persones, processos i de l'entorn EXEMPLES	Equitat de gènere (perspectiva feminista)
	Cohesió social (Gestió discriminació i integració)
	Dignitat laboral
	Sostenibilitat col·lectiva
	Sostenibilitat ambiental

22

Aquesta definició està lligada a una sèrie de valors de la gestió comunitària de la cultura —arrelament, participació, autogestió, col·lectivització— que són la base des de la qual s'han dissenyat un seguit d'indicadors per fer-los observables, qüestions que abordem en detall més endavant (capítols 4 i 5). La cultura com a bé comú, com es desprèn d'aquesta definició produïda col·lectivament, més enllà d'entendre-la com una mercaderia o un producte, defineix la cultura com una pràctica que “es fa en comú”, entre persones i organitzacions que comparteixen interessos i que els satisfan des de la comunitat, al marge o en col·laboració amb entitats públic-estats o mercats. És en aquest sentit que hem d'entendre la gestió comunitària com un procés gradual, com una acció col·lectiva que pot estar integrada en el conjunt d'una pràctica cultural (la governança comunitària d'un equipament) o que pot hibridar-se amb altres models de gestió i amb altres imaginaris.

Una vegada definida la gestió comunitària, i amb l'objectiu d'apuntalar-ne els objectius, en la secció següent fem un breu recorregut històric en què recollim algunes reivindicacions i lluites que s'han donat a Barcelona. Aquest relat, si bé manca de molts elements i fets històrics importants, ens permet enllaçar demandes d'aprofundiment democràtic que s'han sostingut al llarg de les darreres dècades a la nostra ciutat.

23

REIVINDICACIONS HISTÒRIQUES I PRESENTS

2.2.

Les experiències de gestió comunitària de recursos urbans no són una pràctica d'aparició recent.³ Les pràctiques de collectivització de recursos naturals o de mitjans de producció fabrils, des del cooperativisme fins a la construcció del patrimoni popular, formen part de la nostra existència i de les trajectòries que han marcat el rumb de la nostra ciutat. Barcelona sempre ha tingut un important potencial autoorganitzatiu per fer front a les necessitats de cada moment històric. Una història republicana, popular i mutualista moltes vegades desconeguda o que ha estat invisibilitzada en els relats que descriuen les ciutats com a motors de desenvolupament poblades per emprenedors individuals.

24

2.2.1. GESTIÓ COMUNITÀRIA: UN PASSAT MOLT VIU

A principis del segle xx, per exemple, l'eclosió dels ateneus va fomentar l'educació popular del proletariat urbà de la mà del moviment anarquista (Aisa, 2000). La Barcelona revolucionària dels anys trenta va posar en pràctica l'autogestió en l'àmbit del treball amb la collectivització de les indústries (Castells, 1993). Durant els anys cinquanta i seixanta, l'arribada massiva de nova població treballadora i la manca de polítiques habitacionals va empènyer l'autoconstrucció d'habitatges en diferents punts de la ciutat. L'organització progressiva dels veïns i veïnes en els seus barris va impulsar el treball comunitari per cobrir necessitats bàsiques com la construcció de clavegueram, o l'ocupació de carrers, autobusos i espais en desús per tal d'aconseguir nous serveis i equipaments, i fer efectiu el dret a la ciutat.

³ Per a una lectura més profunda sobre aquesta trajectòria de lluites socials i culturals, recomanem el llibre del qual hem extret aquest resum: *Desbordar Barcelona. Un relat alternatiu de la cultura a la ciutat*, del grup de treball "Desbordades de la cultura" (2017)

Durant els anys vuitanta i noranta van proliferar casals de joves, caus, grups de contracultura, cases ocupades, ateneus populars, festes populars de barris i accions comunitàries (Mayugo, Pérez i Ricart, 2004). Durant aquesta època, i conjuntament amb el moviment veïnal, també trobem els moviments socials i antiautoritaris, les lluites per la lliure expressió, així com les diferents manifestacions del moviment catalanista, que van suposar un fort impuls de la cultura popular i comunitària. Destaca en aquestes trajectòries el moviment okupa, que des dels vuitanta va crear nous espais juvenils i contraculturals que es van anar estenent per tota la ciutat. Lluny de la imatge demonitzadora que se n'ha volgut donar des de la nova o la vella dreta i les elits capitalistes, els centres socials autogestionats han sigut i són espais promoguts i gestionats pels moviments urbans alternatius i, de manera recurrent, punta de llança en la crítica al capitalisme urbà i a l'especulació immobiliària (González, 2011). Tots aquests moviments han actuat en l'àmbit de la cultura i l'urbanisme, confrontant-se de manera directa amb el model centralitzat i competitiu de la "ciutat creativa".

25

Aquesta forma de produir ciutat a l'esquena dels veïns i veïnes, gestada durant els vuitanta i sobretot a partir dels noranta, va culminar amb l'anomenat "model Barcelona". Com és ben conegut, aquest model s'ha considerat un cas d'èxit a escala internacional, promocionat per ser referència per a moltes ciutats a l'hora de realitzar processos de reconversió urbana. Vinculant les polítiques de rehabilitació i renovació urbana a la celebració de grans esdeveniments —com les Olimpíades de 1992 i el Fòrum de les Cultures de 2004—, amb aquest model es va apostar per les indústries culturals i l'economia del coneixement amb l'objectiu de configurar un nou teixit empresarial (Casellas, 2006).

Durant aquesta època es creen les condicions de disseny urbanístic que determinaran la construcció de les infraestructures culturals de ciutat. Amb el naixement de l'ICUB i la confecció del primer Pla Estratègic de Cultura el 1996, es produeix una ordenació dels fons públics en cultura, que es regula en els àmbits professionals i sectorials. En aquesta planificació es combinaven criteris de democratització i accés amb criteris per adaptar la ciutat a un mercat global de capitals culturals i turístiques. Aquesta ordenació es plasmarà a partir d'un seguit de macroequipaments amb l'objectiu d'internacionalitzar Barcelona i dotar-la de centres culturals de referència internacional durant la dècada dels noranta i inicis del dos mil, com el CCCB, el MACBA o l'Auditori. Es va dissenyar

l'acció pública sobre la cultura buscant garantir l'avantatge competitiu de Barcelona en el mercat de capitals europees. Seguint aquesta línia política, el Pla Estratègic parla d'"adaptar" l'oferta cultural a "nous públics" que vindran a la ciutat, és a dir, turistes. També es fa una referència insistent a "posar en valor el patrimoni cultural", justificant-lo com a via per donar singularitat i atractiu al territori. El patrimoni modernista és l'objectiu principal d'aquestes accions, entenent-lo com a llegat singular de la ciutat, ometent i invisibilitzant altres imaginaris i tradicions culturals arrelades a la Barcelona cooperativa i republicana. Per dir-ho fàcilment, el Pla Estratègic de 1996 va ser una ferma aposta per relacionar cultura, economia i *branding* urbà.

26 D'aquesta manera, el model de sobirania local, de cultura comunitària i de gestió veïnal és desplaçat per un model de grans equipaments de cultura i per la cultura d'excel·lència sota el paradigma de la democratització de la cultura. Es tracta d'un model que tendeix a situar la centralitat de la cultura en mans del Govern municipal, treballant bàsicament amb les estructures sectorials i professionals del sector cultural, que passen a considerar-se com a únic interlocutor i agent amb capacitat d'actuar sobre les polítiques culturals. Així, es produeix una divisió entre els equipaments de ciutat i els equipaments de barri. Els primers es gestionaran sota la fórmula dels partenariats públic-privats. Els segons, organitzats d'acord amb un model de xarxa d'equipaments de proximitat, voldran ser un model d'accés generalitzat i universal a la cultura que ofereix la dotació de serveis i consum cultural als barris a partir de diversos models de gestió (mixta, veïnal/cívica, externalitzada).

2.2.2. DE LA "PROXIMITAT" A LA NOVA DEFENSA DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA

L'any 2006 es produeix una revisió del Pla Estratègic de Cultura. Anunciat com l'estratègia que havia d'establir les línies mestres de les polítiques culturals fins al 2016, es promou el conegut programa Fàbriques de Creació, englobat inicialment dins del paradigma de l'Agenda 21 de la cultura i que pretén revifar antigues fàbriques industrials i convertir-les en espais de producció cultural. Aquest programa inclou un gran ventall de pràctiques i espais, amb un model de conveni directe amb les entitats que les gestionen. D'altra banda, el segon pla estratègic, sota el títol de Nous Accents, es presenta com una resposta a la

lògica de la cultura com a atractora d'inversions i com a recurs econòmic del pla de 1996. En síntesi, l'objectiu és dur a terme "polítiques de proximitat" i deixar enrere els grans esdeveniments i la cultura com a pretext per al màrqueting urbà. Vist amb perspectiva, va ser un pla que expressava més desitjos que fets. Moltes de les fàbriques de creació ja existien, com a mínim les més importants (Hangar, Ateneu Popular 9 Barris i l'Escocesa). El que en gran part va fer aquest pla va ser donar un paraigua a una realitat d'equipaments culturals ja existents.

27 Més enllà de la cultura com a recurs o com a pretext per al desenvolupament econòmic i de les diferents estratègies públiques, a la ciutat es van continuar produint i practicant diverses iniciatives efectuades sota l'empara de la democràcia cultural. Entre d'altres, programes de cultura comunitària (teatre de l'oprimit, arts comunitàries, edu-comunicació), iniciatives i xarxes de cultura popular i juvenil, centres socials autogestionats, espais de gestió veïnal i ciutadana, etc. Tot aquest llegat va construir xarxes socials autònomes, economies de reciprocitat i espais socials amb capacitat per produir crítica del model urbà. El maig del 2011, les polítiques d'austeritat, l'empobriment de les classes treballadores i l'erosió continuada de les formes de representació democràtica existents empenyen l'eclosió del moviment 15-M. Com a conseqüència del 15-M i la crisi política i social, el discurs de la cultura comunitària, els espais alternatius i els grups crítics amb la cultura de la "marca Barcelona" comencen a proliferar. Sens dubte, el llegat mutualista i autogestionari que havia resistit durant els anys noranta i dos mil va ser la base d'aquestes noves mobilitzacions. A Barcelona, les assemblees de barri del moviment impulsen o reforcen iniciatives d'autogestió, com ara la generació de nous horts urbans, l'ocupació d'habitatges en desús i la creació de nous espais comunitaris, mitjans de comunicació comunitaris o altres projectes d'economia social i solidària. A més, es consoliden experiències de cultura comunitària i programes de proximitat nascuts a principis del dos mil que ja indiquen altres models de gestió i cooperació en cultura, majoritàriament des del tercer sector i amb vinculacions amb equipaments de proximitat (centres cívics, casals de barri o espais educatius). També és el moment en què molts equipaments culturals de ciutat comencen a promoure la cultura comunitària, principalment des del paradigma de la democratització cultural i l'accés, amb la idea de fer una programació social i atraure nous públics.

L'any 2009 es crea la Plataforma de Gestió Ciutadana de Barcelona (PGCB), que reivindica un desplegament normatiu i suport polític a la gestió col·lectiva d'equipaments.⁴ Durant aquesta època, les experiències de gestió ciutadana també es veuen marcades per altres iniciatives de gestió col·lectiva que són impulsades per centres socials o per moviments veïnals, i que donen lloc a l'aparició de noves infraestructures de gestió comunitària. Altres infraestructures i xarxes, com Can Batlló, Flor de Maig, Ateneu L'Harmonia, Casa Orlan-dai, horts comunitaris o solars gestionats per comunitats, també es consoliden durant aquest període.

2.2.3. REIVINDICACIONS SOCIALS QUE PREFIGUREN POLÍTIQUES PÚBLIQUES

Aquesta trama urbana de noves iniciatives urbanístiques i de democràcia cultural donarà peu al desenvolupament de la XEC, amb paràmetres molt propers a la sobirania democràtica i els valors de l'economia social i solidària (ESS). A la ciutat continuen proliferant projectes d'autogestió o gestió comunitària en equi-paments municipals o privats, ja sigui en forma d'ocupacions il·legals o a través de diferents modalitats de convenis de cessió. En aquest sentit, de nou desta-quen experiències com la de Can Batlló, que inicia les seves activitats el 2011 degut a la inacció de les diferents administracions davant les demandes veïnals, i que neix com un “espai comunitari veïnal autogestionat” a partir de la cessió de diferents naus per part de l'Ajuntament. També, projectes com Can Masdeu a Collserola, en què es reivindica “la defensa agroecològica de Collserola i una gestió pública de la vall, entenent allò públic com a recuperació dels comuns, és a dir, espais i recursos sostrets a la lògica mercantil i autogestionats per la comu-nitat”.⁵ En l'actualitat, diferents col·lectius i entitats continuen reivindicant es-pais d'autogestió, gestió cívica o comunitària, com el Teatre Arnau al Poble-sec, l'edifici Segle XX a la Barceloneta (que després d'anys ha aconseguit que se'n faci efectiva l'expropiació) o el Casal de Joves de Roquetes (que reclama un nou emplaçament), per citar-ne alguns.

4 A l'apartat 2.3, sobre polítiques públiques rellevants, dediquem més espai a explicar l'acció de la PGCB i el reglament sobre el qual vol actuar: la gestió cívica.

5 Extret del web de Can Masdeu: <http://www.canmasdeu.net/quisom/>.

Com hem volgut situar —de manera sintètica i parcial, però amb elements sig-nificatius—, veiem que hi ha una continuïtat temporal en la gestió comunitària que vincula àmbits socials, culturals i territorials. D'una banda, així ho mostren els ateneus de principis de segle xx, el moviment okupa i el moviment veïnal dels setanta. De l'altra, es veu en la xarxa progressiva d'espais i iniciatives que s'estan creant i que funcionen guiades per l'economia social, amb espais urbans, horts o solars i amb noves plataformes ciutadanes que reivindiquen espais co-munitaris. La gestió comunitària té un passat molt viu, i aquestes experiències han prefigurat gran part —si no totes— de les polítiques públiques més social-ment transformadores de Barcelona.

POLÍTIQUES PÚBLIQUES RELLEVANTS

2.3.

La demanda ciutadana creixent per disposar d'espais públics i recursos gesti-onats de manera participativa s'ha anat cobrint amb diferents polítiques. La gestió comunitària com a alternativa a la gestió pública i privada dels recursos culturals té una llarga trajectòria a Barcelona, que ha pogut consolidar un marc propi per donar-li cobertura: la coneguda com a gestió cívica.

Les polítiques de foment i de suport a l'autogestió o a la custòdia urbana d'espais públics i d'espais privats van tenir primer una perspectiva d'atenció social de determinats col·lectius, i posteriorment s'han anat ampliant cap a la dinamitza-ció d'espais en desús. En aquest aspecte, cal destacar la Xarxa d'Horts Urbans per a gent gran i persones amb discapacitats que l'Ajuntament de Barcelona va iniciar l'any 1997 i, més recentment, el març del 2012, la posada en marxa del programa Pla BUIITS (buits urbans amb implicació territorial i social).

També ha estat important la cessió de patrimoni públic a entitats sense ànim de lucre mitjançant diferents modalitats de convenis que han buscat donar resposta a demandes puntuals, sovint discutits i resolts cas a cas. Des de les polítiques de

foment associatiu, l'any 2012 l'Ajuntament va aprovar el Pla de Locals amb l'objectiu d'intentar satisfer la demanda d'espais per part del teixit associatiu de la ciutat, a partir de la mobilització d'espais municipals en desús i d'una gestió millor dels disponibles. Entre el 2013 i el 2015 es van rebre 161 sol·licituds, de les quals es van formalitzar 45 cessions de local. En relació amb les diferents modalitats de convenis, es tracta d'una fórmula de cessió del patrimoni públic a través de les figures jurídiques que preveu la normativa reguladora del patrimoni de les administracions públiques (art. 92 i 93 del Reglament de béns de les entitats locals). Aquesta normativa permet fomentar, entre d'altres, l'associacionisme i l'autoorganització de la ciutadania per tal de millorar les seves pròpies capacitats a l'hora d'abordar necessitats col·lectives. En els casos en què no hi ha cessió de la gestió sinó cessió d'ús del patrimoni públic, la gestió esdevé automàticament autònoma, és a dir, l'Administració local no intervé en el model de gestió de l'espai i l'entitat n'assumeix totalment la gestió. Com a exemple, destaquen els casos recents de Tres Lliris a Gràcia, Flor de Maig al Poblenou o Can Batlló a la Bordeta.

30 Més enllà d'aquestes accions, a continuació aprofundim en algunes de les polítiques implementades a Barcelona durant els darrers anys i que considerem rellevants. L'objectiu de destacar aquestes accions i programes públics és doble. Primer, poder il·lustrar quines són les darreres passes que s'han fet en una bona direcció. Segon, introduir algunes qüestions que abordarem a l'apartat sobre valors i reptes i que donen context a les propostes que oferim al final del llibre. És en aquest sentit que aquestes polítiques són rellevants: no només per estar enfocades en una bona direcció, sinó especialment perquè mostren les respostes (algunes parcials) que s'ha donat a demandes històriques i les fites que encara estan pendents.

2.3.1. GESTIÓ CÍVICA

La gestió cívica és una fórmula de gestió d'un espai de titularitat municipal o d'un projecte d'intervenció (sobre el patrimoni històric, cultural o arquitectònic) per part d'una entitat sense ànim de lucre, legitimada i representativa. Aquesta fórmula neix inicialment amb l'objectiu de fomentar canals de participació oberts i transparents. Es tracta d'un model que suposa un acord entre el govern local i una o diverses entitats implicades en el teixit associatiu del

territori; un pacte formalitzat a través d'un conveni de col·laboració en què es defineixen els drets i deures de cadascuna de les parts, així com els espais de traspàs d'informació. Es constitueix, així, un partenariat públic-associatiu/comunitari formulat sota criteris socials i democràtics que supera els models i aliances públic-privades tradicionals.

L'objectiu últim de la gestió cívica és fomentar la participació de la ciutadania i/o les associacions en iniciatives d'interès públic, entre les quals hi ha el mateix objecte de gestió. La gestió directa, horitzontal i sense intermediació per part de la ciutadania i les comunitats es considera un pas més en la democràcia participativa. En aquest sentit, la gestió assumida per la ciutadania en forma d'entitat sense ànim de lucre no és el fi, sinó una eina que ha de facilitar que aquestes pràctiques també puguin ser apoderadores per a les comunitats i ajudin a articular el teixit social i ciutadà.

31 Jurídicament, la gestió cívica descansa sobre l'article 34 de la Carta municipal de Barcelona i l'article 12 de les Normes reguladores de la participació ciutadana del 2002. Ara bé, tot i estar reconeguda anteriorment, durant molt de temps la gestió cívica va mancar de desplegament normatiu i d'un impuls polític decidit, fet que va produir molta discrecionalitat i també una falta de suport a aquest model de gestió. El 2009, divuit entitats responsables de la gestió d'equipaments de proximitat sota diverses formes de gestió van formar la PGCB, amb l'objectiu de denunciar la manca d'un marc normatiu de la gestió cívica, prevista a la Carta municipal, i la necessitat de posar en marxa un procés de negociació amb l'Ajuntament de Barcelona per impulsar-lo, a fi de garantir un model unificat i més estable (PGCB, 2012: 2). Una de les demandes d'aquesta plataforma va ser el desplegament del marc normatiu pel que fa a la regulació de licitacions i adjudicacions municipals en processos de gestió cívica (PEGCB, 2012). Els requisits tècnics i econòmics que es requerien a les empreses de serveis que es presentaven per optar a la gestió d'un equipament (en processos d'externalització) deixaven en desavantatge el sector associatiu, amb menys recursos enfront de les empreses (Sánchez Belando, 2015). El desplegament normatiu de la gestió cívica responia, per tant, a la necessitat d'una regulació específica que reconegués el valor de la gestió ciutadana davant la gestió empresarial d'equipaments de proximitat.

El resultat d'aquest procés negociador va desembocar finalment en l'aprovació, el març de 2015, del Model de bases de la gestió cívica d'equipaments, per a activitats i serveis municipals de l'Ajuntament de Barcelona (BOPB, 23 d'abril 2015). En aquestes bases s'explica el marc conceptual, es detalla el marc legal de referència i es despleguen el procediment i els requisits de les entitats susceptibles de ser gestores d'equipaments públics sota aquesta modalitat. Actualment es gestionen per part de la ciutadania o entitats comunitàries arrelades al territori o representatives d'un sector més d'una seixantena de serveis de titularitat pública (vegeu l'annex 2) conformats per centres cívics, casals de barri, fàbriques de creació, casals de joves, centres comunitaris, espais o serveis orientats a entitats juvenils o associacions, etc.

2.3.2. RESPOSTES INSTITUCIONALS A LES DEMANDES DE GESTIÓ COMUNITÀRIA

32 Cal tenir en compte que entre la gestió cívica i les pràctiques de gestió comunitària hi ha una diferència important pel que fa a l'objecte de la gestió. La gestió cívica és una forma de cessió de la gestió d'un servei, equipament o activitat municipal a entitats de la societat civil prèviament definit des de l'Ajuntament. La gestió comunitària, tal com la consideren diversos agents socials, la definició del servei, l'equipament o l'activitat que es gestiona comunitàriament es produeix des del territori. Com assenyalen Font, Ojeda i Urbano (2015), els projectes responen a un interès col·lectiu consensuat i vinculat a les necessitats d'un territori i la seva gent, així com a la capacitat de permeabilitat i d'accés de la comunitat al control democràtic dels òrgans de presa de decisió i dels recursos que s'hi gestionen. En aquest sentit, entre els col·lectius i les comunitats que defensen la gestió comunitària hi ha demandes que van més enllà de l'ús i la gestió d'un espai o un equipament.

El cas de Coòpolis és representatiu com a demanda d'una part del sector social per crear un recurs públic que permeti fomentar les cooperatives de l'ESS. Es tracta d'un servei públic que no existia fins ara a la ciutat. El que se sol·licita no és una activitat vinculada a un equipament en concret, sinó la posada en marxa d'una política pública que faciliti un servei determinat no gestionat per l'Ajuntament, sinó per les comunitats.

D'altra banda, l'Ajuntament està impulsant el Programa de patrimoni ciutadà d'ús i gestió comunitàries per tal de donar més reconeixement al marc de la gestió públic-comunitària.⁶ La proposta s'impulsa amb l'objectiu de crear una nova institucionalitat comunitària que fomenti l'esdevenir comú d'"allò públic" i la possibilitat d'institucionalitzar "allò social". No es tracta de cedir patrimoni des d'un gest arbitrari, sinó de construir aquesta nova institucionalitat que obligui ambdues parts (Ajuntament i comunitats) a moure's i adoptar una nova posició. Per tant, no fa referència únicament a l'ús i la gestió de béns patrimonials, sinó també a la provisió de serveis.

33 En aquesta línia, és important destacar com, des de diferents àrees de l'Ajuntament, s'està facilitant que certs espais, recursos i serveis públics puguin ser gestionats per la ciutadania comunitàriament. Per exemple, des d'Acció Comunitària, amb els casals de barri de gestió cívica; des d'Ecologia Urbana, amb els solars en desús per al verd urbà gestionat des de la ciutadania; des d'Economia Social i Solidària, economies comunitàries amb els grups de consum i grups de criança i amb espais de promoció de l'ESS (tipus Coòpolis o el BiciHub a Can Picó); des d'Esports, amb camps i equipaments esportius, o des d'Educació, amb patis oberts o l'ús comunitari d'instal·lacions educatives municipals. També cal esmentar que hi ha altres vies per impulsar l'autoorganització de la ciutadania des de les institucions públiques, com ara el foment de l'associacionisme cultural i el suport a l'acció comunitària (a través de convenis estables i anuals o amb ajuts puntuals), o el suport a esdeveniments culturals amb voluntat comunitària com les festes majors o populars. En altres àmbits hi ha experiències i reptes, com les cooperatives d'habitatge en règim de cessió d'ús (La Borda) i els processos de remunicipalització de recursos com l'energia, l'aigua i els residus, en què cal pensar el model de gestió pública i com s'incorpora la ciutadania en la governança de possibles nous operadors públics.

Els centres culturals, els equipaments de proximitat i alguns programes de cultura són les principals plataformes en què es poden posar en pràctica programes, processos i pràctiques de gestió comunitària de la cultura als barris. Per oferir

⁶ Per a més informació sobre aquest programa, encara en procés, podeu consultar: <http://lahidra.net/ca/programa-de-desarrollo-de-los-comunes-urbanos-en-barcelona/>.

un mapa més detallat d'aquest àmbit, especialment important per a l'àmbit comunitari cultural que volem mostrar, en la secció següent ressaltarem algunes accions i programes que es condueixen des de l'ICUB.

2.3.3. POLÍTIQUES FOMENTADES DES DE L'ICUB

L'ampli espectre de l'anomenada cultura comunitària no té una àrea específica o un espai de relació directa amb l'Ajuntament. Des d'una lògica de dinamització sociocultural, moltes iniciatives depenen de casals de barri, plans comunitaris, processos participatius o projectes amb joves o interculturalitat, àrees que normalment no han tingut cap relació amb l'ICUB. Tot i això, sí que hi ha accions i programes desenvolupats per l'ICUB relacionats amb la gestió comunitària de la cultura i la cultura comunitària, dels quals destaquem els que considerem més rellevants. En concret, les línies de subvencions, els convenis amb fàbriques de creació, la Direcció de Cultura de Proximitat, el mateix programa Cultura Viva i algunes accions dintre del Pla de Barris.

34

Subvencions

L'ICUB pot aportar recursos a la cultura comunitària a través de la convocatòria ordinària de subvencions. Aquesta línia de subvencions anuals té un pressupost de 4,1 milions d'euros. L'any 2018, la convocatòria general de subvencions per a projectes, activitats i serveis de districte i de ciutat ha tingut en compte apartats susceptibles de ser espais per a la cultura comunitària com: *a)* creació, producció i difusió d'iniciatives artístiques, i *b)* projectes artístics i culturals que fomentin la cohesió social o que promoguin la relació i connectivitat educativa.

El jurat està format pel president de l'ICUB, les direccions, la gerència, l'assessor del president, el Comitè Executiu del Consell de Cultura i sis persones del Consell de Cultura designades pel comitè. En el desglossament de criteris s'assenyalen factors com el de nous públics, implicacions i participacions diverses o grau de coherència i risc. També es parla de criteris d'educació, interacció amb els diversos grups o incidència en el territori. Tot i que hi ha òrgans de representació ciutadana del sector cultural, s'observa una manca de persones expertes lligades a les pràctiques de cultura comunitària que puguin avaluar amb criteris com el retorn social, que actualment no figura de manera clara en

les bases ni en els requisits (Pla de Cultures, 2017). D'altra banda, el 2017 es va iniciar un nou programa de subvencions plurianuals per a "activitats, projectes i serveis artístics i culturals que fomentin activitats d'interès públic o social (...) i propostes culturals amb caràcter articulador", i actualment s'està revisant el model de subvencions per encabir de manera explícita la gestió comunitària.

Convenis marc amb fàbriques de creació o espais de creació

Des de l'ICUB es coordinen les fàbriques de creació i altres equipaments culturals. A partir del programa Fàbriques de Creació, hi ha convenis amb projectes i institucions que promouen la cultura comunitària, arrelats al territori i que fomenten pràctiques d'educació social o art participatiu. Entre d'altres, destaquen l'Ateneu Popular 9 Barris, la Caldera o el Graner. Els espais de creació, de tipologia més petita i diversa que les fàbriques, també recullen aquest tipus de programes comunitaris i de territori en les seves activitats, com per exemple Experimentem amb l'ART.

35

Direcció de Cultura de Proximitat de l'ICUB

L'ICUB està dotada d'una Direcció de Proximitat. D'una banda, aquesta àrea tutela els projectes de la xarxa de centres cívics i s'encarrega d'oferir serveis de formació, assessorament, implantació tecnològica i una imatge corporativa conjunta. I de l'altra, els districtes són els que s'encarreguen de la seva gestió i de vehicular les ajudes o decidir si el centre s'obre a la gestió cívica o no, i si es fa per concurrència o per designació directa.

La Direcció de Cultura de Proximitat també ha participat fent acompanyament a districtes en la definició i posada en marxa de projectes d'alguns centres cívics, com el Centre Cívic Can Clariana Cultural. En alguns casos, també ha participat en la valoració dels projectes que es presenten a concurs per a la gestió dels centres, conjuntament amb representants d'Acció Comunitària i de la PGCB.

A banda d'això, l'ICUB manté una línia de programes culturals amb l'objectiu d'articular la programació dels centres amb equipaments culturals. Sobretot s'ha fet feina amb el CCCB com a institució que pot treballar de manera interdisciplinària diversos continguts. La Direcció de Proximitat de l'ICUB també

acull el projecte Districte Cultural, que potencia de manera directa moltes pràctiques de cultura comunitària arrelades al territori que sovint tenen menys recursos que altres projectes artístics o que els grans equipaments. Així mateix, es duu a terme una coordinació per part d'un tècnic o una tècnica que fa d'enllaç amb diverses àrees per poder gestionar els permisos en programes d'art urbà i també promoure acompanyaments, connectant propostes de cultura popular entre barris o equipaments, per tal de coordinar les Cases de la Festa. Aquesta persona també promou la formació a partir de visites a altres espais o amb jornades dedicades a acció comunitària, participació, gestió comunitària, etc.

Cultura Viva

Cultura Viva és un programa obert de recerca i desenvolupament de projectes que té la voluntat de reconèixer i afavorir espais de participació, circulació i coproducció cultural a Barcelona. Coordinat per l'ICUB, col·labora amb diferents àrees de l'Ajuntament, entitats i projectes socials i culturals de la ciutat. Si bé s'escapa de la temporalitat en què vam elaborar el treball de camp (2017), és significatiu assenyalar alguns dels projectes realitzats durant el darrer any sota aquest programa. Entre d'altres motius, perquè mostren una visió avançada a l'hora de respondre a les demandes de les comunitats locals i, especialment, en el procés per produir noves institucionalitats culturals. Per exemple, la Xarxa de ràdios comunitàries, que busca reconèixer el conjunt de ràdios comunitàries, independents o lliures i es presenta com una malla radiofònica de comunitats. Un altre projecte destacat és la Xarxa de comunitats de memòria, que vol donar suport a processos col·lectius de creació artística fent visibles, conservant i activant en el present memòries diverses de Barcelona. També, el BAM - Cultura Viva, en col·laboració amb el Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum i entitats independents i col·lectius de la ciutat. La particularitat del BAM - Cultura Viva és la de generar un context diferenciat de festa major que inclogui escenaris musicals i un programa d'activitats que donin visibilitat al teixit musical de base, tant en l'àmbit artístic i organitzatiu com en l'àmbit dels processos d'innovació socioeconòmica.

36

Pla de Barris

Dins del Pla de Barris, hi ha una coordinació directa entre l'ICUB i l'eix Besòs, amb dos referents de cultura contractats per Pla de Barris. Actuant de coordinadors i mediadors en els territoris en la part de cultura, també són referent en cultura i educació en l'àmbit territorial, i donen suport a projectes culturals i comunitaris. La seva tasca es coordina amb un tècnic o una tècnica de l'ICUB que és el referent d'ensenyaments, i la mateixa persona que és referent de suport a centres cívics i altres programes de proximitat. Sota el paraigua del Pla de Barris s'han portat a terme actuacions integrals des d'una perspectiva articuladora de cultura, educació i territori com el projecte EducArts (als barris de Ciutat Meridiana, Vallbona i Torre Baró) o l'Institut Escola Trinitat Nova, entre d'altres.

37

UNA DIAGNOSI PRELIMINAR

2.4.

Les polítiques existents, tot i suposar avenços, no responen a tots els reptes plantejats per la voluntat de la ciutadania d'intervenir de manera comunitària en l'ús i la gestió de béns i serveis públics. No hi ha plans integrals a escala de ciutat que operin sota el paradigma de la gestió i cultura comunitària. Les poques iniciatives que s'han produït en aquest sentit, o bé es conceben com a excepcions, sense la dotació de recursos necessària, o bé es plantegen com a programes imposats des de la idea de programació per direccions, comissariats o la provisió de serveis culturals als barris. Cal més capacitat d'autonomia i autogestió, així com més seguretat i garanties per a les entitats i els col·lectius ciutadans i, en última instància, un model de corresponsabilitat entre comunitats i institució.

A partir de les reivindicacions i les polítiques públiques implementades fins ara, es pot afirmar que la cultura comunitària no ha tingut ni té interlocutor ni recursos per part de l'Ajuntament. Tanmateix, no hi ha dades reals quantitatives de la despesa total ni del percentatge que es dedica a cultura comunitària,

PRÀCTIQUES DE GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA A BARCELONA

3

i algunes de les aproximacions estimen que no representa ni el 10 % de les subvencions o programes de l'ICUB (Eix Cultura BComú, 2015). Aquesta informació és molt difícil de contrastar a causa de les diverses inversions també en infraestructures i a la dispersió d'iniciatives i equipaments (des de pràctiques de cultura comunitària de base del tercer sector fins a programes de territori de fàbriques o equipaments de ciutat com museus o teatres). S'han fet pocs estudis o anàlisis rigoroses de la cultura comunitària, o fins i tot del paper dels equipaments de proximitat (centres cívics, biblioteques), tant del seu impacte com de les seves necessitats, problemes o del volum de diners i recursos que mouen. Si bé és cert que es parla de tercer sector de la cultura o de proximitat i professionalització, encara no hi dades reals ni un mapa concret i realista de les iniciatives, dels recursos ni de la seva distribució a la ciutat de Barcelona. Els diversos estudis existents s'emmarquen en temes d'impacte, quantitatius o de cultura de proximitat, sense fer cap atenció especial a la cultura comunitària, que es pot incloure en aquesta àrea tot i que també beu d'altres fonts.

38

A partir d'aquestes conclusions, cal marcar uns objectius clau i una agenda comuna de treball, per articular i saber amb dades reals la quantitat de partides destinades i les necessitats reals de les pràctiques de cultura comunitària, i delimitar-ne clarament el camp d'acció. No obstant això, convé destacar les noves propostes de treball com ara Districte Cultural, Cultura Viva, Pla de Barris i alguns programes de proximitat d'institucions culturals, tot i que semblen insuficients a causa del volum d'iniciatives, activitats i projectes que mou el tercer sector en cultura i la manca d'una mirada integral en l'àmbit de ciutat.

Una vegada situats aquests elements preliminars que ens han servit per definir què vol dir gestió comunitària i després d'haver donat un primer cop d'ull als seus objectius i reptes, a continuació aprofundirem a partir de l'anàlisi dels casos d'estudi. Aquesta mirada sobre les pràctiques ens permetrà definir amb més precisió els valors i reptes de la gestió comunitària de la cultura i cimentar la base des de la qual desplegar les propostes finals.

INTRODUCCIÓ ALS CASOS D'ESTUDI

3.1.

En la selecció i l'anàlisi de casos hem optat per explorar entitats i institucions que treballen en cultura en clau comunitària des d'una perspectiva àmplia. En les àrees que hem tipificat es realitzen pràctiques culturals mitjançant projectes de gestió comunitària o —en la majoria dels casos— en espais culturals que practiquen la gestió comunitària en diferents gradients. Alhora, hi ha iniciatives que apunten noves maneres o formes de concebre i portar a terme la gestió comunitària. En tots els casos, es tracta de pràctiques culturals experimentals i interdisciplinàries que o bé interpellen les polítiques culturals sense estar gestionades directament per l'àrea municipal de cultura o bé són gestionades sota la direcció de l'ICUB. Per tant, d'una manera o d'una altra, amb més o menys autonomia, són pràctiques de gestió comunitària que tenen una relació amb les polítiques públiques. En concret, partim de quatre àrees:

- I. **Cultura comunitària.** Iniciatives del tercer sector en el camp de les pràctiques socioculturals, les arts comunitàries, així com espais de cultura comunitària de base i amb fort arrelament als territoris. Aquestes iniciatives repensen altres models de gestió comunitària a partir d'experiències que col·laboren amb equipaments de proximitat en processos de democràcia cultural i que promouen espais de gestió comunitària de petita escala o més experimentals.
- II. **Nous espais de gestió comunitària.** Iniciatives de recuperació d'espais per als territoris que parteixen de processos de reivindicació ciutadana i demandes específiques sobre equipaments. Representen un exemple interessant de com des de la comunitat i a partir de plataformes veïnals es reclamen i conceben nous equipaments culturals. Aquestes plataformes estan experimentant altres formes de relació entre la gestió comunitària i la gestió pública i suposen formes alternatives de relació amb treballadors culturals, ciutadania organitzada i gestors.
- III. **Equipaments de proximitat en cultura.** Principalment centres cívics i una fàbrica de creació. Avaluem quines són les vies possibles per fomentar i promoure de manera modular la gestió comunitària de la cultura en aquests

equipaments que depenen de l'ICUB. Per tal d'obtenir resultats significatius de les diverses realitats existents, la tria ha tingut en compte diferents models de gestió: dos centres cívics gestionats per empreses (un amb model de gestió directa, un altre en règim de cogestió), un centre cívic cogestionat amb una plataforma d'entitats, un centre cívic de gestió pública i una fàbrica de creació que té una orientació i gestió comunitària (tot i no estar sota el règim de gestió cívica).

- IV. **Festes populars i comunitàries.** Festes alternatives articulades amb el cooperativisme i l'economia social i solidària, festes comunitàries impulsades per entitats del tercer sector de barri amb una àmplia participació d'entitats i, finalment, un model de festa popular alternatiu de recuperació de l'espai públic. El punt de partida és comprendre la festa com una organització de béns comuns que treballa des de pràctiques culturals i comunitàries.

Casos d'estudi seleccionats

41

Cultura comunitària - tercer sector sociocultural

- Barris en dansa
- L'Automàtica
- Comunitària
- Entitats de la xarxa Artibarri

Nous espais de gestió comunitària

- El Borsí pel Barri
- Teatre Arnau

Equipaments de proximitat

- Centre Cívic Baró de Viver
- Centre Cívic Cotxeres-Casinet
- Centre cívic Can Felipa
- Centre Cívic La Sedeta
- Fàbrica de Creació El Graner

Festes

- Prospe Beach
- Festival de Cultura Raval(s)
- Festa Major Popular del Poble-Sec

Els casos seleccionats no busquen ser una mostra representativa de la totalitat de pràctiques de gestió comunitària de la cultura existents a Barcelona, sinó un mapa significatiu que ens ha ajudat a definir i aprofundir els valors i reptes de la gestió comunitària de la cultura i a formular propostes per reforçar aquest àmbit de producció i relació social. A continuació, abordem cadascuna de les diferents àrees d'estudi seguint la mateixa estructura: una introducció de l'àrea; l'anàlisi de la governança i organització interna de les iniciatives; l'anàlisi del grau de participació; l'anàlisi dels mecanismes de relació i connexió amb els territoris, i finalment, l'anàlisi dels discursos i valors de la cultura.

CULTURA COMUNITÀRIA

3.2.

3.2.1. INTRODUCCIÓ

Les pràctiques de cultura comunitària emmarquen un espectre molt ampli de processos, projectes, iniciatives i entitats que és difícil encabir sota un mateix marc conceptual. Si bé existeixen diversos noms —art comunitari, art social, art participatiu, desenvolupament cultural comunitari, pràctiques artístiques transformadores, arts collaboratives, mediació artística, o fins i tot arts aplicades—, s'accepten principalment els termes “cultura comunitària” i “arts comunitàries”.

El ventall de noms possibles també té relació amb el fet que sovint responen a les tradicions, models o pràctiques d'altres països que han tingut més influència en les iniciatives i en les institucions. Així, per exemple, en un moment determinat es va parlar molt de desenvolupament cultural comunitari, sota la influència d' Austràlia, i també d'arts comunitàries, per la influència d'Anglaterra i els EUA i d'alguns països nòrdics (Palacios, 2009). En altres contextos es parla d'arts aplicades, concepte que es desenvolupa més en el camp de les arts escèniques, mentre que altres termes com ara mediació artística provenen de Llatinoamèrica. Fins i tot el terme “mediació” inclou altres pràctiques que també podrien entrar en aquest ventall, si entenem la mediació com a política de proximitat d'equipaments culturals des d'una visió crítica i transformadora. D'altra banda, la cultura comunitària té molta força a Llatinoamèrica, on es recull un ampli espectre de pràctiques que inclouen experiències que en el nostre context es poden concebre com a cultura popular. Amb tot, i encara que el concepte sigui molt polivalent i tingui diverses denominacions, el terme “cultura comunitària” compleix una funció aglutinadora.

A partir de l'anàlisi de cadascuna de les iniciatives examinades, hem configurat diferents models que definim a continuació. Cal tenir en compte, però, que no estem parlant de compartiments estancs i que molts poden encreuar-se o hibridar-se.

Projectes d'art participatiu

- Conjunt d'activitats o projectes desenvolupats per artistes o col·lectius que tenen lloc en diversos contextos. Poden ser itinerants d'entrada o bé adaptar-se a altres territoris després d'alguns anys d'experiència. Responen normalment a temporalitats d'un any o curs acadèmic.
- Són estructures petites d'articulació d'agents. Sovint tenen estructures estables dins del lloc o equipament on es treballa amb el territori: un centre cívic, un casal o un poliesportiu. Es converteixen, així, en una mena de campaments base d'artistes o treballadors culturals.
- El grup motor és el que dissenya i implementa el projecte conjuntament amb un o diversos grups del territori. Sovint compta amb una o dues entitats de suport específic a cada barri.
- Les persones que participen en el projecte hi arriben a través de trucades obertes. Sovint la figura de l'artista té més pes, alhora que assumeix més tasques de gestió, difusió, planificació, etc.
- Aquest tipus de projectes estan reconeguts per les institucions culturals de l'art i els grans equipaments. Solen estar vinculats a una companyia i un programa de comissariat, amb una autoria forta.
- Tenen molt potencial d'adaptació, però menys sostenibilitat en territoris, i s'exposen com a laboratoris o prototips, motiu pel qual sovint no es repeteixen o treballen en cicles a llarg termini en un mateix context.
- Exemples: Barris en dansa, Creadors En Residència, Idensitat.

Iniciatives de cultura comunitària

- Pràctica de cultura comunitària amb aspectes similars als projectes d'art participatiu, tot i que normalment es desenvolupen des de col·lectius (com associacions o cooperatives), que estan arrelats en un territori i que es reconeixen com a pràctiques de cultura comunitària i també d'acció comunitària o participació ciutadana.
- Alguns projectes s'implementen en altres barris, però sempre parteixen d'un treball previ de diverses entitats i col·lectius referents. Sovint es repeteixen durant diversos anys en el mateix territori (un any acadèmic) i tenen cicles més llargs (entre tres i cinc anys).
- Estan constituïts per grups de coordinació estables, amb nuclis forts de participació, i un treball en xarxa amb el territori. Es desenvolupen en relació amb centres de proximitat, espais de gestió comunitària o fins i tot escoles o CRPS, però entenent aquesta relació no com un simple servei sinó com un diàleg entre entitats.
- Les seves estructures són de dues o tres persones fixes, i normalment tenen perfils més especialitzats de gestió, difusió comunitària, treball d'acció, tallers, etc.
- El model d'art respon al patró d'art comunitari, de teatre comunitari/social o de desenvolupament cultural comunitari. Sovint són menys reconeguts en el camp de l'art, i la seva interacció es produeix amb els referents tècnics dels districtes o de les àrees de participació ciutadana, joventut o educació.
- Interpel·len i usen equipaments de ciutat (Mercat de les Flors, Auditori, Centre d'Art de Fabra i Coats); de vegades com a espais de coproducció, no merament d'exhibició. Es fusionen en autories col·lectives, de processos i iniciatives de comunitat, i intenten adaptar-se i treballar la sostenibilitat dels processos a llarg termini (alguns tenen ja deu anys d'actuació).
- Exemples: Art & Coop amb la Rua/Creació XIC en col·laboració amb el Mercat de les Flors o el MNAC o el Centre Cívic Sant Martí, entre d'altres; Comunitària amb Riborquestra i diverses entitats de la Ribera; Teleduca amb les escoles de Sant Andreu, el Centre de Recursos Pedagògics del barri i el Centre d'Art Contemporani de Barcelona.

44

Espais de cultura comunitària

- Són pràctiques de cultura comunitària que es desenvolupen des d'un espai específic, no només com a seu de l'entitat, sinó com a lloc de trobada, o per fer-hi tallers, reunions, mostres, etc. Sovint són espais relativament petits, però permeten l'entrada i l'ús de comunitats diverses, ja sigui a través de l'especialització (teatre, pintura, artesanía, impressió) o per l'ús polivalent de l'espai.
- Són estructures semblants a les anteriors, 2-3 persones professionals, amb diversos perfils mixtos. A més, hi ha espais molt arrelats als teixits socials dels barris, de manera que moltes de les seves activitats també promouen xarxes, espais de treball transversals i iniciatives a llarg termini. Solen ser associacions, però també hi ha SCL i cooperatives.
- En disposar d'un espai físic estable, són iniciatives que es planifiquen a llarg termini i que es desenvolupen amb diversos models de governança (normalment hi ha comissions de treball, assemblees per a projectes o espais de treball horitzontals liderats per treballadores culturals).
- Depenent de la pràctica, poden tenir més reconeixement en el camp de l'art o bé assumir espais de cultura de base o alternativa. Hi ha espais més arrelats al treball de districte, participació ciutadana o joventut, motiu pel qual no tenen tanta visibilitat en el camp de l'art, tot i que sí que en tenen en el camp de les arts comunitàries o de la cultura de proximitat.
- Com passa amb les iniciatives de cultura comunitària, hi conviuen processos culturals molt rics i variats. Donen lloc a formes de construir comunitat i retorn social a partir de les pràctiques culturals, i esdevenen petits viviers de proximitat i de cultura.
- N'hi ha que estan al mapa de Pam a Pam, reconeguts per la Xarxa d'Economia Social, de manera que són institucions experimentals de gestió comunitària i economia cooperativa, de petita escala i amb formes híbrides de governança.
- Exemples: Prado I I, espai físic de LaFundició a Bellvitge; Forn de teatre Pa'tothom al Raval; L'Automàtica a Gràcia; el TEB al Raval; Experimentem amb l'ART a Gràcia.

45

Laboratoris de cultura i ciutadania

- Aquest últim model s'insereix dins d'equipaments de cultura de proximitat o de ciutat. Es tracta de projectes que es desenvolupen com un programa de mediació comunitària inserit en el territori i que respon a necessitats pròpies per generar retorn social.
- Acostuma a dependre d'estructures estables, i com que el personal està adscrit a l'equipament, depèn de licitacions, fet que els permet desenvolupar un treball a llarg termini (quatre anys).
- Normalment estan liderats per una persona, responsable de programes, coordinadora o de l'equip d'educació/mediació del centre.
- Estan més reconeguts en el camp de l'art. Acostumen a treballar amb artistes residents, empreses o programes en relació amb els artistes de referència dels espais.
- Intenten tenir relacions en xarxa amb altres institucions, compartir recursos i infraestructures. La seva estructura permanent permet més treball de confiança i sostenibilitat dels projectes, encara que molts són febles en l'equip del projecte en l'àmbit de comunitat. Sovint la governança es desenvolupa des de l'equipament amb qui es dissenyen o codisseyen projectes, però els territoris normalment no tenen accés ni al disseny ni a pensar els pressupostos.
- Són reconeguts com a petits laboratoris de ciutadania i participació en centres cívics, com a oportunitats de treball a llarg termini amb entitats de manera qualitativa i en xarxa.
- Exemples: La(b) Felipa, laboratori de mediació de Can Felipa; el Graner de Barcelona, amb el seu projecte de territori i Pla de Barris; Interfícies a l'Arts Santa Mònica; el projecte de memòria de La Sedeta; Bon Viver de les Arts a Bon Pastor i Baró de Viver; entre d'altres..

46

3.2.2. ESTRUCTURES/GOVERNANÇA

Els projectes de cultura comunitària analitzats són estructures de treball de dimensions reduïdes que oscil·len entre els quatre i els sis membres. Sovint s'emmarquen en associacions o cooperatives de petita escala, amb personal contractat mínim i col·laboradors (professionals d'altres àmbits, talleristes específics), a més de participants/voluntaris. En moltes ocasions el pes de l'estructura el porta una persona o un equip coordinador que abraça múltiples facetes: artista/gestor/comunicador. Aquest aspecte facilita l'accessibilitat al projecte i el treball en els territoris, però també comporta limitacions respecte al seu creixement i en redueix la sostenibilitat (com veiem en els casos de Barris en dansa o L'Automàtica). També hi ha casos en què es disposa d'una estructura de treball, de gestores i treballadores culturals, amb decisions horitzontals en cooperatives i associacions de diversos membres, la qual cosa permet una governança més fluida, i alhora genera també graus d'implicació d'usuaris o participants que acaben formant part del projecte, decidint i treballant de manera més orgànica.

En resum, no hi ha un model únic i d'estructura d'aquestes iniciatives, però en general són microempreses que suporten la càrrega de moltes activitats diferents.

47

Moltes destaquen com han crescut aprenent sobre la marxa a gestionar els projectes de manera més horitzontal, en assemblees i reunions de treball compartit. En funció de la naturalesa del projecte que es desenvolupa, la governança està més centrada en una persona o bé està més diluïda, tot i que sovint pot canviar al llarg dels anys amb la incorporació d'altres persones. Hi ha iniciatives que responen a formes més complexes de governança. Partint d'estructures petites han generat altres associacions, han donat lloc a relacions plurals, de diversitat de membres i de treball en xarxa que suposen espais democràtics molt oberts. Per exemple, la Riborquestra funciona com una associació gestionada per les famílies, mentre que Comunitària, que va endegar el projecte, actualment només acompanya o assessora. En el cas del Forn de teatre Pa'tothom, els usuaris més implicats formen part del projecte com a actors amb capacitat d'incidir en les decisions. En tots aquests casos es subratlla la necessitat d'uns marcs mínims de convivència, consensos grans de treball i marcs d'ús que fins i tot generin coses diferents o inesperades en el model de governança dels espais.

En moltes iniciatives es destaca com la governança i els projectes són dues realitats bastant entrelaçades, ja que encara que hi hagi un equip de coordinació que assumeix una estructura o organització de treball participativa, el procés de treball i el projecte venen marcats pels diversos rols i responsabilitats que assumeixen els diferents membres implicats.

3.2.3. GRAU DE PARTICIPACIÓ

Graus d'implicació plurals i experimentals

Les formes de participació que generen les experiències de cultura comunitària responen a marcs molt diversos. S'experimenta i són molt flexibles: es pot participar com a individu que s'implica en un projecte específic fins a acabar liderant, com passa sovint, i coordinant projectes. Hi ha perfils que responen a membres d'associacions, participants, col·laboradors puntuals, talleristes, usuaris o habitants regulars, i de públics o espectadors.

48 Cal destacar el grau d'experimentació, innovació i risc en les formes de participació: moltes vegades les mateixes metodologies artístiques promouen formes d'implicació i participació des de mecanismes i disciplines alternatives com ara la dansa, l'escolta corporal, la música, el teatre social, la música popular, el rap, etc. També pot ser que se sostinguin des de la voluntat de recuperar sabers o formes de vida que han estat importants per als barris: cosir, la cistelleria, la recuperació d'una impremta, corals o altres artesanies locals que es redimensionen com a pràctiques de cultura comunitària i populars. No responen, per tant, a un paradigma de participació clàssic o institucional prop dels espais de participació reglats.

Un altre aspecte a assenyalar sobre l'experimentació en la participació és la seva radicalitat, en el sentit que "tota persona pot". Es tracta sovint d'una participació que esborra la figura d'expert, de l'artista, del tallerista o de la persona que té capacitats prèvies. Qualsevol persona hi pot entrar, hi pot participar, i moltes vegades es nega la seva classificació prèvia com a ciutadà "x", o de perfil social "i", precisament pel fet que són espais més horitzontals. D'aquesta manera, valors com la benvinguda, acollir, el treball des de la persona, o frases com

"qualsevol hi pot participar" marquen una política de participació radical. Un aspecte fonamental és que en molts casos la participació és oberta i gratuïta o amb una quota molt petita i, per tant, no limita l'accés.

La participació també es duu a terme des de l'ús dels espais i la convivència pel fet d'habitar conjuntament espais i desenvolupar-hi usos, protocols, relacions i acords temporals entre les persones. D'aquesta manera, es van construint marcs de confiança i corresponsabilitat on és possible generar espais d'implicació i d'autonomia i desenvolupar programes i iniciatives conjuntes.

Obertura i flexibilitat d'accés

49 Moltes pràctiques comunitàries se centren en la gestió d'un espai propi o bé d'un espai que està dins un equipament. L'obertura de l'espai, així com la flexibilitat d'horari i maneres de participar-hi (des de tallers, visites, activitats diverses), permeten la implicació i el treball amb el territori. En algunes ocasions, l'accés es defensa com a radical en el sentit que promou que qualsevol persona hi entri en qualsevol moment. Afavoreix que hi hagi diversos col·lectius que es facin càrrec de l'accés o de tallers o activitats específiques en un mateix espai. Tal com es destaca en algunes entrevistes, hi ha molts espais que deixen la clau i promouen l'autonomia dels grups. En un altre nivell, hi ha espais i grups que creen formes molt senzilles d'accés, com ara tallers gratuïts i oberts, o bé activitats específiques molt inclusives que no requereixen coneixements previs.

Treball en xarxa

Un altre dels mecanismes de participació que més es destaquen és el treball en xarxa amb altres entitats, tant de barri com de ciutat. Això permet aliances, treball amb el territori i fins i tot facilita teixir projectes conjuntament.

Cal destacar dues formes interrelacionades del treball en xarxa. D'una banda, la captació de grups perquè s'incorporin a una estructura fixa ja predefinida. En aquests casos normalment es treballa amb un centre de referència del territori, que assumeix el treball de participació i acció comunitària. A partir d'aquí, el grup pot buscar col·laboradors amb els quals moure la proposta de treball (un equipament gran, un espai comunitari). També en aquest camp es busquen

col·laboradors per a les diverses parts del procés (talleristes, persones especialitzades en la producció, entitats que aporten recursos o sabers). D'altra banda, diverses entitats comparteixen recursos i dissenyen conjuntament el procés de treball i reflexionen sobre la seva repercussió en l'àmbit de ciutat o de barri. En aquests casos, el treball en xarxa consisteix en el codisseny i parteix de plans de barris, integrals, de salut comunitària, etc. en què es troben les entitats diverses amb les quals s'impulsa el projecte.

3.2.4. PROXIMITAT I VINCLES TERRITORIALS

Reconeixement i adaptabilitat als territoris

50 Les pràctiques de cultura comunitària es desenvolupen a partir del disseny compartit amb els territoris, des dels problemes, xarxes, institucions o persones ja activades. La participació no es produeix des de zero, sinó que s'identifica amb les diverses entitats i realitats existents. Moltes iniciatives practiquen el codisseny amb els grups i equips de persones implicades o obren parts dels continguts i models de treball. Les pràctiques de cultura comunitària que es duen a terme per programes en diversos territoris demostren un alt grau de resiliència, adaptabilitat i integració en els contextos i ecosistemes en què tenen lloc. Per exemple, la Riborquestra s'adapta a les diverses infraestructures del barri, Barris en dansa treballa des de diferents espais i recursos segons cada context, i Teleduca s'adapta a les necessitats escolars d'infants i les connecta amb cinemes o equipaments de proximitat.

En no requerir cap producció o estructura, ni recursos gaire grans, són capaços de treballar amb pocs elements i activar recursos mínims amb molta potència en els territoris: un poliesportiu, una aula, el treball amb el cos, el mateix carrer, l'ús de sales d'un centre cívic, etc.

Transversalitat i ecosistemes complexos

Una altra característica clau és la transversalitat i els ecosistemes diversos que es generen: la majoria de les iniciatives analitzades no se centren en una àrea de treball específica o administrativa (no són només de cultura o d'educació informal o de teatre). Reben recursos de diverses administracions, tant de

l'Ajuntament i de districtes com de la Generalitat. Les iniciatives comunitàries transiten i s'interrelacionen creuant diverses àrees de treball: des d'educació formal o informal, acció comunitària, temes de gènere, de cultura, de joventut o de participació. Com ja s'ha apuntat, això es deu a la seva naturalesa interdisciplinària, als recursos i a les fonts de finançament.

A més, es relacionen amb entitats molt diverses: des de casals, escoles, espais d'educació infantil, ONG, equipaments de proximitat o, fins i tot, de ciutat, així com equipaments de gestió comunitària, entre d'altres. Aquesta varietat permet ecosistemes rics de relacions en el camp cultural i social, de manera que són capaços de promocionar fenòmens de participació més plurals i diversos que permeten interculturalitat, processos intergeneracionals o espais transversals amb diverses entitats d'un mateix territori.

51 La descentralització de les iniciatives, a partir d'ecosistemes i del treball en xarxa, permet una vertebració i participació més gran i evita juxtaposar o competir per activitats o recursos en el mateix territori. A més, aquesta complexitat dona peu a activar recursos públics de formes diverses: un gimnàs, un parc, un centre cívic, una projecció de cine a l'aire lliure en un solar, etc. Així mateix, s'impliquen en espais de gestió comunitària amb propostes de participació ciutadana molt plurals que potser d'una altra manera no usarien. En aquest sentit, podem destacar la Riborquestra al Pou de la Figuera, el projecte de Sr. Muñoz a Can Batlló o la Rua/Creació XIC d'Art & Coop.

Un altre element a destacar és que les pràctiques de cultura comunitària proposen continguts, formes i relacions que poden alterar i generar altres maneres de participar i de crear cultura en els equipaments de proximitat.

3.2.5. DISCURSOS I VALORS SOBRE CULTURA

Treball orgànic des de la recerca i l'experimentació

Es valora el grau d'experimentació, la capacitat d'arriscar-se i de treballar amb la incertesa en les pràctiques de cultura comunitària. Aquest procés d'assaig-erros té un potencial qualitatiu molt important, tant en l'àmbit de l'aprenentatge com en el comunitari i de grup.

Les pràctiques culturals comunitàries desenvolupen metodologies molt inclusives i radicals: es treballa el compromís a llarg termini amb el projecte, des de la idea del procés artístic com un esdeveniment singular i una experiència col·lectiva, que es genera amb el treball cooperatiu. Aquestes metodologies permeten espais de cooperació flexibles, rols canviants i aportacions diferents que deriven en formes molt plurals d'implicació en un projecte o un espai. En el cas de Barris en dansa, es proposen metodologies de temes i elements oberts, però s'acaben creant coreografies finals compartides. Teleduca elabora documentals i vídeos amb metodologies obertes però sota una planificació de processos comuns.

Les pràctiques de cultura comunitària no es limiten a un model únic d'activitat i busquen formes diverses d'interpellar diferents col·lectius socials i comunitats. Per exemple, Art & Coop fomenta espectacles intergeneracionals i Barris en dansa està obert a qualsevol persona i els grups de ballarins i ballarines són diversos en edat, cultura i capacitats.

52 **Organicitat, deixar fer i estar junts**

El treball orgànic i el desenvolupament flexible propi de les pràctiques de cultura comunitària marquen models basats en el “deixar fer”, les relacions obertes i mètodes adaptables a les realitats de cada territori o grup. No es programa des de la verticalitat sinó des de la flexibilitat: alguns espais proposen que les persones hi passin temps (Prado11), d'altres es van organitzant segons ho decideixen els membres amb activitats específiques (L'Automàtica), algunes iniciatives són una mena d'escola oberta a la implicació des de diversos rols (Forn de teatre Pa'thòthom, TEB), d'altres fan èmfasi en l'activitat conjunta i organitzada de diversos membres per mitjà d'eines artístiques (Riborquestra, Barris en dansa, la Rua/Creació XIC d'Art & Coop).

La majoria d'espais de cultura comunitària tenen un camp de treball clau en les micropolítiques, és a dir, en la cura, en l'atenció directa, propera, en l'escolta i en processos micro, més invisibles, de producció cultural i comunitària. Evitant polítiques macro d'activitats massives o programes de públics universals, emfatitzen el treball micro. Una de les conseqüències pel que fa als equips motors de gestió és que potser engeguen un projecte cinc o deu persones, però després la implicació en diversos graus s'estén i arriba a molta altra gent.

Comunitats situades. Més enllà del concepte de “públics”

Com ja hem dit, les pràctiques de cultura comunitària comporten la generació de comunitats de pràctiques situades, que negocien i transformen la seva identitat i, per tant, els usos que donaran a un espai. Els impactes, els marcs i la narració que fan els espais de si mateixos canvia i s'adapta a la comunitat. L'arrelament al context i les pràctiques de relació situada fan que els projectes mai no es puguin transferir com si fossin un model universal. El que sí que es pot fer és, a partir d'una experiència, generar un model que s'haurà de transformar i adaptar en el cas que es posi en pràctica en un nou context, com fa la Rua/Creació XIC, que actualment ha portat el seu model de treball al barri de Sant Martí, o Barris en dansa, que aplica mètodes de treball semblants a cada barri on s'installa, però el seu desenvolupament i resultats depenen de cada situació i comunitat. Els productes que apareixen d'aquestes iniciatives ni són definitius ni es poden exportar com a productes de marca o franquícia. De fet, més que de productes, hauríem de parlar de processos comunitaris creatius.

53 En aquest sentit, cal destacar que les iniciatives de cultura comunitària es desenvolupen en diàleg i relació amb els temps, ritmes de les persones, entitats i iniciatives amb les quals col·laboren o participen directament. Això fa que moltes necessitin temps dilatats per poder arrelar-se, generar processos d'implicació i potenciar el treball en xarxa. Tal com hem observat, els tempos que permeten experimentar, acompanyar i pensar les implicacions en l'àmbit territorial responen a cicles superiors a un o dos anys: més de deu anys de Pa'thòthom al Raval, deu anys de Teleduca a Sant Andreu o quatre anys de Comunitat amb Riborquestra.

3.2.6. EXEMPLES DE PRÀCTIQUES

Riborquestra de Comunitària

Projecte iniciat el 2009 al barri de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera que es basa en la creació d'una orquestra comunitària entre famílies i grups d'estudiants de les escoles del barri. L'orquestra fa servir diversos equipaments, com per exemple el Casal de Barri Pou de la Figuera (de gestió comunitària) o el Casal de Joves Palau Alòs, l'Escola Cervantes o l'Agrupació Cultural Folklorica Barcelona.

El projecte comporta, després de quatre anys, un procés d'implicació i apoderament per part de les famílies: es participa a diverses xarxes i a estructures d'equipaments i altres entitats del barri (EICA, diverses escoles, etc.), així com també equipaments de ciutat (per exemple, l'Auditori). El projecte rep un fort finançament del districte, així com aportacions individuals i esponsorització de comerciants. S'organitza a través d'una associació que lidera tots els aspectes, amb diverses comissions i grups de treball. Actualment, Comunitària fa un procés d'acompanyament i assessorament.

54

Es tracta d'un exemple que demostra la capacitat de fer servir les pràctiques culturals no només per generar comunitat, sinó també per crear estructures estables i entitats que dialoguen i s'impliquen com a usuaris actius en equipaments de gestió ciutadana.

Elements destacats:

- ~ Programa de cultura comunitària amb una implicació intensa en el barri al llarg de quatre anys i un grup de famílies participants força apoderat.
- ~ Relació amb diverses entitats, tant de gestió comunitària com grans equipaments.

Web: <http://comunitaria.wixsite.com/riborquestra>

Foto 1

Espectacle "Gosar poder" de Riborquestra juntament amb Barris en Dansa. Fotografia de Pep Herrero (2017)

55

Rua/Creació XIC d'Art & Coop (2011-2017)

Programa de cultura comunitària itinerant en diversos barris que neix a partir d'un grup motor d'un barri amb el qual es fa una recerca d'història i del barri, i es desenvolupa una peça teatral comunitària amb actors i actrius no professionals. El projecte neix amb la intenció de recercar i explorar les memòries i vivències actuals de la gent d'un territori.

Promou diversos graus d'implicació: rep aportacions diverses en la part de producció de la peça de teatre a partir dels diversos sabers, coneixements i habilitats del grup (hi ha qui fa el vestuari, qui fa vídeos, qui posa veus, etc.). S'arrela al territori a partir d'una entitat o espai que col·labora activament com a nucli del grup motor (Centre Cultural Albareda, Centre Cívic Sant Martí). Principalment, el projecte s'ha desenvolupat al barri del Poble-sec, on ja ha celebrat set edicions amb diversitat de temes i associacions, tot i que enguany també s'ha fet al barri de Sant Martí.

El projecte col·labora amb equipaments professionals o de ciutat com per exemple el Mercat de les Flors, el MNAC o el Teatre Tantarantana, on es treballen continguts o es duu a terme la representació final. Tot i que les decisions sobre l'esdevenir de l'obra es prenen als tallers, sempre hi ha una coordinació artística i de gestió que fa Art & Coop, com a cooperativa i grup professional, encara que es defensa el teatre comunitari i els sabers amateurs com un espai on tothom pot participar i aportar, i no hi ha cap limitació.

Elements destacats:

- ~ Participació diversificada i molt inclusiva que dona peu al treball en xarxes de la producció i l'experimentació artística. Tothom pot fer alguna cosa.
- ~ Arrelament al territori a partir d'equipaments i el teixit social. També, a partir de memòria o temes comunitaris i arts escèniques.

Web: <http://www.artandcoop.org/creacioxic>

56

Foto 2

Funció de "Fils de vida" al Teatre Ovidi Montllor. Projecte Creació XIC.
Fotografia de Isabel Solís (2016)

Forn de teatre Pa'tothom (2000-2017)

Fundat l'any 2000, és un espai de cultura comunitària focalitzat en el Teatre de l'Oprimid que treballa la defensa dels drets humans i socials. Ha desenvolupat la seva escola mitjançant línies pedagògiques, itineraris, professionalització i relacions amb altres espais de formació, tant a Barcelona com, en especial, al barri del Raval, on està situada la seva seu.

Col·labora amb entitats d'economia social i solidària, plataformes de justícia social, antiracistes o de banca ètica, entre d'altres. Al Raval organitzen exposicions, reben activitats i col·laboren amb taules i espais de treball conformats per entitats diverses. En certs barris promouen processos a llarg termini com per exemple el grup de teatre AMPA-RA-NOIES, actiu des del 2009. Es tracta d'un projecte al CEIP Bernat de Boil (que actualment ha passat a ser l'Institut Escola El Tiller) i amb la seva AMPA al barri del Bon Pastor (districte de Sant Andreu).

El grup és obert a totes les mares del barri i combina participació, obres de teatre fòrum i treball de comunitat. Ha fomentat la reflexió i canvis en els mecanismes de participació de les famílies en el centre educatiu. Les peces de teatre fòrum s'ofereixen com a projectes educatius i de conscienciació dins del Pla de Barris i en centres educatius.

57

Elements destacats:

- ~ Participació i professionalització de membres amb itineraris com escola de teatre i projectes a llarg termini en barris.
- ~ Diversificació d'iniciatives i treball arrelat amb altres lluites socials del territori i altres plataformes.
- ~ Espai d'experimentació de cultura i gestió comunitària reconegut pel Pam a Pam (economia social i solidària).

Web: <http://www.patothom.org/>

NOUS ESPAIS DE GESTIÓ COMUNITÀRIA

3.3.

3.3.1. INTRODUCCIÓ. LA REIVINDICACIÓ D'EQUIPAMENTS PER ALS BARRIS

Com tantes coses en aquesta ciutat, molts dels equipaments socioculturals per als barris sorgeixen com a resultat de la pressió veïnal sobre l'Ajuntament (Alabart Vilà *et al.*, 2008). Molts dels centres oberts a inicis dels vuitanta van ser fruit de reclamacions ciutadanes, com La Flor de Maig, La Sedeta, el Bon Pastor, l'Ateneu Popular 9 Barris, el Born, el Mercat de les Flors, les Cotxeres de Sants, Can Felipa, La Bàscula o L'Artesà. També sorgeixen altres espais com el Taller Grec o el Teatre Lliure. Més enllà dels centres de proximitat o equipaments de barri, els interessos, les demandes i les reivindicacions populars també anaven dirigides a equipaments culturals de ciutat. Demandes que no es quedaven només en la reivindicació d'un espai o la dotació d'equipaments, sinó que també volien incidir en la seva configuració i en les formes de gestió i direcció que havien de prendre els centres.

Actualment, trobem reivindicacions d'equipaments culturals existents a diversos territoris de la ciutat. Iniciatives de recuperació d'espais per als territoris que representen un exemple interessant de com des de la comunitat i a partir de plataformes veïnals es reclamen i conceben des de zero nous equipaments culturals.

La recerca s'ha centrat en l'anàlisi d'El Borsí pel Barri i el Teatre Arnau, dues de les moltes experiències recents de reivindicació i gestió d'equipaments que han tingut lloc en els últims anys a la ciutat. Ambdues tenen l'ICUB com a interlocutor directe, o algun equip del seu personal, per la qual cosa ofereixen una mirada actual. Experiències que reclamen noves formes de pensar les institucions culturals i la participació ciutadana, on coincideixen treballadores culturals i grups de creadores, diverses àrees de l'Administració pública, a més

Foto 3

Obra de teatre "fòrum per una educació econòmica transformadora, impulsem les finances ètiques a l'aula".
Form de teatre Pa'tothom. Barcelona, 2018

de l'ICUB, amb directors d'àrees i tècnics de cultura. Aquestes propostes són noves iniciatives que apunten formes més transversals de participació i relació amb l'Administració local.

3.3.2. ESTRUCTURES/GOVERNANÇA

Les noves iniciatives de gestió comunitària, en general, es basen en un model assembleari amb una organització del treball a partir de comissions. Les pràctiques que hem pogut analitzar són estructures encara febles en moltes ocasions (amb nuclis petits de tres o quatre) o amb diversos graus d'intensitat (diverses persones que entren i surten regularment). Són estructures obertes, amb un alt grau de democràcia interna. Normalment parteixen de plataformes ciutadanes amb reivindicacions històriques, que comporten formes i estructures horitzontals i inclusives, amb tradició de moviments socials i de treball comunitari de base.

Pel que fa a qüestions jurídiques, sovint no tenen un NIF, ja que es basen en processos informals i no es plantegen d'entrada aquestes qüestions. Tanmateix, en fases més avançades del projecte es formalitzen espais jurídics per poder facturar i tenir entitat jurídica.

3.3.3. GRAU DE PARTICIPACIÓ

Inclusió, obertura, però manca de diversitat

Les plataformes convoquen activistes, mares i pares, gent d'altres plataformes, etc. Combinen gent del sector cultural i gent de moviments socials o d'entitats de barris, i fins i tot perfils mixtos (artista veí, per exemple). Generen aliances i marcs de treball que són molt inclusius. Normalment s'hi acullen persones ja implicades en altres espais, amb coneixements i eines prèvies, com és el cas del Borsí o de l'Arnau (de gestió cultural, de moviments socials, de participació, de cooperativisme, etc.).

Pluralitat de veus i representació política

La gestió comunitària permet la participació i el reconeixement de veus molt variades als barris que sovint no tenen altres espais on reconèixer i generar accions conjuntes. Moltes plataformes reivindiquen que aquestes infraestructures són necessàries com a espais de democràcia cultural i sobirania local dels barris: com a llocs on trobar i crear blocs i aliances a partir dels processos de cultura i acció comunitària. Tot i així, no es caracteritzen per tenir un elevat grau de diversitat, ja que sovint estan conformades per un perfil similar.

Temps i coneixements diversos

La diversitat també es refereix al model de treball. No tothom té els mateixos coneixements i experiències, fet que obliga a molta cohesió i formació interna per aclarir dubtes i garantir que tothom comprèn les dinàmiques, el marc i els termes de treball, és a dir, formació interna i un esforç de cohesió per establir marcs i llengües comunes. Un exemple: la plataforma Recuperem l'Arnau ha fet jornades formatives en diverses ocasions, i té com a membres grups d'arquitectes urbanistes; la d'El Borsí pel Barri ha necessitat personal expert per tal de poder avançar en algunes qüestions.

3.3.4. PROXIMITAT I VINCLES TERRITORIALS

Accions reivindicatives o festes populars a l'espai públic

Les plataformes ciutadanes han proposat programes o activitats desenvolupades en llocs propers a l'equipament a recuperar. Es tracta d'accions comunitàries que sorgeixen com a espais de socialització de les iniciatives a través de les claus de cultura comunitària, la festa popular i la mobilització social. Aquestes accions també són eines de difusió i comunicació del projecte. Alguns exemples: Cabaret, les gales de l'Arnau, passejades i rutes, concerts el Dia de la Música, etc.

Treball en xarxa amb altres plataformes

El referent principal en aquest camp és la XEC, tot i que en alguns casos també es fan col·laboracions puntuals amb altres plataformes (plans de barri i festes de barri, especialment). Des d'aquest punt de vista, les iniciatives tenen una visió complexa i orgànica del territori en l'àmbit de ciutat, i responen a necessitats de defensa de barris o de plans i programes de més escala sobre el dret a la ciutat.

3.3.5. DISCURSOS I VALORS SOBRE CULTURA

Models de treball en contra de la gentrificació

Els nous espais de gestió comunitària s'entenen com a espais guanyats pel barri davant de la massificació turística i la *gentrificació*. Es destaca la importància del retorn de la cultura al barri contra el valor turístic i d'especulació dels territoris. Aquest valor d'ús comunitari es percep com un impacte real per implicar-se en els barris i guanyar-hi qualitat de vida.

62

Espais per activar els drets dels barris i els drets culturals

La gestió comunitària permet activar els drets socials, d'habitatge i culturals que s'estan perdent en molts barris. És un mètode per cobrir les necessitats reals de la gent i els seus drets culturals envers un model d'equipament que programa sense escoltar el territori. En aquest sentit, són llocs de democràcia cultural que vetllen pels drets culturals, el desenvolupament local sostenible i la sobirania cultural (Agenda 21 en cultura).

Espais situats i de proximitat activa amb retorn social

Les propostes de gestió comunitària esdevenen institucions d'aprenentatge directe de democràcia activa i d'assessoria compartida pels barris a partir de pràctiques de cultura de base, cultura comunitària, i d'acció comunitària. Sorgeixen de la necessitat d'investigar i donar resposta a cada situació, territori i condicions específiques. Defensen el seu arrelament i el diàleg amb els diferents teixits i les necessitats culturals i socials concretes de cada barri o territori.

Models d'usos compatibles i mixtos

Juntament amb la pluralitat de veus, es defensa una relació de gestió d'equipaments de proximitat que permeten usos compatibles, mixtos. És a dir, institucions poroses que dialoguen i s'adapten a les necessitats dels territoris, i no a l'inrevés. Els models d'usos diversos promouen la versatilitat de models de gestió diferents, i poden ser més àgils per respondre a diversos interessos. Es proposa un model que trenca una distribució salomònica d'espais i aposta per formes mixtes de gestió amb models més fluides: participació des de gestió comunitària amb models de centres cívics mixtes, ús de sales polivalents per a comunitats, ús de recursos específics des d'entitats, oficines tècniques que porten la gestió de recursos mentre la participació i els continguts recauen en assemblees i projectes, gestions comunitàries veïnals que conviuen amb gestió pública, i espais mixtos de gestió d'alguns espais.

3.3.6. EXEMPLES DE PRÀCTIQUES

El Borsí pel Barri

Plataforma ciutadana que neix per reivindicar l'edifici Borsí del carrer Avinyó al barri del Gòtic, després que van sorgir notícies i rumors que havien d'atorgar-li un ús privat basat en el model de museu i turisme. Es van fer inicialment accions reivindicatives, una enquesta d'anàlisi de necessitats i diverses propostes comunitàries. Amb tot, el treball se centra en la recuperació de l'espai amb elements de proximitat i cultura de barri. De la negociació amb l'Administració pública ha sorgit la proposta d'acollir en el mateix edifici una biblioteca, aprofitant, d'una banda, que calia traslladar la Biblioteca Andreu Nin i, de l'altra, la incorporació de l'Administració: la plataforma és conscient de les seves limitacions, així que compartir el seu projecte amb la biblioteca era una oportunitat. El resultat serà un edifici en què hi conviuran la biblioteca i un espai de gestió comunitària, i per tant pot suposar un procés d'aprenentatge mutu entre dues cultures de treball i models d'equipament diferents. Fins ara s'hi han fet trobades i formació mútua entre ciutadans i tècnics de biblioteques per comprendre potencials i construir marcs comuns.

63

El Borsí representa la possibilitat d'esdevenir un espai híbrid amb capacitat de generar usos mixtos. Actualment se n'estan definint els usos i el projecte veïnal a través d'un procés participatiu vinculat al Pla de Barris i altres polítiques públiques, i s'estan pensant formes d'assessorament col·lectiu i acompanyament per tal de seguir dissenyant de manera participativa el projecte final i el model de governança, a més del pla d'usos final.

Elements destacats:

- ~ Treball d'aprenentatge i reconeixement mutu entre plataforma ciutadana i treballadors tècnics de la biblioteca.
- ~ Oportunitat per repensar una nova institució de proximitat híbrida entre gestió comunitària i pública.
- ~ Articulació amb el Pla de Barris i altres polítiques públiques.

Web: <https://elborsipelbarri.wordpress.com>

64

Foto 4

Plataforma el Borsí per al barri (2017)

Teatre Arnau

El procés de reivindicació del Teatre Arnau de l'avinguda Paral·lel és històric, i ha estat dut a terme per diverses entitats i plataformes que, cap a l'any 2015, es van sumar a la plataforma Recuperem l'Arnau i Salvem l'Arnau, amb l'objectiu de rehabilitar, obrir i activar el teatre al barri.

Les dues plataformes han protagonitzat una articulació molt productiva amb treballadors culturals, historiadors i veïnat a través d'accions reivindicatives i comunitàries, com ara les gales de l'Arnau (amb un fort component escènic i de cultura popular) o els concerts i les passejades a la plaça Raquel Meier (amb èmfasi en la memòria i la música). Aquestes accions s'han servit d'eines artístiques i de cultura popular i han convocat grups i persones molt diverses davant del teatre, cosa que ha generat molt d'impacte i ha permès difondre el debat sobre l'Arnau.

A mitjan 2016 es convoca un procés participatiu amb una àmplia varietat d'entitats que acullen diverses temàtiques: des de memòria i acció social fins a arts escèniques i so, a més de les dues plataformes ja esmentades. El procés s'ocupa tant del pla d'usos com del projecte cultural, el model possible de governança i els tres eixos sota els quals pivotarà l'Arnau: arts escèniques, comunitat i memòria. Amb persones especialitzades en aquests eixos i membres especialitzats en arquitectura, es treballa també el concurs públic de rehabilitació del teatre. En aquest procés participatiu hi està present l'Administració des de tres àrees: participació, cultura i districte.

65

Es desenvolupa també un model de treball itinerant del teatre mentre durin les obres de rehabilitació, gestionat de manera autònoma i amb l'acompanyament de l'Administració, amb l'objectiu de preparar tres projectes per a l'any 2018, que tindran el suport econòmic de l'ICUB. Com que les persones del grup motor no se senten amb capacitat de liderar una oficina tècnica de producció, dinamització i gestió de l'Arnau itinerant, després d'unes jornades obertes es decideix fer un concurs públic. Aquest concurs es divideix en dos paquets, gestió i dinamització d'una banda, i comunicació i difusió de l'altra. Els plecs són revisats també per membres del procés participatiu. Ha d'ajudar a repensar el model de governança i dinamitzar la gestió comunitària de totes les iniciatives i entitats que s'implicaran en el Teatre Arnau.

Elements destacats:

- ~ Articulació entre plataformes ciutadanes, de memòria i grups de treballadores culturals de les arts escèniques a partir d'un procés de gairebé tres anys.
- ~ Procés participatiu complex amb diverses àrees de l'Administració local: ICUB, Participació i Districte. Programa previ de treball territorial amb projectes pilot: Arnau itinerant.
- ~ Desenvolupament de paràmetres de gestió comunitària i economia social pel que fa a continguts, gestió i part del disseny d'espais del nou edifici.
- ~ Arrelament a tres barris a partir de tres eixos treballats en el procés participatiu (comunitat, memòria i arts escèniques) en un procés d'integració urbanística a l'avinguda Paral·lel.

Webs: <https://www.barcelona.cat/teatrearnau> i Resum d'acords del procés participatiu per al Teatre Arnau

66

Foto 5

Plataforma Recuperem el Teatre Arnau. Festa Gala:
"L'Arnau va d'envelat". Batalá Barcelona, batucada.
Fotografia de Kyriaki Cristoforidi (2016)

EQUIPAMENTS DE PROXIMITAT

3.4.

3.4.1. INTRODUCCIÓ

Barcelona disposa d'una bateria important d'equipaments municipals de proximitat orientats a l'accés a la cultura i a la promoció social i associativa. D'aquests en destaquen els centres cívics i els casals de barri, als quals cal sumar-hi els casals de gent gran, els casals de joves, les biblioteques, els hotels d'entitats, els centres d'informació juvenil o les més recents fàbriques de creació, un programa impulsat l'any 2007 per l'ICUB amb l'objectiu d'incrementar la xarxa d'equipaments públics a la ciutat que donen suport a la creació i la producció cultural.

67

Tots aquests equipaments representen el principal instrument de la política cultural en l'àmbit local i destaquen per la seva funció comunitària. Es distribueixen en els diferents barris de la ciutat en forma de xarxa organitzada i alguns, com els primers centres cívics, tenen més de trenta anys de trajectòria.

Tot i que la xarxa la formen espais i dispositius de naturalesa diferent i amb objectius, usos, models de gestió, finançament i continguts diferents, són tots espais físics polivalents on es materialitzen un seguit d'accions, tant d'iniciativa municipal com col·lectiva o individual, que tenen com a denominador comú el fet d'estar dirigides a la ciutadania més propera. Per aquest motiu es consideren equipaments de proximitat, ja que són més propers a la ciutadania en comparació amb els equipaments de ciutat, de caràcter més especialitzat. Inicialment van contribuir a formar part del procés de descentralització de diversos serveis municipals, i avui són la porta d'entrada al sistema cultural municipal, el motor i pivot cultural de les diferents iniciatives que proliferen en els barris i el node de la vida comunitària dels veïns i veïnes, en el sentit que connecten entitats, equipaments i esdeveniments de ciutat. En aquest sentit, es consideren espais cabdals per al foment de l'associacionisme i la participació comunitària, ja que proporcionen una infraestructura i un espai físic per a la trobada i el treball col·lectiu del teixit associatiu i cultural.

A partir de l'esmentat procés de descentralització que va experimentar Barcelona, des del 1987 són els districtes els que s'encarreguen de la gestió d'aquests equipaments de proximitat, i per tant són els responsables de vehicular els possibles suports econòmics dels projectes que s'hi desenvolupen, fer-ne el seguiment o prendre decisions respecte a si, per exemple, un recurs o equipament s'obre a la gestió cívica o no i en quines condicions, com ara concurrència o designació directa.

A més de la gestió des del territori dels diferents equipaments de proximitat, des de l'ICUB es coordinen les fàbriques de creació, els centres cívics i altres equipaments culturals. Des de fa pocs anys, juntament amb la Direcció de Cultura de Proximitat es tutel·len els projectes de la xarxa de centres cívics i s'ofereixen serveis de formació, assessorament, implantació tecnològica i imatge conjunta (per exemple, les pàgines web dels centres segueixen un mateix model), fet que ha afavorit que els centres cívics hagin passat de continguts generalistes a ser espais culturals de proximitat.

68

Centres cívics

L'Ajuntament de Barcelona va crear la xarxa de centres cívics l'any 1982. Aquests equipaments tenien una triple funció: 1) proveir serveis als ciutadans d'un barri, 2) estimular processos d'iniciació en el món de les arts i de la cultura, i 3) operar com a "escoles de participació".

Inicialment, els centres cívics estaven sota la Direcció de Serveis de Centres Cívics i depenien de la Comissió Delegada de Descentralització i Participació Ciutadana. El 1987, amb la descentralització dels serveis municipals, aquests centres són transferits als districtes. A partir del 2012, els centres cívics passen a dependre també de l'ICUB pel que fa a la gestió, de manera que aquest òrgan s'encarrega de centralitzar els recursos, coordinar i repensar algunes de les seves funcions. Al llarg d'aquest procés, els centres cívics, que havien estat potes clau de l'Ajuntament en el territori com a contenidors de serveis municipals, esdevenen equipaments de determinades activitats culturals. El resultat és una xarxa de centres cívics que són espais culturals de proximitat, alguns especialitzats en una disciplina concreta, com ara Can Felipa en arts visuals i arts escèniques,

Can Basté en fotografia, La Barceloneta en dansa, Sant Agustí en cultura lliure i *makers*, etc. Tenen, per tant, una relació oberta amb altres formes d'experimentació cultural. Destaca també el fet que cada centre cívic adopta un caràcter determinat en funció del districte.

Fàbriques de creació

Les fàbriques de creació són el resultat d'un programa que defensa un nou model de gestió cultural que tracta de conjugar la conservació del patrimoni amb la promoció de la cultura. Consolidat a països com Alemanya i Gran Bretanya, es caracteritza per la conservació d'edificis de valor patrimonial —especialment d'edificis industrials—, els quals es doten d'una nova funció relacionada amb la promoció de la cultura i la producció artística en les seves diferents expressions. Finalment, també busca la interacció amb el públic de l'entorn més proper, de manera que s'estableixi una relació d'iguals entre l'artista, l'obra i la seva recepció.

69

La tasca fonamental de les fàbriques de creació és donar suport a la creació sota el paradigma de l'assaig-error i l'experimentació. En aquest sentit, acompanyen els projectes dels artistes i usuaris i els ofereixen serveis que poden incloure residències i suport tècnic i de gestió, a més de facilitar el treball amb el territori i la circulació en l'àmbit internacional.

Des del punt de vista de la gestió, tot i que totes les fàbriques són equipaments públics, s'hi observen models ben diferents: Hangar és una fundació creada per l'Associació d'Artistes Visuals, l'Ateneu Popular 9 Barris és una entitat que va arribar a aglutinar diversos col·lectius veïnals, La Seca funciona a manera de societat cooperativa, i la Fabra i Coats és gestionada directament per l'Ajuntament. En general, el model més comú és una gestió externalitzada amb el suport de les associacions d'artistes presents al territori, tot i que l'Administració no perd el control sobre el desenvolupament del projecte.

3.4.2. ESTRUCTURES/GOVERNANÇA

Diferents models de gestió

Hi ha quatre models o tipologies de gestió mútuament excloents: 1) gestió directa (gestió a càrrec de personal municipal); 2) gestió externalitzada a empreses privades (l'Ajuntament té la facultat de decisió i l'empresa contractada té la facultat d'execució); 3) gestió cívica (la facultat de decisió la té l'Ajuntament, i una entitat o una coordinadora/federació d'entitats té la facultat d'execució), i 4) cogestió (la facultat de decisió la tenen l'Ajuntament i les entitats o associacions, mentre que la facultat d'execució la té l'empresa contractada).

Aquestes tipologies no són pures i presenten matisos, tal com succeeix amb La Sedeta, un model de gestió pública directa que es combina amb una externalització de certes activitats de la programació a empreses (que no de gestió del centre) conjuntament amb activitats gestionades per associacions del barri, com els del rock i els jubilats. El Centre Cívic Baró de Viver i Can Felipa són exemples paradigmàtics del model de gestió externalitzada pel qual l'Administració ha optat de manera majoritària. El Centre Cívic Cotxeres de Sants fou pioner a Barcelona en l'aplicació d'un model de cogestió l'any 1994, és a dir, una gestió compartida entre l'Ajuntament i el teixit associatiu.⁷

La presa de decisions

En alguns casos, l'organització interna s'estructura en un consell gestor o junta directiva que és la que principalment gestiona i pren les decisions, com succeeix a Can Felipa. En d'altres, a banda d'aquest consell gestor, es disposa d'un seguit d'espais de participació. En el cas de La Sedeta, per exemple, la presa de decisions i governança es treballa a partir d'un consell rector en què participen els consellers de Gràcia, les entitats del barri i les entitats que porten serveis al centre. S'organitza una reunió anual per marcar la línia estratègica i donar comptes del funcionament del centre. A més, hi ha un espai de coordinació de les activitats i usos de l'espai on està l'equip del centre i totes les entitats que gestionen serveis.

⁷ Els pactes de la Fundació Miró —en què l'Administració i la societat civil estableixen el decàleg del que ha de ser el centre cívic— representen un moment clau de

la regulació de la gestió comunitària a Barcelona. Posteriorment apareix la gestió cívica

En els casos en què les decisions es prenen de manera més comunitària, hi ha comissions i grups de treball (comissió econòmica, comissió programació, etc.), assemblees o plenaris. El Centre Cívic Cotxeres de Sants és, com dèiem, un exemple paradigmàtic i pioner del partenariat públic-societat civil en què les organitzacions socials tenen un paper significatiu en la presa de decisions. S'hi observa un repartiment més equilibrat de poder entre l'Administració i les organitzacions socials implicades, així com un fort compromís amb les necessitats del context territorial. Aquest factor està afavorit pel fet que estigui ubicat en un barri obrer amb una xarxa densa d'organització social i una gran tradició activista.

Amb tot, podem concloure que quan es produeix una gestió participada o comunitària, augmenten el coneixement i l'arrelament al territori i al sector en el qual s'actua. Això és, sens dubte, un valor afegit per obtenir més sinergies i rendibilitat social dels equipaments i serveis. En el model de gestió pública de La Sedeta, per exemple, tot i que hi ha control públic des d'instàncies com consells de barri o consells rectors, bona part de les decisions recauen en la figura de la Direcció.

Finançament i economia

En general, el projecte sociocultural preval per sobre de criteris econòmics. La diferència rau en si les entitats gestores dels diferents equipaments tenen un caràcter lucratiu o no, qüestió que pot afectar els criteris de cessió d'espais. En el cas de La Sedeta, per exemple, no tenir un caràcter lucratiu es tradueix en un model de cessió d'espais a partir de criteris de dinamització associativa (es prioritzen grups i associacions que s'estan constituint) i no sota criteris mercantils de lloguer d'espais per generar recursos econòmics.

En alguns casos, el caràcter no lucratiu ve definit per la mateixa fórmula de gestió (gestió cívica) i implica que els beneficis de gestió han de revertir necessàriament en el projecte. Quant a la política de romanents, es diferencia segons el model de gestió: 1) Gestió externalitzada: el romanent dels tallers o del lloguer d'espais s'ha d'ingressar a l'Ajuntament. Hi ha, per part de molts centres, la demanda que el romanent reverteixi en l'equipament mateix; 2) Co-gestió: hi ha un pressupost anual i, si sobren diners d'una anualitat, es posen al fons social.

El paper del treball voluntari i de l'activista

Un element cabdal que diferencia la gestió ciutadana dels casos de gestió directa o externalitzada és el treball voluntari. Tal com veiem en casos com el de Cotxeres, hi ha molt treball voluntari com a alternativa a la gestió empresarial dels centres cívics. També observem com la mateixa naturalesa d'organització i el grau de participació van associats a una concepció diferent de les tasques o treball comunitari gratuït i voluntari. Si bé hi ha centres que entenen el voluntariat de manera tradicional (no participa en la presa de decisions), en d'altres el voluntariat equivaldria a la figura de l'activista (participa en la presa de decisions).

Plec de condicions versus externalitzacions

Hi ha un aspecte important que diferencia les condicions que tenen els treballadors d'un equipament, i té a veure amb si hi ha externalitzacions o bé un plec de condicions. Les externalitzacions suposen unes condicions laborals pitjors, com succeeix amb la consergeria de La Sedeta, que està gestionada per una empresa de Florentino Pérez que té el personal precaritzat (cobren 500 €/mes). En canvi, en el cas de Cotxeres, el personal extern, ja sigui de la mateixa federació o el personal extern de neteja, ve amb un plec de condicions que assegura unes condicions laborals millors. D'altra banda, la coexistència de diferents tipologies de treballadors en aquest centre genera certa complexitat, ja que els convenis no són iguals per als treballadors d'empreses externes que per als de la federació o municipals.

3.4.3 GRAU DE PARTICIPACIÓ

Tot i que sempre hi hagi algun tipus de participació i/o col·laboració ciutadana o veïnal, s'observen importants diferències de grau entre els equipaments. En alguns casos la participació ciutadana es dona en totes les fases: el disseny, l'organització, la coordinació, l'execució i la gestió d'activitats i projectes (pròpies o coproduïdes), amb la participació directa d'estructures arrelades al barri.

En d'altres, que coincideixen amb les modalitats de gestió pública i de cogestió pública externalitzada, es generen espais de participació en les línies de treball i en els objectius però no necessàriament en la gestió. En aquests casos, els

centres es veuen a si mateixos com a moderadors de la diversitat d'interessos en el territori i/o com a garants de la qualitat democràtica en la producció de cultura. En aquest sentit, des d'aquests tipus de gestions es genera una distància amb el territori que es retroalimenta amb una certa desconfiança, en la mesura que una participació més gran és vista per part d'aquests gestors bé com un risc de vulgarització de la cultura (com veiem en el comentari d'una de les persones entrevistades, que ens diu que la intervenció del barri en l'estratègia del centre tindria el risc que només s'hi fes "zumba i ioga"), bé com una erosió de la qualitat democràtica, degut a les desigualtats existents entre veïns i entitats en l'accés i exercici del poder en els espais de presa de decisions.

En altres casos, la participació opera com a creadora de comunitats (culturals). És el cas de Baró de Viver, on trobem un nucli ampli i molt actiu que participa en la selecció de les propostes, en la seva comunicació, gestió i realització. Es tracta de comunitats que connecten amb la resta de grups i comunitats que conviuen al barri.

De reservar un espai a participar i fer xarxa

Davant de la possibilitat de fer coses i participar directament en un centre, hi ha diverses opcions i models. D'una banda, hi hauria el model pel qual és necessari participar i formar part de l'assemblea, i de l'altra, el que estableix un preu que cal pagar.

El cas de Cotxeres segueix el primer model: la gent que participa en el projecte no s'ho troba tot fet (consumeix un servei o un activitat) sinó que, per poder fer-hi coses, ha de contribuir a la tasca organitzativa. No posa un conjunt de serveis i recursos a l'abast de tota la comunitat, ni cedeix espais de caràcter puntual o estable a entitats o col·lectius específics per a la realització dels seus programes i activitats.

Un altre element diferenciador de la naturalesa de la participació és si és individual o col·lectiva (de grups i/o generadors de grups). Per exemple, a La Sedeta s'afavoreixen processos de gestió comunitària, de participació col·lectiva:

les entitats de la Coordinadora d'Activitats de Grups de Rock i l'Associació de Pensionistes i Jubilats són entitats del barri que han passat a gestionar els serveis de gent gran i de joves, respectivament.

Metodologies comunitàries

En gairebé tots els casos analitzats s'intenta atraure projectes artístics que juguin amb algun tipus de metodologia comunitària. A Can Felipa, per exemple, veiem que s'hi apliquen tècniques i metodologies de desenvolupament comunitari o metodologies innovadores com La(b) Felipa, de cara a augmentar l'ús dels espais i recuperar la confiança en l'Administració per part del teixit associatiu i veïnal del barri. En altres espais, aquesta voluntat no respondria tant a una qüestió de consumir un servei, sinó de contribuir a la tasca organitzativa i reproductiva.

Capacitat d'escolta per a la detecció de necessitats

74 Que un equipament sigui proactiu en l'escolta de l'entorn significa que activa diferents instruments per detectar-hi necessitats, demandes, inquietuds.

Cotxeres de Sants: "El centre cívic ha de ser i és una antena del territori. Nosaltres sabem què passa al barri." És per això que, per exemple, treballa separadament amb comissions i taules, amb metodologies molt diferents: les comissions es convoquen per repensar com fer les activitats que ja tenen una trajectòria, mentre que les taules són sectorials i s'organitzen per crear un projecte de nou, partint de la pregunta de si hi ha alguna activitat que pugui interessar o que calgui portar a terme.

A Cotxeres s'usa un nombre elevat de canals per captar necessitats i inquietuds, tot i que el mecanisme principal és la participació de les entitats en els òrgans de govern, en les comissions organitzadores, etc. Podríem suposar que si les entitats tenen prou representació (aplega més de 270 associacions), el centre té la potencialitat d'arribar a bona part de la població. Destaca, a més, la voluntat de no escoltar sempre els mateixos i d'estar obert a noves iniciatives a partir de les taules sectorials.

La Sedeta. El mateix centre actua com a espai per detectar necessitats socials i com a corretja de transmissió, amb la capacitat d'elevat de demandes del territori cap al districte, com és el cas del grup de criança Casal Petita Infància, que es crea informalment al centre i s'acaba consolidat amb el suport del districte. Altres mecanismes d'escolta tenen a veure amb la participació regular en espais de trobada del barri (festes populars), en comissions de treball o en els òrgans formals de participació del districte.

Cal posar atenció en com es tradueix l'escolta en el disseny de projectes i programes. En alguns casos hi ha un alt percentatge de la programació que resulta de la coproducció entre entitats i el centre, com succeeix a La Sedeta. En d'altres, emergeixen directament de la comunitat. Un exemple és Cotxeres, que ho promou a partir de les diferents comissions organitzadores o bé cedint l'espai a tercers i a propostes fora de la programació habitual, com ara concerts.

En altres casos, com el de Can Felipa, podríem dir que hi ha menys proactivitat pel que fa a l'escolta, en no existir espais de proximitat al barri creats per a aquesta finalitat, sinó que s'espera que el mateix caràcter participatiu i experimental d'algunes iniciatives, com ara el La(b) Felipa, funcioni com a mecanisme per captar necessitats del barri. Així mateix, les activitats que impulsa el centre per implicar la comunitat del barri sovint parteixen de la iniciativa tècnica i la voluntat d'apropar certs grups de població, com ara els comerciants del barri, entorn dels quals l'equip gestor està pensant en estratègies que els motivin a participar.

75

Infraestructura oberta i del comú

Un element interessant compartit en tots els casos és l'alt sentiment de pertinença que generen entre els veïns i veïnes com a resultat de ser considerats "victòries veïnals", ser part d'un "procés històric veïnal dinàmic", ser elements "patrimoniais" i constituir-se com a "punts o lloc de referència al barri". Els centres cívics, per tant, aporten elements referencials per facilitar la socialització i la integració del veïnat en les dinàmiques positives del territori. Fins i tot en els casos en què la gestió és menys participada, com Can Felipa, el tancament de la sala d'exposicions durant un temps va suposar un alt nombre de queixes veïnals.

Un cas paradigmàtic d'equipament amb un rol infraestructural important és el de La Sedeta. Els seus espais (interiors, el bar i la plaça) estan disponibles per a un ús social i comunitari, espontani, informal i heterogeni per part de diferents grups. Es tracta de llocs de trobada i de relacions on conflueixen diverses activitats formals i informals, i on es permet un accés productiu que facilita a les comunitats del barri produir i gaudir de pràctiques culturals, com per exemple les festes populars (Carnaval, Castanyada, Jocs Florals, Sant Jordi, etc.). La Sedeta esdevé, així, un espai utilitzat per les associacions de veïns, que passen a definir-ne les formes d'ús i se'l fan seu, com ho demostra el projecte de recuperació de la memòria històrica oral d'aquest equipament.

El discurs que referma la pertinença parla d'accessibilitat en clau de "públic" (accedir, incrementar, arribar a, obrir-se... són conceptes recurrents) o en clau de "participació" en propostes que dissenya la institució. Hi ha altres espais (cas Felipa) que consideren l'accessibilitat vinculada a "una política de preus accessibles": per exemple, "preus públics simbòlics (més baixos) per als joves com a reclam".

76

Confrontació de la lògica de l'Administració amb la lògica social

Un element d'anàlisi interessant és la confrontació entre les lògiques pròpies del funcionament de l'Administració pública (regularització elevada, temps limitat, horaris laborals establerts dels tècnics, pressupostos ben delimitats, etc.) i les lògiques socials. Aquestes lògiques xoquen sovint i dificulten la gestió d'activitats. Per exemple, des de Cotxeres se'ns feia saber que l'excés de regularització i normativització fa que costi molt que l'Ajuntament autoritzi concerts.

Visió sectorial / visió integral de la cultura

S'observa una dialèctica entre una visió sectorial (especialització) i una visió integral de la cultura (generalista). La primera s'associa amb conceptes com excel·lència, innovació i cultura d'elit. La segona, amb objectius comunitaris (construir comunitat, millorar aspectes/condicions de vida, millorar capacitats relacionals i autoorganitzatives) i una noció de cultura en un sentit integral i integrador. En principi, no haurien de ser incompatibles. La definició mateixa

de la xarxa de centres cívics busca no només convertir els espais en referents del territori, sinó també de ciutat, a partir de la seva aposta per l'especialització (arts escèniques, arts visuals, igualtat de gènere, salut, medi ambient, etc.).

En la pràctica, però, observem diferències. En alguns casos, com ara La Sedeta, els objectius tenen a veure amb esdevenir referents en cultura popular (participar en el calendari festiu popular), amb la dinamització associativa ("prioritzar la cessió d'espais a grups que s'estan organitzant i constituint com a tals") i amb la promoció artística (suport a la creació artística "amateur" i "de base" que no està als circuits culturals) i de serveis a les persones (grup de criança Casal Petita Infància). En d'altres, com Can Felipa, preval la identitat de ciutat respecte a la de barri i l'objectiu està vinculat a l'excel·lència i la innovació. La seva tasca comunitària està enfocada als artistes emergents en vies de professionalització a còpia de fer promoció, difusió i suport de l'art emergent a través de la sala d'exposicions, les residències o el La(b).

77

3.4.4. PROXIMITAT I VINCLÉS TERRITORIALS

La mateixa definició de la xarxa de centres cívics posa en el centre el valor de la proximitat: es tracta d'equipaments cívics lligats estretament amb l'entorn on se situen, que ofereixen tallers, concerts i serveis com la connexió a internet o punts d'informació sobre els serveis del barri. La majoria d'aquestes activitats són gratuïtes. Els centres desenvolupen un treball en xarxa important: col·laboren amb les entitats del barri, les escoles i altres equipaments de proximitat, com ara biblioteques i casals de barri.

La variable territori pot adoptar diverses formes i traduccions: des dels projectes realitzats mitjançant cooperació i col·laboració amb educadors del barri, associacions de veïns i AMPAs que duen a terme La Sedeta o Baró de Viver, fins als tècnics o monitors amb un alt coneixement del territori (venen del barri o han format part de col·lectius) que tenen a Cotxeres.

Hi ha casos en què el territori és una variable reactiva: sobre un estàndard de servei es desenvolupa, a posteriori, una variació adaptada al territori (el Graner o Can Felipa). Davant de l'estandardització i la poca flexibilitat del sector públic, s'intenta adequar els serveis, projectes i equipaments a l'entorn on s'ubiquen a

partir de l'augment de la interlocució amb el seu entorn/comunitat, i utilitzar projectes artístics: “S’anima els artistes residents a pensar i presentar propostes que tinguin en compte el context i la participació del barri.”

L’abast territorial limitat enfront d’altres equipaments culturals d’abast territorial més extens es tradueix en la voluntat de donar resposta a les formes culturals menys freqüents i, per tant, una obertura més gran a les formes de cultura *amateur* i d’altres alternatives de consum. També, en la flexibilitat, la capacitat d’escolta i l’adaptació a les necessitats i demandes culturals de l’entorn.

3.4.5. DISCURSOS I VALORS SOBRE CULTURA

Les diferents concepcions d’allò que és percebut com “la cultura” condicionen, si no determinen, diversos objectius estratègics en cada centre. En la cartera de tallers que tenen tots els centres analitzats trobem una percepció de la cultura més aviat clientelar, que es tradueix en un llenguatge que parla d’usuaris, públic, espectadors o tallerisme, conceptes tots vinculats pel rol passiu que s’atorga a qui accedeix al centre i que estructura la seva oferta de dalt a baix. Si bé tots els centres cívics disposen d’aquest tipus d’oferta, cada cop més la intenten combinar amb una dimensió relacional, amb els veïns i veïnes com a protagonistes i amb capacitat de ser dissenyadors i constructors de “cultura”.

Podríem dir que, entre els centres cívics analitzats, el de Can Felipa s’aproxima més a la primera percepció, mentre que Cotxeres o La Sedeta s’aproximen més a la segona. Això és així perquè bona part de la seva oferta o del seu propi funcionament es basa en una estratègia de coproducció amb els barris on se situen, per tal que veïns i veïnes, entitats i/o grups informals coadministrin els circuits i col·laborin en els plans de formació artística que es proposen. Així mateix, el Centre Cívic Baró de Viver, al costat de la seva programació de tallers, dedica bona part dels seus esforços a la creació de comunitats d’usuaris culturals, i reforça identitats i vincles a través del desenvolupament cultural del barri.

Troblem difícil establir una diferenciació entre centres i modalitats de gestió d’acord amb la seva percepció i pràctica culturals, ja que, en el marc d’unes mateixes polítiques culturals, tots intenten poc o molt combinar ambdues percepcions —l’accés a la cultura i l’accés a comunitats culturals—, si més no en el

nivell teòric o d’ideari del centre. En tot cas, pel que fa a les pràctiques, sí que podríem concloure que, més enllà de les metodologies, les gestions més participatives i comunitàries donen lloc a mirades més inclusives que, alhora que tenen més capacitat d’acollir diversos punts de vista, desfan la figura de l’expert i de la cultura com a exclusiva i especialitzada, i posen les condicions perquè es donin processos d’apoderament de les comunitats per esdevenir més capaces i amb més capital social per intervenir-hi i agenciar processos de desenvolupament cultural en els seus territoris.

Finalment hem de destacar una concepció diferencial de la cultura des del discurs de les fàbriques de creació, en el cas del Graner, on es posa més èmfasi en les capacitats d’investigació, experimentació i potencial de la pràctica artística com a espais oberts i imprevisibles, que requereixen “una aposta radical per la subjectivitat” i generar una “escolta realment activa” per entendre les necessitats de l’altre. Aquest treball d’acompanyament de la producció cultural se centra sobretot en la comunitat d’artistes i professionals, però també reivindica un treball d’accés i transparència des d’altres indicadors, fins i tot exigeix el nivell micro sense indicadors. Aquesta capacitat no treu que es conjugui amb una mirada al territori, a altres formes d’experimentació del retorn social i de models que barreja la gestió cultural amb una idea de procés participatiu sobre la governança del centre més horitzontal, que barreja professionals de la cultura, treballadors diversos i territori, intentant superar el marc d’accés a la cultura.

A diferència de les activitats dels altres centres cívics analitzats, en el cas de les Cotxeres de Sants hi tenen un paper molt important les activitats que volen transformar l’entorn, perquè a més d’equipament públic cultural, es defineixen com un actor polític. De totes maneres, la definició del centre com a actor polític partint de la cogestió de les entitats del barri té els seus perills, si aquest actor no és obert i acaba caient en els mateixos tics exclusivistes o excloents d’altres tipus de centres.

3.4.6. EXEMPLES DE PRÀCTIQUES

En aquest punt analitzem algunes de les pràctiques que desenvolupen els centres analitzats i que tenen a veure amb la gestió comunitària de la cultura.

Projecte de recuperació de la memòria històrica oral de La Sedeta (1997-actualitat)

Es tracta d'una iniciativa oberta i receptiva a les aportacions de “gent que va apareixent” sobre el passat de l'antiga Fàbrica Pujol i Casacuberta, on es troba part del centre. Comença l'any 1997 amb l'Associació d'Amics i Amigues de La Sedeta, que té origen en l'AMPA de l'escola La Sedeta (inclosa al mateix recinte). L'Associació va demanar fer un documental, i la directora del centre va rebre suport del districte per realitzar una primera peça el 2007.

A partir d'aquí, amb la implicació de l'Associació de Veïns de la Sagrada Família i altres entitats i persones s'han recollit fotografies, s'han fet entrevistes a treballadors de l'antiga fàbrica i s'ha creat un web en què es bolca tot el material. A més, es fan visites guiades a l'equipament.

El projecte agafa embranzida de nou l'any 2015 amb la senyalització dels espais i noves visites guiades, accions impulsades per la Comissió de Treball per a la Recuperació de la Memòria Històrica de La Sedeta.

Elements destacats:

- ~ Treball en xarxa a partir de comissions i l'associació de veïns sobre una temàtica històrica a partir de la memòria oral i recuperació de les reivindicacions veïnals de la fàbrica pel barri.
- ~ Fort vincle amb l'AMPA i l'escola del recinte, primers impulsors del projecte.
- ~ Programa plural d'accions i productes: web, documental, visites, senyalística, etc. amb una idea oberta i orgànica.

Web: <http://lameva.barcelona.cat/gracia/ca/projecte-de-senyalitzacio-historia-de-la-sedeta>

Foto 6

Recuperació de la memòria històrica oral de La Sedeta (2017)

La(b) Felipa. Centre Cívic Can Felipa, 2017

El La(b) Felipa és una iniciativa que té com a objectiu articular amb el teixit de Poblenou de manera transversal les dues línies de creació cultural de Can Felipa: la creació emergent i les arts visuals i escèniques. El projecte vincula les convocatòries i altres programes de Can Felipa amb entitats de barri, centres educatius i altres plataformes per tal de buscar i assajar formes d'implicació i treball de proximitat.

El projecte sorgeix a partir d'una necessitat de vincular la producció del centre al territori, i d'alguna manera generar un retorn social al barri. A més, vol convertir-se en un laboratori de projectes petits que puguin vincular la tasca cultural amb les realitats i identitats del teixit social. S'han fet col·laboracions amb escoles i festival d'arts escèniques locals.

Elements destacats:

- ~ Laboratori d'experimentació de polítiques de proximitat amb l'objectiu de recerca i participació.
- ~ Promoció de formes de treball en el territori amb creadores emergents i models diferents de producció cultural que serveixen com a escola de cultura comunitària.
- ~ A llarg termini, reforça el treball en xarxa i recull necessitats d'entitats i teixeix aliances amb el territori per tal de fer una feina més directa de retorn social.

Web: <http://www.cccanfelipa.cat/lab-felipa/que-es-lab-felipa/>

Bombeta. Fàbrica de Creació El Graner (2017-2020)

Política de treball de proximitat al barri de la Marina, amb el suport de Pla de Barris, desenvolupada per la Fàbrica de Creació El Graner després de diversos anys treballant iniciatives al territori. S'articula a través del Pla de Barris amb tallers de dansa intergeneracional a la festa major del barri i altres accions en col·laboració amb el Grec Festival de Barcelona sobre itineraris, espai públic, menjar i memòria del barri. El programa "vol trencar la distància entre el que és popular i el que és experimental, sense renunciar a tenir un sistema cultural ric on es construeixin experiències estètiques valuoses i significatives" (Graner, 2017).

Valors:

- ~ Pla estratègic a mig termini (tres anys) dins d'una política transversal de xarxa amb el territori sota l'aixopluc de Pla de Barris.
- ~ Exploració de formes emergents de cultura comunitària en relació amb espais i models territorials diversos per crear un ecosistema cultural de risc, experimentació i participació ciutadana.
- ~ Treball de formació i codisseny amb les entitats i el territori per tal d'explorar altres economies i formes de proximitat experimentals entre educació, art, comunitat i participació ciutadana.

Web: <http://granerbcn.cat/bombeta-art-i-comunitat/>

Foto 7

Rap històric al Poblenou. La(b) Felipa.
Fotografia: Art al Quadrat (2017)

Foto 8

Cicle BooMBeta 2018. "Lliçó d'Economia".
Fotografia d'Andrés Pino

FESTES POPULARS

3.5.

3.5.1. INTRODUCCIÓ

Les festes populars (festes majors, festes pàtries i activitats assenyalades de comunitats, espectacles populars i de carrer, tradicions i festivals) són un element cabdal de la cultura de proximitat i de base i una de les àrees principals de la gestió cultural en la gran majoria dels ajuntaments de l'Estat.

El concepte “popular” aplicat a la festa té a veure amb el protagonisme del poble i el fet que el festeig sigui del i per al poble. Es parla de festa popular en oposició a la cultura oficial impulsada per una Administració o un festival o festa de caràcter privat, tot i que la major part de festes populars reben finançament i recursos públics. Segons dades del Demoscerc del 2007, la taxa de participació a les festes populars és la més elevada de totes les activitats culturals, i gairebé dobla la taxa mitjana de participació en cultura. Barcelona té un gran nombre de festes, en general molt participades, en què la implicació social n'ha esdevingut un element indissociable.

Les dinàmiques pròpies dels espais de gestió comunitària també han transitat a l'àmbit de les festes, arrelades fortament com a vies d'expressió pròpia i recuperació d'expressions artístiques censurades, potenciació del teixit social, creació de recursos propis, entre d'altres, i formes de participació que van més enllà d'un acte de consum passiu d'un servei públic d'organització piramidal o d'una activitat privada mercantilitzada. En paraules de Félix Rodrigo Mora (Mora, F, 2008;45): “La festa i l'oci popular es realitzaren a través de la cultura pròpia, sent aquesta, en el més important, una creació de la gent mateixa, no quelcom adquirit en el mercat, per més que a vegades la consecució dels elements bàsics podia requerir l'intercanvi o el bescanvi. El poble aleshores, a diferència d'ara, no era consumidor sinó creador de cultura que l'individu mitjà no solia ser, com en el present un mer espectador, passiu i mut, sinó que exercia d'actor sense

deixar de ser espectador de la festa i, dins d'ella, dels altres, els seus iguals i de si mateix. La festa, per tant, no es comprava, no era un valor de canvi, sinó que es feia entre tots i totes.”

3.5.2. ESTRUCTURES/GOVERNANÇA

Models de gestió de la festa

La gestió de les festes populars conforma una tipologia especial de gestió cultural. Hi ha una casuística molt àmplia i variada de models de gestió. Com en altres àrees, hi trobem oferta festiva i cultural que ve dels ajuntaments mateixos i models de gestió en què el protagonisme recau en altres agents com la ciutadania, les entitats locals o el tercer sector cultural. Per exemple, en els casos analitzats observem tres models/tipologies de festa liderades, coordinades i gestionades per diferents actors:

Una festa major organitzada pel teixit veïnal i de base: Festa Major del Poble-sec.

Un festival impulsat per una fundació amb el suport d'entitats del tercer sector sociocultural i els serveis i equipaments públics: Festival de Cultura Raval(s).

Una festivitats o tradició popular organitzada pel teixit veïnal que gestiona o que participa en dos equipaments de proximitat (Casal de Barri i Casal de Joves de Prosperitat): Prospe Beach.

En el treball comparatiu de models de festa a Catalunya fet per Rabell Padró (2011) es diferencien tres models (dirigit, participatiu i delegat), als quals nosaltres n'afegim un quart que anomenarem el “model comunitari”.

a) Model de gestió dirigit

Direcció de la programació i de la gestió del model de festa per part dels equips tècnics de l'Ajuntament sense que hi hagi cap òrgan consultiu ni de participació específic. Model que es dona en municipis amb poca identitat i poc teixit associatiu o comunitari i que genera, degut a la manca d'implicació en la participació ciutadana, una baixa participació social en el fet festiu.

b) Model de gestió participatiu

La programació i la gestió recauen en l'Ajuntament, però a través de diferents comissions participatives (de festes, de concerts, etc.) es recullen aportacions i suggeriments de persones que integren i representen les associacions més implicades en la festa.

c) Model de gestió delegat

L'Ajuntament delega l'organització de la festa i transfereix el poder de decisió a persones representatives o entitats (en alguns casos, fins i tot part del finançament de la festa), i únicament assumeix la tasca de lideratge en les decisions principals. La figura dels administradors de Vilafranca n'és un exemple paradigmàtic (persones escollides anualment pel regidor de cultura i l'alcaldia). Altres festes majors, com la de Vilanova i la Geltrú, presenten figures similars, els "pabordes". Un altre cas en el marc del model delegat és el d'Igualada, on la gestió s'externalitza a una empresa de producció d'espectacles tot i que s'articula amb els òrgans de participació consultius i les comissions participatives.

86

d) Model de gestió comunitari

Model de festa basada en la participació popular, que obre espais per al teixit associatiu. Festa construïda des de les necessitats, capacitats, recursos, gustos i decisions d'una assemblea oberta a la participació ciutadana. Dos elements clau: l'assemblea i el treball comunitari. Forta vinculació comunitària al fet festiu i participació social en les activitats i en la gestió. Model que, lluny de la intermediació política que han exercit les institucions culturals tradicionals, té com a origen la forma de gestionar les antigues festes de carrer, en les quals eren els mateixos veïns els que buscaven finançament i organitzaven directament les seves festes.

Un dels principals exemples d'organització d'una festa en clau comunitària són les festes majors autogestionades, també anomenades alternatives, populars o reivindicatives. Al territori català tenen una forta presència, i en destaquen les Festes Alternatives de Cornellà, amb 25 edicions, la Festa Major Alternativa de Sants, amb 22 edicions, o les Festes Alternatives del Raval, amb 15 edicions.

Aquestes festes majors alternatives sorgeixen normalment de collectius de joves (collectius, entitats o associacions juvenils) davant la voluntat de generar una alternativa tant pel que fa a la programació de la festa major "oficial" com pel model de gestió (autogestió).

S'observa també una gran varietat de tipologies organitzatives (comissions i festes "de carrer", casetes autogestionades...) i una diversitat de models. Podríem dir que hi ha:

a) Un "model alternatiu" en què les festes estan separades de la "festa oficial", és a dir, coincidint en el temps però amb una programació paral·lela sense integrar-se en els espais d'organització i gestió. És el cas de les Festes Alternatives de Sants.

b) Un "model transversal" que planteja integrar-se en les estructures de la "festa oficial" (en el marc d'un programació global, participant en la comissió de festes...) i fer una programació global, sense distinció (tot i que sí que pot haver-hi, com en el cas del Poble-sec, una identitat, cartell i segell propis de les festes alternatives), acceptant la diversitat de cada entitat i collectiu. El fet d'integrar-se en les estructures de governança i en la programació de la festa oficial, com és el cas del Poble-sec, es considera una estratègia perquè genera espais de relació, diàleg i complicitats, amb la qual cosa milloren les relacions entre els diferents sectors associatius del barri, i perquè fomenta la generació d'espais de treball transversals, permet introduir nous elements a l'agenda i té una incidència més gran. Al Poble-sec, això s'observa en l'aprovació i aplicació d'un protocol contra les violències masclistes en tots els espais i les barres de la festa, i en el fet d'aconseguir que totes les entitats del barri donin suport al manifest de l'habitatge que ha fet el sindicat de barri o la possibilitat d'afectar i modificar la governança.

87

3.5.3. GRAU DE PARTICIPACIÓ

Participació en la gestió per assolir conquestes materials

Les festes populars són una eina per afavorir l'organització i promoure formes d'autogestió i participació social. Configuren espais pensats per a una participació activa, organitzats des d'una pluralitat d'actors: associacions veïnals, col·lectius i entitats socials i culturals, recursos tècnics, comerços, veïns i veïnes. Això permet un alt grau d'implicació i participació en les seves activitats, alhora que es reflecteixen els interessos que són significatius per a les diverses comunitats i per al barri.

Tal com s'observa en la Festa Major del Poble-sec o en la Prospe Beach, la participació del teixit social-veïnal té com a objectiu assolir certes conquestes materials (per exemple, generar vincle, crear recursos econòmics per a les entitats, etc.) prèviament definides i identificades en el si dels moviments socials. En el cas del Festival Raval(s), es busca sobretot generar treball en xarxa i la col·laboració entre equipaments culturals i entitats socials.

88

Genera espais d'agregació i de vincle en funcionar com un mecanisme d'inclusió en la vida comunitària i de potenciació de la vida associativa i de barri. Les festes populars com una "eina per a" o "tema generatiu" de comunitat. Es creen espais de participació i cooperació, de trobada i d'oci on es fomenta la convivència i es reforcen les xarxes de solidaritat i coneixement entre els veïns i les veïnes als seus barris, cosa que permet enfortir la xarxa associativa en generar interaccions entre entitats.

Per realitzar una festa es necessita teixit i múscul comunitari i, al seu torn, la festa reforça el teixit comunitari. Generen confiança mútua entre veïns i veïnes i el teixit associatiu (per exemple, "el vincle entre els castellers i la base") i fan barri ("Tot el que fem s'omple!"). Representen una manifestació important de la identitat local, la qual desperta l'orgull de pertinença, com és el cas de la Prospe Beach, en què els seus representants insisteixen a l'entrevista que "(...) no es pot explicar, s'ha de veure (...)", així com l'elevada participació i les manifestacions de protesta que hi ha haver quan el districte no va proveir de la sorra necessària per produir els camps de vòlei.

Creacions col·lectives de caràcter obert

Veiem com els tres casos analitzats no són esdeveniments organitzats per especialistes amb coneixements tècnics, sinó que estan organitzats comunitàriament a partir de sabers situats, ja sigui per entitats socials del tercer sector que treballen al barri o per associacions i moviments socials arrelats al territori.

A banda d'això, són espais impulsats unitàriament des dels col·lectius o entitats socials o culturals, però oberts a la resta de la població. Tal com veiem en el cas de les festes majors del Poble-sec (com en la majoria de festes majors alternatives), hi ha un model d'organització horitzontal amb l'assemblea com a òrgan sobirà per prendre decisions i un funcionament a partir del consens i comissions. Aquest model opera de la mateixa manera en les diferents escales: en les comissions de carrer, la comissió de festa major i els diferents col·lectius.

Cal destacar el potencial organitzatiu i el paper de les coordinadores de festes majors o les comissions de carrer, organitzacions associatives de base sovint informals i corresponsables de programar 65 festes majors dels diferents barris de Barcelona. Ara bé, quina és la naturalesa d'aquests espais? Cal donar-los més pes i recursos des de l'àmbit públic? Com generar interlocució? Un element fonamental, com hem vist en el cas de la Festa del Poble-sec, és evitar que una sola entitat organitzi gran part de la festa. A falta d'això, s'hauria de promoure la participació de diferents entitats amb equilibri i igualtat de condicions. En aquest sentit, en els últims anys s'ha passat d'una festa major organitzada i gestionada per un actor social que ha estat l'històric referent en la governança del territori (la Coordinadora d'Entitats del Poble-sec) a un model menys jeràrquic i amb més actors, més obert, divers i participat.

89

En el cas del Festival de Cultura Raval(s), és un espai de coordinació entre entitats del tercer sector sociocultural i d'aquestes amb equipaments públics, i no tant veïns i veïnes no associats o col·lectius no vinculats a cap entitat. En aquest sentit, en el Festival de Cultura Raval(s) els organitzadors i dinamitzadors són tècnics que treballen en les entitats adherides i no persones voluntàries.

Inclusió i diversitat

En el cas del Poble-sec, com a exemple, s'observen dificultats a l'hora d'arribar a espais o perfils de veïnat com els col·lectius migrants, que encara no han fet seves les festes. Això es deu a la manca de recursos, gent i temps, i també al fet que els mecanismes de participació estan oberts a col·lectius ja organitzats amb estructures formals: "Les perruqueries, per exemple, no se senten reconegudes com a associació i, per tant, no venen. Fallem en els codis culturals. Com les convidem? Hauria de ser, potser, una invitació més personal." De totes maneres, l'existència en el si de les organitzacions d'aquest debat posa en evidència la voluntat de millora.

En aquest sentit, es reclamen més recursos comunitaris en l'estructura tècnica de suport per part de l'Ajuntament: "En un barri de 40.000 habitants només tenim dues tècniques comunitàries. I fins fa ben poc, només una. No donen a l'abast... Caldria posar més recursos per poder implicar altres comunitats" (Poble-sec).

90 Pel que fa a la participació, cal revisar-la per veure a qui s'exclou per qüestions com els horaris, els codis culturals, la conciliació familiar: "Com fer un model de participació que no sigui exclouent? Cal redefinir els nostres espais culturals en relació amb la participació per tal d'arribar a altres comunitats o fins i tot incloure-hi altres perfils. Si fem assemblees als vespres, estem exclouent. Actualment hi participen sobretot homes de més de 45 anys. Caldria tenir en compte qüestions com la conciliació familiar i els codis culturals de cada comunitat."

En el cas de la Prospe Beach, potser en ser una festa més recent i amb un caràcter menys tradicional, es dona prioritat a la cohesió social interna, amb una certa tensió d'allò intern-extern que podem veure reflectida en el debat que hi ha entorn de la participació o no de persones no veïnes del barri en el vòlei platja, davant l'excés de jugadors de vòlei platja.⁸

⁸ Aquesta tensió, ara per ara, s'ha resolt amb l'acceptació de qualsevol persona interessada, sense discriminar entre les que són i no són del barri.

3.5.4. PROXIMITAT I VINCLES TERRITORIALS

Generar recursos econòmics per a la reproducció de la vida social

Un element cabdal de les festes de base comunitària és la seva capacitat de generar recursos propis (la principal font de finançament són les barres), que reverteixen posteriorment en les comunitats i en projectes polítics locals. La festa permet recollir diners per finançar projectes socials, i les entitats troben un espai d'on poder extreure alguns recursos econòmics per al seu sosteniment.⁹

Foment d'altres economies

Tal com hem vist en el cas del Poble-sec, les festes populars són estratègies de desenvolupament local que afavoreixen el circuit econòmic de l'economia social i solidària (ESS). La festa té un impacte econòmic que es tradueix no només en el consum realitzat als bars i comerços de l'entorn, sinó que hi ha una aposta pels valors de l'ESS i per fomentar un projecte que no es basi tan sols en criteris econòmics. S'aposta per la professionalització contractant serveis a projectes cooperativistes (com ara la Cooperativa Quesoni de Sants) i per formes de consum ètic, per exemple a partir de la venda de cervesa artesanal per tal de "fomentar un altre model de consum" i "que la despesa que genera la festa major vagi a empreses que comparteixen els nostres valors". En aquest sentit, un repte important és el de trobar la manera de millorar les sinergies entre esdeveniments culturals com una festa major i el sector de l'ESS? Tal com comenten Miró i Fernández (2016: 39): "Les festes majors populars i alternatives, la gestió d'infraestructures associades a l'activisme cultural i social, el lloguer d'equips i vehicles o la gestió comunitària d'equipaments tant municipals com autònoms, tenen una necessitat de serveis que poques ocasions genera plataformes compartides."

91

És interessant observar com en el cas del Poble-sec s'ha decidit posar restriccions a la participació de bars i actors privats que fan negoci sense fer cap retorn social al barri.

⁹ Per exemple, en el cas del Poble-sec, una part dels beneficis va a entitats com La Base, i es financen altres projectes i col·lectius, com ara la revista *Altaveu*. A més, es reparteixen els romanents entre projectes

comunitaris que han sortit de l'assemblea de barri i que no són específicament de La Base, com ara Cooperasec o Trocasec..

Accés a la cultura i suport als creadors emergents del territori

Les festes alternatives fomenten la cultura de base i altres formes de viure i experimentar la cultura. Pel que fa a la programació, s'observa la voluntat de tenir una programació per a públics diversos, transversal i variada. Per exemple, al Poble-sec: “en el pla musical s'intenta combinar, fem música reivindicativa però també convidem grups musicals més oberts als veïns perquè tothom se senti còmode”, tot i que hi ha una tendència a convidar grups orientats als segments organitzatius (per exemple, des de La Base la majoria de grups estan orientats a joves, grup de criança, etc.). A banda d'això, s'intenta prioritzar les propostes locals i la promoció i el mecenatge d'artistes locals i emergents.

En el cas de Raval(s), es prioritzen activitats realitzades per associacions socials o culturals del barri que fan servir l'art per integrar i incloure. Un exemple d'activitat compartida es la impulsada des de l'entitat Àmbit Prevenció, el Casal d'Infants i una galeria d'art, en què els joves del casal van fer fotos que eren crítiques amb la situació de les persones que viuen al carrer, i amb l'acompanyament d'Àmbit Prevenció van muntar una exposició fotogràfica que es va exposar a la galeria d'art. Una altra va ser entre el TEB i el Casal de la Gent Gran, en què joves del TEB van muntar una obra de teatre de rap amb textos fets pels avis.

El treball comunitari

Un element important per a l'organització de la festa és el treball voluntari, tant de preparació com durant els dies que aquesta té lloc. El treball voluntari es configura a partir de la participació de persones vinculades a entitats i associacions del barri (culturals, veïnals, socials i esportives), que es fan càrrec de serveis bàsics de la festa com són les barres dels bars al carrer. Ara bé, hi ha certes tasques tècniques o artístiques que sí que es remuneren, com per exemple les feines de coordinació (al Poble-sec, part de la subvenció de l'Ajuntament va a parar a la coordinadora per fer aquesta labor), a més dels músics i els artistes.

Entre les dificultats principals que subratllen les persones implicades en la gestió comunitària de la festa, en destaquen dues. D'una banda, el manteniment i les formes de finançament de la festa. I de l'altra, les limitacions de la gestió i coordinació a través de l'acció voluntària. En aquest sentit, observem una diferència

cabdal respecte al finançament i la sostenibilitat, i sobretot, el teixit que hi participa en els tres casos estudiats. En el Festival de Cultura Raval(s), els organitzadors i dinamitzadors són tècnics que treballen en les entitats adherides i no persones voluntàries (com seria el cas de la Festa Major del Poble-sec). Mentre que en els altres dos casos, un dels elements definitoris de les experiències analitzades és que les activitats es basen i depenen principalment d'aportacions voluntàries de treball, material i suport financer.

L'autogestió és una opció enriquidora si el barri s'organitza, s'implica i posa els seus recursos a la disposició del comú. Ara bé, el treball voluntari té límits, fet que es vincula amb les limitacions de l'activisme. Tal com es planteja des del Poble-sec: “L'autogestió té limitacions. Si volem dignificar el pressupost per als músics, etc. calen més recursos. El voluntarisme és insostenible a mitjà termini. Es necessita molta energia per a la coordinació, i no ens en queda per fer sinergies amb altres col·lectius, altres festes... és tan bèstia el treball que fem, que ja no gaudim de la festa. El cansament és brutal.” Un dels perills de l'autogestió és que pot precaritzar determinats treballs: “Precaritzem els músics que són més amics, no paguem els preus justos.” En aquest sentit, una amenaça real per a la gestió de determinades activitats en clau comunitària té a veure amb la manca de múscul comunitari.

Així, hi ha la demanda d'augmentar els recursos per part de l'Administració, per tal que es faciliti la sostenibilitat de festes que cada vegada fan més activitats i tenen més participació. Des de La Base del Poble-sec es fa la proposta d'incloure en la subvenció una partida per a continguts, sempre que es garanteixi la no intervenció de l'Ajuntament.

Gestió comunitària del conflicte

Quelcom interessant en l'àmbit de la festa i en el marc del debat sobre la gestió comunitària són els mecanismes de prevenció i resolució (comunitària) dels conflictes de què es dota la comunitat, i que tenen a veure amb la definició d'espais i protocols per arbitrar i resoldre les pautes que garanteixin l'harmonia entre el veïnat. Sovint, pel que fa a la festa, el conflicte ve donat per la convivència i el soroll, els horaris i la brutícia que es genera, així com per causes relatives a tot tipus de violències, especialment de caire masclista.

Els espais comunitaris permeten generar els seus propis espais i adaptar-los per evitar els conflictes, tal com passa al Poble-sec: “Es convida els veïns a les paelles; trien la programació musical dels migdies... es dona el telèfon perquè truquin si molesta... La programació musical que fèiem a la plaça del Sortidor va generar moltes queixes dels veïns —soroll, etc. Vam moure-ho tot a un espai més obert: la plaça de les Tres Xemeneies.”

En les festes analitzades es demostra com la gent pot administrar recursos bastant bé al marge de (o flexibilitzant) les regles que normalment són imposades per les autoritats, sempre que les normes evolucionin amb el temps, que els drets siguin clars, que hi hagi mesures per a la resolució de conflictes i que el deure dels individus de mantenir el recurs comú estigui en proporció amb els beneficis d'explotar-lo. En tot cas, cal evitar-ne la sobreexplotació a través de normes, tal com succeeix a Prospe Beach: davant la gran aflluència i demanda per participar en els tornejos de vòlei i tennis, s'estableix un límit d'inscripcions amb una regla bàsica: els primers que arriben i paguen tenen plaça, sense reservar-ne a ningú per evitar favoritismes i preferències.

94

És interessant observar el procés comunitari a través del qual es resolen els conflictes. En el cas de Prospe Beach, per exemple, hi havia una part del veïnat que, durant anys, era contrària a la festa per les molèsties que causaven el soroll i la sorra. Aquest conflicte es va resoldre negociant i cedint entre les diferents parts. A més, hi ha normes que garanteixen la convivència: la festa és només diürna, està prohibit beure alcohol i no s'organitzen concerts.

Mentre que en una festa de caràcter oficial és l'Administració qui resol els conflictes (per exemple, davant d'un problema intervé la policia), en una festa autogestionada la resolució és entre iguals i a través d'un procés comunitari. Si al barri hi ha vincle social i comunitari, amb una gran implicació i legitimitat per part de la festa i els seus organitzadors, és més fàcil que estructures de gestió comunitària puguin resoldre conflictes sense necessitat de jerarquies preestablertes.

3.5.5. DISCURSOS I VALORS SOBRE CULTURA

Processos, no productes

Un element interessant dels tres casos analitzats és que en lloc d'entendre la cultura com un producte, se la reconeix com un procés. En tots tres casos estem davant d'esdeveniments artístics que, més enllà de desenvolupament econòmic, de la promoció de certs sectors culturals o del foment del consum (cultural), són la culminació de processos comunitaris desenvolupats al llarg de l'any. Tot i que es produeixen productes tangibles (programació, activitats), es prioritza el treball comunitari i la promoció d'espais d'expressió socioculturals i de participació.

La festa com un comú

El terme “comú” s'ha anat estenent cada vegada a més àmbits, fins a incloure qualsevol pràctica compartida per una comunitat que sostingui o fomenti la seva subsistència i/o la seva forma de vida a través d'accions col·lectives no mediades jurídicament segons les formes d'organització pròpies del dret públic i/o privat. Entre aquestes pràctiques també s'hi trobaria la festa, que suposa un exemple de com les comunitats redefeixen l'ús i l'accessibilitat d'espais col·lectius. Les comunitats creen les seves formes d'autodefinir-se i d'establir les seves relacions internes i externes, i senten la festa com a seva per ser precisament un element d'identitat. En aquest sentit, la festa de Prospe Beach és paradigmàtica: va deixar de fer-se un any i el veïnat va manifestar-s'hi en contra, cosa que demostra que la gestió comunitària depèn en bona mesura de la reivindicació, de la lluita veïnal i de l'equilibri de forces. Es tracta d'un exercici de conquesta.

95

Al costat d'això, i seguint amb la Prospe Beach, es tracta d'una expressió col·lectiva en què es fa palès el seu caràcter contracultural, en contravenir en certa manera la urbanitat establerta i les normatives cíviues que s'apliquen en altres barris de la ciutat de Barcelona. Així, per exemple, quant a la Prosperitat, durant aquesta festa, la gent passeja en banyador per la plaça i fa paelles al carrer... Es tracta de fets que no s'han de veure com un efecte de la voluntat que en aquesta festa prevalgui una permissivitat més gran que en la resta per part dels organitzadors, sinó com un producte de la voluntat col·lectiva per distingir-se com a comunitat singular que s'autoorganitza i que defineix unes normes diferents a les que prevalen a la resta de la ciutat.

Vessant transformador i de reivindicació

Les festes populars representen un espai utilitzat sovint per donar visibilitat a certes reivindicacions i conflictes socials. En el cas del Poble-sec, la festa té un potencial polític, experimental i crític: s’hi generen dinàmiques de mobilització social comunitària i dinàmiques d’enfortiment col·lectiu que tenen com a propòsit la defensa dels drets i reivindicacions del territori. L’organització de la cercavila feminista n’és un exemple.

A més, faciliten l’ús cultural i festiu i la recuperació dels espais públics: converteixen els carrers i les places en espais per a la relació. Destaquen els menjars veïnals de les Festes del Poble-sec o l’ús lúdic i festiu de l’espai públic com a motiu principal a Prospe Beach, que es descriu com “un acte social de dinamització potent de tot un barri amb moltes dificultats”.

En el cas del Poble-sec, cal esmentar que s’està treballant per fer pedagogia per un oci diferent en les festes majors, sense un consum excessiu d’alcohol, que prioritzi un model més sostenible ecològicament amb gots retornables, i que planteja la necessitat de sortir del pur criteri economicista o de mercat pel que fa a proveïdors, amb qüestionament de l’ús de certes marques.

És important destacar que cada vegada més festes municipals tenen punts d’informació feminista. De les festes populars han aparegut protocols, campanyes contra la violència masclista i espais d’autodefensa. Cal subratllar el Protocol d’actuació contra agressions sexistes de la Festa Major del Poble-sec a càrrec del grup de treball Poble Sec Feminista.

Des del 2016, el Festival de Cultura Raval(s) va rebre l’assessorament de col·lectius feministes per incorporar una mirada feminista en la programació amb l’objectiu de formar part de la construcció d’un barri igualitari, antimasclista i que promogui la diversitat.

3.5.6. EXEMPLES DE PRÀCTIQUES

Prospe Beach (1994-actualitat)

Des de fa 23 anys, la plaça d’Àngel Pestaña del barri de la Prosperitat es cobreix amb més de 40 tones de sorra per convertir-se en una platja urbana i un espai lúdic: la Prospe Beach.

Durant tres setmanes de juliol, es crea un espai amb fonts per refrescar-se i on es porten a terme tota mena d’activitats esportives i familiars (tornejos de vòlei, cine a la fresca, xerrades i activitats, pícnic i paelles) en què participen des dels casals d’estiu fins a les penyes de la festa major. El dia de més activitat i tradició des dels inicis és el del Torneig de Vòlei Platja Sènior, un dia com si fos de festa major, tan desitjat i esperat per la gent com per exemple Sant Joan o la Mercè.

L’organització i la coordinació són a càrrec d’una comissió organitzadora formada pel teixit comunitari articulat al voltant del Casal de Barri i el Casal de Joves de Prosperitat. Els dos, equipaments sota règim de gestió cívica i amb forta implantació al barri. Tot i l’escassa participació dels veïns i veïnes a títol individual en la presa de decisions i en la mateixa gestió i organització, es tracta d’una festa amb una gran implantació al barri de la Prosperitat, tal com demostren les manifestacions del 2012 quan el districte no els va proveir de sorra.

Elements destacats:

- ~ Festa liderada per membres del Casal de Barri i el Casal de Joves de Prosperitat, dos equipaments de proximitat gestionats de manera comunitària i que demostren l’àmplia tradició de la gestió comunitària del districte de Nou Barris.
- ~ Festa gestionada per una comunitat veïnal autoorganitzada mitjançant la participació popular, l’organització assembleària i el treball comunitari. Tot i que l’Administració pública finança la sorra, la Prospe Beach es considera un acte contracultural no reconegut encara pels poders públics.

- ~ Té un vessant transformador i de reivindicació del carrer com a espai de trobada ludicofestiu. La creació d'una platja urbana, un espai esportiu i lúdic en una de les zones amb la renda més baixa de la ciutat.
- ~ Festa amb un fort caràcter popular i amb gran arrelament i implantació al territori. Funciona com un mecanisme d'inclusió en la vida comunitària i de potenciació de la vida associativa i de barri.

Web: <http://www.prospebeach.org/>

Foto 9:

Prospe Beach 2017.
Fotografia de Casal Joves de Prosperitat

El Festival de Cultura Raval(s) (2002-actualitat)

El Festival de Cultura Raval(s) va sorgir d'un projecte anomenat "Les primaveres del Raval", impulsat el 2002 per la Comissió de Cultura de la Fundació Tot Raval. De cinc entitats que eren llavors, l'activitat es va anar consolidant fins a convertir-se en tot un procés comunitari desenvolupat al llarg de l'any en el qual s'impliquen més de 120 entitats, col·lectius, equipaments culturals, associacions, centres educatius, artistes i veïnat del barri.

El projecte l'encapçala la Fundació Tot Raval, que és qui demana i rep els recursos i gestiona el pressupost, mentre que les entitats adherides participen bàsicament en la programació. Aquestes són principalment entitats socials i culturals del tercer sector, més que no pas veïns i veïnes no associats o col·lectius no vinculats a cap entitat.

Es busca que les activitats no siguin "bolets", sinó fruit d'una coordinació entre diverses entitats. Així, es posa com a condició que les activitats siguin compartides, fetes conjuntament entre dues o més entitats. La temàtica que es treballa és la que dona la unió, el fil o el sentit sobre el qual tothom treballa, alhora que serveix com un motiu de sensibilització (la temàtica de l'any 2017 va ser l'antimasclisme).

Elements destacats:

- ~ El treball en xarxa és el sentit i motiu del mateix festival. Es busca que les activitats no siguin "bolets", sinó fruit d'una coordinació entre diverses entitats i també amb l'Administració.
- ~ Processos, no productes. No es tracta la cultura des del vessant professional, sinó que les entitats que hi participen són associacions socials o culturals que fan servir l'art per integrar i incloure.
- ~ Té una perspectiva cohesionadora de barri —el Raval definit més de fora que de dins— que busca educar i sensibilitzar, transmetre una imatge positiva del Raval, així com implicar grans equipaments culturals en el barri.

Web: <https://www.totraval.org/ca/projectes/festival-de-cultura-ravals-fet-la-gent-del-barri>

Foto 10:

Festival de Cultura Raval(s). Vermut dones.
Fotografia de Sonia Hita, Tot Raval (2017)

VALORS I REPTES DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA

4

Després d'endinsar-nos en l'anàlisi de les pràctiques comunitàries, en aquest capítol sistematitzem els valors i reptes que se'n deriven. Aquests valors i reptes dialoguen amb els elements analitzats en els casos d'estudi (governança col·lectiva, grau de participació, arrelament territorial, discursos i valors de la cultura) i actualitzen la diagnosi preliminar del primer capítol. L'anàlisi de les pràctiques i seccions que ara desglossem ens permetrà, finalment, exposar les propostes per consolidar la gestió comunitària de la cultura a la nostra ciutat.

VALORS DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA

4.1.

En els punts següents situem alguns dels valors de la gestió comunitària de la cultura que apareixen tant en la literatura especialitzada com en els discursos i formes de fer de les pràctiques comunitàries analitzades anteriorment. En concret, aquests valors són: 1) la participació com a autogestió; 2) la pràctica comunitària arrelada al territori; 3) la concepció comunitària de la cultura, i 4) la governança col·lectiva.

4.1.1. PARTICIPACIÓ COM A AUTOGESTIÓ

102

Durant l'elaboració del nou Reglament de participació ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona, s'han generat una sèrie de debats sobre la gestió dels equipaments de proximitat i les possibilitats de promoure formes de governança públic-comunitàries (Regidoria de Participació i Districtes, 2016). D'aquesta manera, les institucions públiques han apel·lat a la participació i a la corresponsabilitat de les persones beneficiàries, creadores i gestores dels serveis públics. Això suposa canvis en la relació entre institucions municipals i comunitats que s'imbriquen amb els principis de la gestió comunitària.

Superar la fórmula proveïdor-client

Fer efectiva la corresponsabilitat suposa posar èmfasi en el govern directe d'allò comú, principi que entra en conflicte amb la visió delegativa i clientelar que la lògica institucional jeràrquica acostuma a donar a les relacions entre institucions i ciutadania (Subirats, 2012). La participació, si és real i efectiva, ha de tenir com a valors clau l'horitzontalitat i l'autogestió (Ricart i Saurí, 2009). Autogestió significa autonomia política, entesa com a capacitat de decidir col·lectivament sobre els recursos econòmics i socials i exercir un rol principal en la presa de decisions: qui i com defineix allò que s'ha de fer, amb quins mitjans econòmics es

fa, etc. En aquest sentit, la gestió comunitària de béns i serveis no s'emmarca en la fórmula proveïdor-client, sinó en garantir que les persones usuàries participin activament en la presa de decisions, en la definició del servei, etc.

Aprofundiment democràtic vol dir repartir poder

Entenent la participació com a integració de formes d'autogestió, la gestió comunitària de la cultura és una eina d'aprofundiment democràtic i de vertebració social. Si superem la idea de client que consumeix serveis, pren protagonisme el compromís de la "persona associada" que participa en un treball col·lectiu. Per aquest motiu, des de les pràctiques de gestió comunitària hi ha una visió crítica sobre les polítiques que conceben la participació com un acte de consum i no preveuen la negociació de les normes o les condicions de col·laboració. Com apunta Sánchez de Serdio (2007), hi ha propostes d'inclusió social o participació en cultura que tenen com a objectiu una higienització estètica de projectes urbanístics, en què el poder i la definició dels objectius continuen monopolitzats per oligopolis. Aquesta instrumentalització també pot donar-se en projectes de col·lectius que s'apropien del discurs comunitari sense una democratització del fet artístic, mantenint distància entre els participants i l'artista o "expert" en cultura.

103

Reconèixer l'existència de molts experts És important entendre per què les actuacions gestionades pel veïnat s'adeqüen més a les necessitats locals i alhora són més econòmiques que altres models. Segons un estudi de la Federació d'Ateneus de Catalunya (FAC, 2013), la gestió comunitària ofereix beneficis socials i més eficiència econòmica que la dels centres cívics municipals, sovint externalitzats a entitats privades. Trobem una doble explicació a aquesta eficiència més gran. D'una banda, el paper del treball voluntari. De l'altra, el paper dels coneixements considerats "no experts". De fet, són elements correlacionats. El treball voluntari no té com a objectiu abaratir el cost, sinó reforçar les institucions de base i reconèixer el valor de les veus veïnals i els sabers considerats "profans". La participació suposa un canvi de rol de l'expert sectorial en la mesura que el seu punt de vista no és millor ni de més qualitat que el d'altres, i també un canvi de rol del gestor cultural, que no centralitza els continguts i la programació sinó que actua com a facilitador o mediador. Així, prenen més força altres perfils com el de treballadors culturals, activistes veïnals, animador socioculturals, etc.

4.1.2. PRÀCTICA COMUNITÀRIA ARRELADA AL TERRITORI

El factor proximitat ha esdevingut un argument central en la justificació de l'acció pública en l'àmbit cultural. El nucli de les polítiques de proximitat és, en bona mesura, la promoció de l'accés a la cultura, de les capacitats d'expressió de les persones i l'impuls del sentit de pertinença col·lectiva. Es considera que les comunitats d'un territori són les millors coneixedores de les seves necessitats i problemes i que, per tant, si participen en les decisions millora l'eficàcia de les respostes i augmenta la seva legitimitat, apoderament i cohesió, de manera que es fa efectiu un veritable govern en xarxa (Barbieri *et al.*, 2011).

La proximitat en termes comunitaris

La proximitat, tal com s'entén des de la Plataforma de Gestió Ciutadana (PGCB), va més enllà dels tipus de continguts (activitats que interessin a un territori) o d'una noció geogràfica (la proximitat física), sinó que incorpora el govern des de la ciutadania i per a la ciutadania i les xarxes dels territoris. Des de la XEC, la cultura de proximitat està orientada pels criteris de l'economia social i solidària i respon a necessitats amb procediments no jeràrquics ni mercantilitzats. Des d'aquests espais comunitaris es defensa que la interacció amb el territori ha de ser bidireccional: el barri condiona el projecte cultural —exigint una imbricació al territori i una vocació de servei públic— i el projecte ha d'intervenir en el territori i amb el territori —participant en xarxes territorials, plans comunitaris, etc.

Economies socialment transformadores

Moltes de les iniciatives de gestió comunitària de la cultura estan naixent des de la voluntat de desenvolupar models econòmics que incloguin valors de transformació social com la sostenibilitat, l'equitat, la democràcia o la cohesió social. Tal com afirmen Font, Ojeda i Urbano (2015), n'hi ha que reivindiquen la dimensió militant de l'expressió cultural, en què la gestió comunitària no només fa referència a un model tècnic, sinó també a la creació d'espais que afavoreixen la generació de discurs crític, la producció d'autonomia i la producció política en un procés (permanent) de mobilització social. D'altra banda, es guien per la voluntat d'avantposar el valor social de la cultura i el retorn a la comunitat al lucre i la competitivitat. Per tant, el seu impacte s'ha de mesurar tenint en

compte aspectes com la capacitat per generar vincles comunitaris, xarxes de suport mutu, associacionisme, conscienciació social, etc. Si bé són actius intangibles que costa mesurar, eines com el balanç social de l'ESS són un molt bon punt de partida per dissenyar metodologies i indicadors adequats.

L'heterogeneïtat de la gestió comunitària

Sovint són les associacions de serveis les principals responsables de la gestió comunitària, tot i que és una realitat molt diversa. Podem trobar “des d'un esbart fins a fundacions culturals amb grans estructures que mouen pressupostos similars a grans empreses, mentre que una petita empresa amb finalitats de servei a la cultura es posa al mateix sac que una empresa multinacional; possiblement la fundació té més a veure amb l'empresa multinacional, i la petita empresa amb l'esbart” (Andrés, BJJ; 2007). Tot i que l'espectre d'entitats pot ser ampli, cap sembla funcionar sense treball voluntari i suport comunitari. Això s'observa tant en l'àmbit del tercer sector cultural (fundacions, federacions i associacions) com en l'àmbit de l'associacionisme tradicional (entitats veïnals, culturals o sindicals). Hi ha ONGs orientades a l'acció social educativa, grups de teatre, centres d'extensió universitària, cooperatives, etc. que comparteixen una dimensió comunitària independentment de la seva forma jurídica. Algunes entitats prenen decisions de manera assembleària, mentre que n'hi ha que troben altres fórmules per garantir l'accessibilitat. En tot cas, la gestió comunitària sempre està vinculada a la gestió de recursos públics i la creació de formes de gestió vinculades amb l'ESS (Ojeda i Urbano, 2015).

4.1.3 CONCEPCIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA

L'evolució de les formes i objectius de la gestió pública de la cultura ha seguit diferents etapes, que podem sintetitzar en una trajectòria que va des de la cultura entesa com un dret que ha de ser garantit per l'Estat fins a la cultura com a bé comú, produïda per comunitats (Rowan, 2016). Des d'aquesta segona perspectiva, no només es tracta d'implementar polítiques d'accés a una cultura oficial, sinó de facilitar mecanismes (recursos, infraestructures, vincles) per garantir el dret a produir-la per part de comunitats actives i facilitar que tothom pugui “participar en la construcció de normes, en les regles d'aquestes comunitats” (Barbieri, 2012). Des de les pràctiques de base, la cultura s'ha defensat com a

activitat i no tant com a producte, entenent-les com a processos de creació en què els usuaris tenen un rol actiu, sent creadors de cultura tot i no pertànyer o no ser agents reconeguts dintre del “sector cultural” (Font, Ojeda i Urbano, 2015).

Democratització cultural i democràcia cultural

En el paradigma de la democratització de la cultura, la cultura s’ha concebut com a dret fonamental i es correspon amb una política centrada en l’accés a l’oferta cultural. Sota aquest prisma, s’han construït biblioteques, teatres, auditoris i grans infraestructures culturals per permetre el consum de cultura. D’aquesta manera, l’accés ha esdevingut sinònim de consum, i ha creat públics culturals i mirades especialitzades en el fet cultural (Rowan, 2016). En canvi, el paradigma de la democràcia cultural té una perspectiva més social de la cultura, i la fa servir com a eina amb capacitat transformadora i que reforça les pràctiques comunitàries. En la pràctica, aquest dos paradigmes els trobem hibridats actualment en les polítiques culturals, tot i que la cultura del consum continua sent hegemònica en les grans infraestructures públiques.

106

La cultura com a mode de vida d’una comunitat

Recuperant concepcions clàssiques com la defensada per Raymond Williams, la cultura s’entén com a mode de vida d’una comunitat, com a pràctica ordinària i quotidiana que connecta amb els valors, les creences i les tradicions d’una col·lectivitat. D’aquesta manera, des de la gestió comunitària de la cultura es defugen l’elitisme dels objectes artístics únics i els discursos com la qualitat artística o l’excel·lència cultural. Això també implica defugir les mètriques que mesuren la cultura a partir de la seva capacitat per crear o fidelitzar “nous públics”. Els valors de la cultura comunitària no es basen en el fet que la gent accedeix a la cultura o que hi hagi més espectadors o consumidors, sinó que es basen a reconèixer el paper actiu de les persones i els seus drets culturals com a ciutadans (Pasqual, 2018).

4.1.4. GOVERNANÇA COL·LECTIVA

Un dels principals problemes quan s’implementen polítiques per fomentar l’acció o la gestió comunitària és que s’imposin les lògiques burocràtiques i de funcionament de l’Administració pública. Dinàmiques com uns temps i calendaris

limitats per fer l’activitat o el projecte, uns horaris establerts per tècnics, l’ús de reglament i figures jurídiques que responen a l’acció privada però no a la comunitària, etc. poden sotmetre els projectes comunitaris a una lògica gerencial aliena als seus objectius (Cruz i Martínez Moreno, 2017). Tanmateix, la governança interna dels projectes comunitaris no és un procés exempt de tensions i reptes. A continuació desglossem alguns elements que expressen aquestes complexitats.

Tensions i reptes de la governança público-comunitària

Dins de les lògiques de governança, Barba i Subirats (2015) destaquen tres tensions en la relació público-comunitària. Aquestes tensions assenyalen, en realitat, els principals reptes en les relacions entre institucions público-estatals i institucions comunitàries. La primera, homogeneïtzació versus aïllament. D’una banda, aquesta tensió remet al perill d’homogeneïtzació per seguir els ritmes estandarditzats per l’Administració pública. D’altra banda, la força marginalitzadora d’espais de transformació social excessivament aïllats i excloents que implica una pèrdua progressiva de rellevància. La segona tensió està continguda entre la tecnificació versus la participació. Els processos de gestió i relació amb l’Administració comporten un alt grau de coneixements tècnics que limiten la inclusivitat social, i a vegades requereixen molta informació per fer efectiva i accessible la presa de decisions col·lectives. La tercera tensió és la tendència a la concentració de poder i a la pèrdua de la funció pública. Dintre d’algunes comunitats es poden produir dinàmiques d’exclusió, així com la pèrdua del caràcter públic dels béns comuns, amb dinàmiques que poden convertir-los en béns de club (privatius i excloents).

107

Treballar aquestes tensions és bàsic per marcar el grau de transformació social de la gestió comunitària sense haver de renunciar al fet que puguin ser espais públics i accessibles. Per afrontar-les, Barba i Subirats assenyalen un doble repte. D’una banda, el reconeixement institucional facilitat per la formalització d’un marc legal i administratiu en què poder encabir i promoure aquest tipus de pràctiques des de condicions de diàleg igualitàries. I de l’altra, la capacitat de construir relat, sistematitzant els coneixements pràctics produïts en aquestes relacions institucionals, facilitant que puguin ser acumulatius i transferibles.

La democràcia interna

Conjuntament amb els estatuts públics que determinen l'ús col·lectiu de l'espai o de la pràctica comunitària i dels diferents òrgans d'autogovern, hi ha d'haver un codi de bon govern, preferentment adaptat al codi ètic de les associacions de Barcelona o al balanç social de la Xarxa d'Economia Social (XES). Així, qualsevol pot afegir-se i participar a les estructures de gestió i presa de decisions respectant les normes d'autogovern. Tot i que es reconeix el principi de no interferència i autonomia, hi ha criteris de democràcia interna i participació com el d'horitzontalitat, consens i democràcia directa o el de rotació de càrrecs i participació oberta en l'elaboració de les polítiques de l'organització. També, la capacitat d'escolta i obertura de les propostes que arriben des del veïnat. Un altre aspecte important és l'adopció de mecanismes de seguiment i control comunitari. Per això, hi ha d'haver fluïdesa en la comunicació, transparència en la gestió econòmica i en la presa de decisions i traspàs de la informació. En realitat, tots aquests són elements assenyalats per Ostrom en la seva anàlisi dels béns comuns.

108

Habitar com a forma de fer política

L'equitat de gènere entre el personal, socis, direcció, col·laboradors i voluntaris és un element fonamental, com ho és, de fet, tot l'imaginari conceptual i pràctic que sorgeix del món de les cures i que prové del feminisme i l'ecologisme. Els projectes comunitaris tenen una organització fàctica, basats en el fer i l'organització pràctica del mode d'estar conjuntament i fer ús dels espais, en què el mateix fet d'habitar produeix el model de política (Fernández- Savater, 2016). El principal repte és diluir la barrera entre el disseny previ d'una forma de governança i l'ús com una pràctica posterior.

4.2 REPTES DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA

En aquest apartat, a partir de l'anàlisi empírica i la revisió teòrica, situem els principals reptes de la gestió comunitària de la cultura. En concret, aquests reptes són: 1) manca d'indicadors; 2) múltiples finestres administratives; 3) marcs jurídics rígids i manca de reconeixement; 4) necessitat d'espais de diàleg públic-comunitaris; 5) reptes i paradoxes de professionalitzar la gestió comunitària, i 6) límits en la diversitat social de la gestió comunitària.

4.2.1. MANCA D'INDICADORS DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA DE LA CULTURA

“Els indicadors estan fets des de la mirada de l'universal i l'interès general, miren el cent per cent del barri o del districte. Ara bé, ¿a un projecte comunitari se li pot demanar que respongui a aquest interès general si potser està enfocat a una comunitat concreta? Potser els indicadors que has fet centrant-te en l'interès general no serveixen per avaluar un projecte comunitari específic que respon als interessos comuns d'un grup determinat.”

Tècnic municipal

“Moltes vegades no entenem els criteris de subvencions, o s'imposen criteris molt generalistes d'alta cultura o excel·lència juntament amb retorn social.”

Iniciativa de cultura comunitària

Els indicadors amb què es valoren aquestes pràctiques no responen a la realitat del dia a dia. Les entitats consideren que estan desfasats i són ambigus. És difícil poder valorar qualitativament els processos de comunitat cultural més enllà dels indicadors de gestió convencionals, més marcadament quantitius.

Els plecs de condicions sovint tenen en compte només factors com el nombre d'activitats i públics. Deixen de banda elements relacionals, de participació i qualitat de processos que són inherents a les polítiques de treball comunitari. En aquest sentit, es veu una tensió explícita entre indicadors generals i més centrats en una concepció universal de l'accés, i indicadors de comunitats àmplies que produeixen condicions d'accessibilitat pròpies, no destinades a públics sinó a gent que participa amb menys o més intensitat en el projecte.

4.2.2. MÚLTIPLES FINESTRES ADMINISTRATIVES

“Aquestes iniciatives no som ni casals, ni centres cívics, ni fàbriques; cal mirar quina tipologia som o si ens n’inventem de noves perquè no casem amb cap de l’Administració.”

Iniciativa de cultura comunitària

“Per què el districte decideix que un equipament serà un centre cívic i no un casal de barri? No ho sabem, de vegades és un tema de metres quadrats. Espero que algun dia ho sapiguem.”

Tècnic municipal

Les iniciatives de gestió comunitària pateixen pel fet d’estar sempre entre diversos models, categories i àrees de l’Ajuntament. Sovint, a causa de la seva naturalesa transversal o interdisciplinària —entre educació, acció comunitària, participació, memòria o cultura— no acaben de tenir un referent clar o àrea de l’Ajuntament. El mateix succeix amb entitats de gestió comunitària i fins i tot de festes, ja que són catalogades de diverses maneres, i tendeixen a relacionar-se amb altres perspectives més integrals i menys segons el tipus d’equipaments (si són fàbrica de creació o casal de barri, per exemple).

Això obliga aquestes iniciatives a canviar constantment el discurs i a restablir les relacions amb els canvis de govern: han d’actuar amb diversos vestits i llengües per poder dialogar amb les diverses àrees de l’Administració. Encara es conviu amb lògiques de fragmentació i superposició institucional. Es detecten dificultats per treballar de manera coordinada, des de la cultura amb altres programes i serveis com ara els educatius, socials, els plans de barris, etc.

110

4.2.3. MARCS JURÍDICS RÍGIDS I MANCA DE RECONeixEMENT

“Podem definir nosaltres mateixos el nostre propi marc legal? Cal tenir en compte que el Gòtic no s’assembla a res més: ni a Sant Andreu, ni a Gràcia...”

Espai de gestió comunitària

“Els projectes de gestió comunitària tenen uns altres timings, uns altres processos, i de vegades des de l’Administració ens costa molt respectar aquests processos, perquè tenim un interventor o un jurista que ens posa pressió.”

Tècnic municipal

L’Administració té marcs legals i jurídics que són molt rígids i coercitius, fet que no deixa generar pràctiques de cultura comunitària de manera més sostenible i ecològica, ja que s’ha de respondre a realitats molt tancades, que responen al seu torn a marcs de programes o institucions amb objectius molt distants de les pràctiques. Es ressalta una manca de reconeixement del treball de les entitats de cultura comunitària i moltes de gestió comunitària, tant les de base com de les més assentades a la ciutat.

Es tracta d’una mancança històrica: des de sempre aquestes entitats i iniciatives s’han sentit desplaçades per altres sectors, *lobbies* o representants de la indústria cultural.

Es detecta manca de referents en les àrees de proximitat de l’ICUB, absència d’aquestes entitats en el Consell de Cultura i espais similars, i manca de figures expertes malgrat que sempre es destaquí la riquesa de Barcelona en la gestió comunitària. Fins i tot s’ha donat el cas d’un projecte que no va rebre els recursos sol·licitats a l’ICUB i que, paradoxalment, aquell mateix any va rebre el premi Ciutat de Barcelona de cultura.

111

4.2.4. NECESSITAT D'ESP AIS DE DIÀLEG PÚBLICO-COMUNITARIS

“Hem rebentat l'Auditori amb un concert i no hi havia cap representant institucional.”

Iniciativa cultura comunitària

“La gestió d'un centre cívic per part d'una entitat es diferencia d'una empresa de serveis per la qüestió de la interlocució política. Una empresa no es reuneix amb el regidor, es reuneix com a molt amb el gerent de serveis a les persones. Una entitat veïnal, en canvi, ho fa amb el gerent i el regidor. Cal preservar i promoure la interlocució política.”

Tècnic municipal

112

Una altra de les preocupacions fonamentals és el desconeixement real dels projectes que s'estan duent a terme a Barcelona, ja que no hi ha cap seguiment veritable ni presència per part dels equips de l'Administració pública. Això comporta que no hi hagi espais de diàleg, de contacte, de facilitació o d'intercanvi, i menys de transparència o posada en comú, a manera de devolució ciutadana.

Es considera necessari crear condicions d'igualtat per poder establir programes o marcs normatius sobre gestió comunitària, i no imposar-la verticalment sense que hi hagi teixit ni voluntat per part de les comunitats implicades o afectades. D'altra banda, cal entendre la gestió comunitària com una realitat de cada barri: no hi ha un model universal, són sempre pràctiques situades. La gestió comunitària ha de sorgir “de baix a dalt”.

4.2.5. REPTES I PARADOXES DE PROFESSIONALITZAR LA GESTIÓ COMUNITÀRIA

“Hi ha, però, una part que no és assembleària. Tenim la voluntat i apostem per tenir espais de diàleg i trobar consensos reals amb la comunitat, però és cert que hi ha moments en què esdevenim una piràmide. En algunes decisions i en una part de la gestió, per fer-ho més eficient —de vegades tenim molta feina i no hi arribem—, acabem prenent nosaltres la decisió.”

Iniciativa cultura comunitària

“L'Administració juga amb nosaltres. Per quatre duros ens demana fer un treball comunitari, social, que acaba sent de low cost. En canvi, un músic que toca en un centre cívic cobra molts diners!”

Iniciativa cultura comunitària

113

Fer un projecte d'acció comunitària no és el mateix que fer gestió comunitària. En la gestió, hi ha qüestions fonamentals que no poden fer-se de manera comunitària, com ara signar un crèdit. En aquest sentit, és clau repensar com s'assumeixen les limitacions de la gestió. Alguns tècnics municipals apel·len a la necessitat de distingir entre el projecte, la gestió i la governança. D'una banda, si bé un espai pot estar sota el reglament de gestió cívica, això no és sinònim que sigui un equipament obert i amb proximitat. D'altra banda, si bé el projecte pot dependre d'una comunitat àmplia, els nivells de participació i responsabilitat sobre la gestió del projecte poden ser diferents, sobretot entre l'equip de treball i la resta de persones que hi participen.

En tots els casos s'ha fet constar que la gestió comunitària obliga a un nivell de dedicació i temps molt alts. Amb les dificultats econòmiques que pateixen, s'insisteix que per dedicar-se a projectes d'aquest tipus cal posar-hi molta passió. L'alta quantitat de feina, els pocs recursos i la manca de temps poden suposar que hi hagi decisions que no es poden prendre de manera assembleària, la qual cosa debilita la gestió comunitària. Les iniciatives de cultura i gestió comunitària pateixen pel fet de moure's en cicles curts amb escassos recursos humans i pressupostos, en comparació amb altres produccions i projectes de grans equipaments culturals. La manca de recursos implica dedicar molt més temps del desitjable a obtenir-ne, i fins i tot pot obligar a fer un tipus d'activitats en detriment d'altres o a seguir agendes que forcen programes en què es perd la qualitat comunitària.

4.2.6. LÍMITS EN LA DIVERSITAT SOCIAL DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA

“Si fem assemblees als vespres, estem exclouent. Caldria tenir en compte qüestions com la conciliació familiar i els codis culturals de cada comunitat (...) hi ha gent que pertany a col·lectius vulnerables que, si bé pot venir a la festa, no hem aconseguit que facin propostes. Hem de veure com aconseguir que aquests col·lectius estiguin apoderats.”

Festa comunitària

“Cal qüestionar els espais participatius tradicionals, perquè acaben reproduint les relacions de poder per manca d'obertura a altres formes d'expressió i participació: un consell de barri és un espai participatiu? Quan ens hem d'adaptar entre tots: qui acaba governant?, el que crida més?, el que és més extravertit?, el que té un llenguatge més elaborat? Què vol dir elaborar processos participatius?”

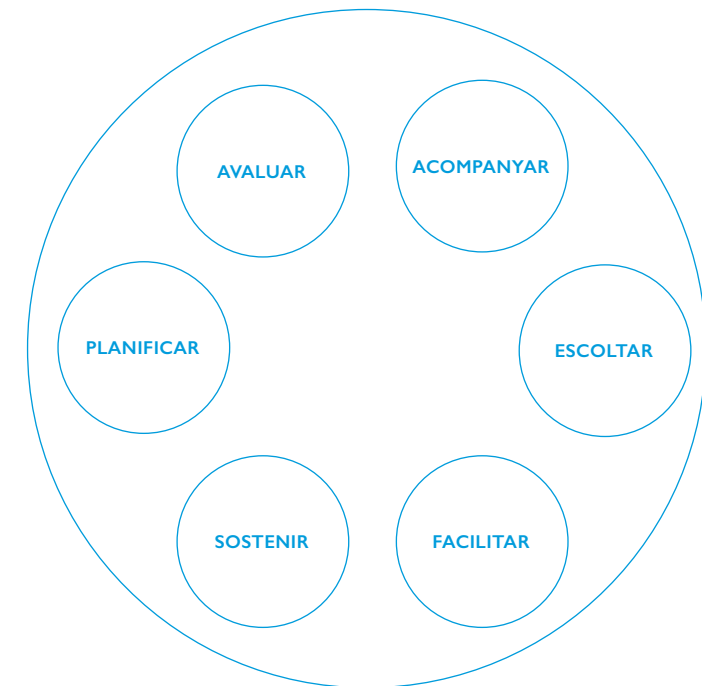
Centre cívic

Un altre element important és el de poder consolidar el treball comunitari, de manera que sigui divers, inclúsiu i pugui estar obert a altres veus i organitzacions i entitats. És important que el model de governança estigui experimentant també models de participació comunitaris, ja que no tota la gestió cívica o ciutadana és sempre comunitària *per se*. En els casos analitzats, s'ha fet constar la manca de participació en la gestió dels projectes per part dels membres de comunitats subalternes, de manera que els òrgans que organitzen i gestionen una activitat o projecte cultural no reflecteixen la diversitat cultural dels barris ni de la ciutat.

Majoritàriament, es reconeix la incapacitat per accedir i arribar a aquestes comunitats i implicar-les de manera activa en la gestió. Aquest fet obliga a la reflexió: qui es troba en la posició de definir quina cultura ha de ser comunitària? Qui té la possibilitat de dir? Quines veus continuen silenciades fins i tot en projectes que neixen amb la voluntat de donar cabuda a tanta gent com sigui possible? I, de manera més específica, com fer un model de participació que no sigui exclouent? Com evitar el risc d'elitisme en la gestió de la cultura comunitària?

PROPOSTES

5

Gràfic 2

Els sis eixos d'acció pública per a la gestió comunitària
Font: Elaboració pròpia.

ELS SIS EIXOS D'ACCIÓ PÚBLICA PER A LA GESTIÓ COMUNITÀRIA

5.1.

En la introducció d'aquest llibre hem argumentat que la gestió comunitària i, de manera genèrica, la reivindicació dels béns comuns, ha estat i és una de les formes per pensar i produir noves institucions democràtiques. Però també, que per avançar en aquest desig calen visions realistes i basades en les pràctiques existents, intentant no caure en visions utòpiques que portin a propostes impracticables. Aquesta ha estat la nostra intenció i, de fet, és la perspectiva que volem mantenir en aquesta secció final. Proposem sis eixos d'acció pública per a la gestió comunitària traçats a partir de la realitat institucional i social de Barcelona. Aquests sis eixos, enllaçats entre si, dibuixen un cicle d'accions i processos que, si bé encavalcats, hem volgut dissecionar per millorar-ne la comprensió (gràfic 2). En els punts següents expliquem cadascun d'aquests eixos, encapçalats per cites de tècnics municipals i actors col·lectius extretes de les entrevistes realitzades.

116

5.1.1. AVALUAR. INDICADORS I BALANÇ COMUNITARI

“Més que indicadors d'avaluació, hem de fer servir indicadors de diagnòstic: cal acompanyar més que avaluar. Per exemple, si en un barri la població jove és superior a la mitjana de la població i no hi ha cap jove a les vostres activitats, cal que ho revisis. És un toc d'atenció.”

Tècnic municipal

“La XES té una normativa que regula qui en forma part. Una Administració que escoltés hauria d'observar aquesta normativa, aquestes bases, i traslladar-les a la gestió comunitària. Per exemple, en les bases es parla de corresponsabilitat: si vols ser solidari no pots tenir un compte a Endesa.”

117

Espai de gestió comunitària

Els valors intangibles que produeix una pràctica comunitària són molt difícils d'avaluar, però construir eines per fer-los visibles és una tasca que s'està duent a terme des de diferents àmbits.¹⁰ Des de la gestió comunitària es defensen valors que cal traduir en indicadors, necessaris per reconèixer el seu retorn social, legitimar els processos i poder generar convenis, licitacions públiques i altres models de concurrència pública. Actualment, amb la XES i la XEC s'estan confeccionant un conjunt d'indicadors partint de l'experiència del balanç social. Aquesta matriu d'indicadors, que s'ha anomenat balanç comunitari, vol ser una eina produïda per les mateixes comunitats i col·lectius protagonistes dels projectes d'ús i gestió comunitària de béns i serveis municipals.

El balanç comunitari consta de quatre blocs d'indicadors que ha d'omplir l'entitat gestora. El primer bloc està centrat en criteris de territori i arrelament. Per exemple, lligams amb xarxes socials i comercials del territori o les eines dedicades a detectar necessitats del barri. El segon bloc es basa en el retorn i el compromís social amb, entre d'altres, indicadors sobre foment d'economies i comportament comunitaris i per identificar la base social del projecte. El tercer bloc treballa amb elements de democràcia interna i participació per situar aspectes sobre la presa de decisions, la capacitat de proposta i la transparència.

¹⁰ Des d'Acció Comunitària s'estan treballant indicadors dialogadament amb representants d'equipaments de gestió cívica, els tècnics de barri i amb l'equip tècnic de dret socials. Desenvolupen tres paquets d'anàlisi: el tipus

d'escolta que fa l'equipament, l'accessibilitat i obertura de l'organització i si l'activitat o projecte que es realitza és comunitari o no.

I finalment, el quart bloc tracta sobre cures dels processos, persones i entorn, inclou principis i conductes que defineixen els valors ètics fonamentals, des de qualitat laboral, protocols d'agressió sexista o d'accés a col·lectius vulnerables.

En el marc dels nous convenis entre l'Ajuntament i entitats, seria interessant que els resultats d'aquest balanç comunitari funcionessin per fer observable el valor públic i el retorn social de la gestió comunitària i com a justificació de la cessió de béns i la concessió de la gestió de serveis.

5.1.2. ESCOLTAR. CONFIANÇA, RECONeixEMENT I ESCOLTA ACTIVA

118 *“Si hi ha confiança, podem debatre sense que ningú pensi que qüestionem el projecte. Hem de poder tenir un debat madur i sa. La confiança es va construint a partir de conflictes que es resolen de mica en mica, amb voluntat per part de tothom perquè hi hagi un reconeixement mutu.”*

Tècnic municipal

«Per primera vegada, aviat vindrà un tècnic de districte a veure què fem. Estic encantada, tot i que no sé com repercutirà en l'entitat. En dotze anys de subvencions no ens han vingut mai a veure. Hauria de ser la seva obligació!»

Iniciativa de cultura comunitària

és donar les claus de l'espai als col·lectius que el fan servir, amb l'objectiu de descentralitzant la cura de l'espai i posar en pràctica la confiança mútua i la corresponsabilitat. Per tot el que implica, no és una pràctica sense tensions. Com ens van assenyalar des d'un espai de proximitat: “El primer any va costar molt entendre que la gent podia quedar-se a dormir, tenir claus, etc. La relació

La confiança és un valor vertebral dels processos de gestió comunitària, i ha estat reivindicada, en diversos sentits, en totes les entrevistes realitzades a tècnics municipals, col·lectius i responsables de projectes comunitaris. D'una banda, s'ha posat èmfasi en la confiança que s'ha de construir entre els membres de la comunitat que desenvolupen un projecte i hi participen. I de l'altra, entre les comunitats i l'Administració pública.

Hi ha decisions que posen a prova la confiança i el compromís dintre dels espais comunitaris. A priori, poden semblar gestos simbòlics, però són crucials per desenvolupar formes de governança comunitàries. Un exemple recurrent

de confiança va costar un any i mig llarg de trobades amb tots els càrrecs de responsabilitat per explicar-los des d'on volem treballar. Hi havia pors de l'estil ‘si tenen les claus, ens robaran’.”

La confiança ha de venir acompanyada del reconeixement dels valors de la gestió comunitària per part de l'Administració. En aquest sentit, cal formació i sensibilització per part dels tècnics municipals, a més d'enfortir el diàleg horitzontal amb els projectes de gestió comunitària. Des de les pràctiques comunitàries es demana generar espais de formació, trobades informals i processos de seguiment en condicions igualitàries. La confiança i el reconeixement han de ser la conseqüència d'una presència més gran de l'Administració al territori i una relació més quotidiana amb els projectes i iniciatives de gestió comunitària. Es reclama una actitud permanent d'escolta activa, i es valora la possibilitat que es designi una persona tècnica o entitat (externa) que faci l'acompanyament dels projectes de gestió comunitària. Com a eina de treball es proposa un mapa de recursos i de distribució territorial de la gestió comunitària, per conèixer l'estat actual i poder generar línies d'actuació específiques amb mirada de ciutat.

119

5.1.3. ACOMPANYAR. FLEXIBILITAT EN RITMES, OBERTURA I MENYS REGULACIÓ

“Els projectes de gestió comunitària tenen uns altres ritmes, uns altres processos, i de vegades des de l'Administració ens costa molt respectar aquests processos, perquè tenim un interventor o un jurista que ens posa pressió.”

Tècnic municipal

“Cal una normativa més laxa, facilitadora i menys restrictiva per a aquest tipus de projectes. La clau és la facilitació.”

Iniciativa de cultura comunitària

En les entrevistes realitzades es fa constatar que, quan hi ha relació amb l'Administració, aquesta és poc flexible perquè no té en compte els ritmes que requereix una iniciativa de gestió comunitària. Es subratlla la necessitat d'acompanyar més que no pas regular, ja que l'excés de regulació perjudica la dinamització comunitària.

Es fa necessari un nou marc legal que deixi espai a allò imprevisible, més proper a un model d'assaig-error que permeti la possibilitat del fracàs i en què l'acompliment d'objectius determinats (com les subvencions) no funcioni com a imperatiu. Aquest seria un dels grans reptes que posen sobre la taula els projectes de gestió comunitària, els quals exigeixen una manera més oberta i flexible de ser interpellats legalment.

El caràcter experimental, no només en el contingut dels projectes comunitaris, sinó també en les formes de governança de l'espai amb l'objectiu de promoure els drets d'ús i la gestió directa, necessita més flexibilitat. En els processos de negociació és necessari crear nous marcs legals i normatius amb noves categoritzacions més flexibles i obertes respecte a què ha de ser un espai i la categoria ocupada. Moltes iniciatives, per la seva mateixa situació, estan creuades per elements de gestió comunitària i gestió pública, amb trets comuns de cultura de proximitat, però que no acaben d'adaptar-se a les necessitats que necessiten les noves institucions.

120

Com apuntava un tècnic municipal, “que la governança d'un equipament estigui en mans d'entitats i la gestió en mans d'una empresa, una entitat, una cooperativa... és una fórmula possible que cal tenir en compte. Hi ha models híbrids. L'important és com articula la comunitat”. Per això es reivindiquen models que s'adaptin a aquest caràcter híbrid, que superin la dicotomia d'externalització, gestió pública i gestió comunitària, ja que cada realitat pot contenir espais propis o singulars. Per exemple, un centre comunitari veïnal de gestió comunitària pot conviure amb una biblioteca de proximitat, i cercar models de gestió comuna de zones polivalents, que alteren les relacions i modes d'ús de part de la biblioteca.

5.1.4. FACILITAR. SUPORT TÈCNIC I TRANSVERSALITAT ENTRE ÀREES MUNICIPALS

“El nostre treball és fer de mediadors, veure fins on es pot arribar entre les dues parts i aconseguir que no siguin parts diferenciades. Busquem hibridació no només en compartir espais sinó en la gestió, pensant junts quins haurien de ser els sistemes de governança, els usos de l'espai. Estem mirant els límits.”

Tècnic municipal

“Potser caldria uns referents en els territoris que tinguessin tot el territori al cap, que sabessin quina és l'estructura municipal i fossin sobretot conductors, que fessin fluir la informació. És el que havien de ser inicialment els tècnics de barri, però ara bàsicament fan logística.”

Espai de gestió comunitària

121

En tots els casos, s'assenyala la necessitat que l'acompanyament que ha de facilitar l'Ajuntament no suposi una intromissió en els aspectes interns i en la presa de decisió dels projectes. Hi ha una visió general respecte a la necessitat d'un canvi del rol de l'Administració, passant de ser gestora o medidora que imposa marcs, temps i indicadors, a facilitadora de processos de codisseny de polítiques. Aquest desplaçament comporta una corresponsabilitat mútua per part dels actors polítics i socials implicats.

Aquest procés pot ser facilitat per professionals experts en participació i cultura, i fins i tot equips mixtos si els espais o pràctiques necessiten altres perfils. En aquest sentit, la mediació i dinamització es reivindica com a peça clau durant el procés de conformació d'institucions, igual que durant el seu desenvolupament i evolució a llarg termini. Per tal de garantir el màxim grau de participació (en el projecte i en la seva gestió) de tota la comunitat, cal un augment dels recursos en les estructures tècniques de les diferents iniciatives, o bé el desplegament de tècnics comunitaris de barri, preferiblement externs, que s'ocupin de facilitar les vies d'implicació de totes les comunitats. Com assenyalen des d'una iniciativa de festa popular: “En un barri de 40.000 habitants només tenim dues tècniques comunitàries. I fins fa ben poc, només una. No donem a l'abast.”

És important promoure la implicació de l'Administració des de diverses àrees i coneixements. El canvi de rol de l'Administració ha de venir acompanyat d'un model més interdepartamental dels agents implicats en els processos, tant

perfiles d'àrees de cultura com de participació i districte, per fomentar la gestió comunitària buscant superar les polítiques atomitzades. La transversalitat entre departaments com cultura, urbanisme i benestar social pot facilitar la gestió dels projectes, i es suggereix poder treballar amb un pressupost comú dels diferents departaments. L'objectiu és poder establir mesures per evitar l'alt grau de parcel·lació existent, que a la llarga només suposa traves als projectes i més dificultats per al diàleg. Es demana, en el fons, un canvi profund de l'Administració que li permeti implicar-se en els projectes com un actor més amb qui compartir totes les fases i que provingui de la interconnexió interna entre els diferents departaments.

5.1.5. SOSTENIR. MÉS RECURSOS VERSUS EL RISC DE PRECARIETAT

“Oficialment, les subvencions no permeten imputar les nòmines per la gestió general, només les vincualdes al projecte de la subvenció. Això acaba suposant precarietat laboral. Haurien de facilitar la contractació.”

Iniciativa de cultura comunitària

“Molt del que té forma de comunitari amaga formes d'explotació.”

Iniciativa de cultura comunitària

banda, hi ha aspectes concrets a explorar en l'àmbit laboral. Per exemple, la major part dels centres cívics entrevistats han comentat el malestar que els suposa compartir espai i projecte amb els treballadors de consergeria tenint en compte que són pagats per empreses externes que els precaritzen. Apunten la possibilitat de portar la gestió de les consergeries des dels centres.

La majoria dels projectes que depenen de subvencions fan constar la necessitat d'un canvi de model. Són necessaris marcs d'ajuda econòmica estables i sostenibilitat a llarg termini. Cal promocionar la sostenibilitat dels processos

amb permanència en els barris amb models a llarg termini, no fruit de mirades partidistes sinó dels temps comunitaris, que són diferents. Es proposen convenis/marcs avalats per plataformes amb indicadors socials (balanç comunitari), subvencions plurianuals específiques per a projectes de cultura comunitària, implantar convocatòries trianuals entre barris (com els projectes europeus) o mesures com la dotació de recursos humans o personal específic (un tècnic de l'Ajuntament), recursos de producció d'altres espais, ajudes o programes amb els grans equipaments de ciutat.

En general, s'assenyala la necessitat d'un canvi de model de subvencions que faciliti la presentació (i signatura de sol·licitud) de més d'una entitat, que eviti la precarització (per exemple, permetent imputar les nòmines per gestió o adequant la corresponsabilitat econòmica), que requereixi menys temps i que, en general, el model estigui pensat expressament per a projectes de gestió comunitària.

5.1.6. PLANIFICAR. XARXA I REFLEXIÓ CONJUNTA EN L'ÀMBIT DE CIUTAT

“El gestor no defineix l'equipament. L'equipament i el servei han de venir definits per la institució amb col·laboració del teixit del territori. Un cop definit el servei, s'ha de mirar en cada cas què és el més idoni. Hi ha casos en què s'ha forçat una entitat a fer gestió cívica, però l'entitat ni ho demanava ni estava capacitada per fer-ho.”

Tècnic municipal

“Ens hem usat molt els uns als altres, però hem col·laborat molt poc: no hem pensat junts, no tenim elements comuns, però tampoc dissonàncies. Només creem xarxa i formes de fer entre iguals, no entre la diferència.”

Equipament de proximitat

recurso i eines. Es proposen metodologies compartides en clau de ciutat i una anàlisi profunda i actualitzada dels equipaments i projectes que hi ha a la ciutat per tal de poder complementar continguts i aprofitar recursos en xarxa. Es tracta de respondre a la manca de planificació de la xarxa d'equipaments de la ciutat per poder complementar continguts i necessitats.

Les plataformes veïnals i ciutadanes reivindiquen un espai de mirada de ciutat en el qual poder parlar i pactar de tu a tu amb l'Administració local. Aquest seria un espai d'escolta ciutadana i d'aprenentatge entre tècnics i iniciatives que podria funcionar a manera de laboratori ciutadà de la cultura comunitària.

Si entenem que les iniciatives de gestió comunitària no només són fenòmens de participació ciutadana sinó de transformació de la vida dels barris, i per tant models de sobirania cultural i de dret a la ciutat, és necessari incorporar mirades més transversals d'aquestes iniciatives en processos de planificació urbanística integral, com els plans de barri, per exemple.

En general, es proposa que l'Administració faciliti el treball en xarxa i la reflexió conjunta dels projectes de gestió comunitària de la cultura, podent fer servir els recursos i eines de participació ciutadana institucionals ja existents. Es fa constar la necessitat de compartir experiències i necessitats, metodologies,

BIBLIOGRAFIA

AISA, Ferran (2000): *Una història de Barcelona. Ateneu Enciclopèdic Popular, 1902-1999*. Barcelona, Virus.

AJUNTAMENT DE BARCELONA (1984): *Normas de funcionamiento de los centros cívicos*.

ALABART, Anna; ACEBAL, Marc Andreu; RECIO, Carolina (2008): *La Barcelona dels barris*. Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona, Mediterrània.

BARAHONA, Rodrigo (2009): «Guia de bones pràctiques per a projectes artístics d'intervenció social», *Artibarrri*. <<https://artibarrriblog.wordpress.com/documentos/documentos-oberts/>>. [Recurs en línia].

BARBA, ORIOL I SUBIRATS, ANNA (2015): «Gestió comunitària i transformació social». La Verónica Cartonera, Barcelona.

BARBIERI, N., PARTAL, A., & MERINO, E. (2011): «Nuevas políticas, nuevas miradas y metodologías de evaluación. ¿Cómo evaluar el retorno social de las políticas culturales?». *Papers. Revista de sociologia*, 96(2), 477-500.

BERTRAN, Jordi (2000): «La festa. Celebracions populars a Catalunya», dins de *Quaderns de Cultura Popular*, Generalitat de Catalunya i Edicions Primera Plana SA, Barcelona.

CARRILLO, Jesús. «Las nuevas fábricas de la cultura: los lugares de la creación y la producción cultural en la España contemporánea». <<http://medialab-prado.es>>. [Recurs en línia].

CASELLAS, A. (2006): *Las limitaciones del «modelo Barcelona». Una lectura desde Urban Regime Analysis*. Documents d'anàlisi Geogràfica, (48), 61-81.

COLÀS, Jaume; *et al.* (2005): *Catalunya a fons: fires i festes*. Barcelona, Centro Editor PDA, SL - La Vanguardia.

DELGADO, Manuel (2009): *La festa a Catalunya, avui*. Barcelona, Barcanova.

EIX CULTURA BARCELONA EN COMÚ (2015): «Políticas municipales para una gestión cultural en las infraestructuras de proximidad». <<http://cultura.bcnencomu.cat/materiales-de-programa/documentos-marco/?lang=es>> [Recurs en línia].

FERNÁNDEZ SAVATER, AMADOR. «Del paradigma del gobierno al paradigma del habitar: por un cambio de cultura política». *El diario.es*, 11/03/2016

FONT, Judit; OJEDA, Helena; URBANO, Xavier (2015): *La gestió comunitària dins l'economia social i solidària*. Barcelona, Nativa. <<http://www.nativa.cat/2015/03/la-gestio-comunitaria-dins-leconomia-social-i-solidaria/>> [Recurs en línia].

126

GONZÁLEZ, S. (2011): *Bilbao and Barcelona 'in motion'. How urban regeneration 'models' travel and mutate in the global flows of policy tourism*. *Urban studies*, 48(7), 1397-1418.

GUARDIOLA, Ingrid. «Subvencions, malabarismes, interrogants i polítiques culturals». <<http://www.nativa.cat/2017/06/subvencions-malabarismes-interrogants-i-politiques-culturals/>> [Recurs en línia. Última visita: 12 desembre 2017].

HARDIN, Garrett (1968): *The Tragedy of the Commons*. *Science*, 162, 1243-1248

HARVEY, David (2014): *Diecisiete contradicciones y el fin del capitalismo*. Madrid, Traficantes de sueños.

ICC CONSULTORS (2015): «Estudi sobre el sector de la cultura de proximitat: fases III i IV». *Associació Catalana d'Empreses del Lleure, l'Educació i la Cultura (ACELLEC)*. Catalunya. <<http://cercles.diba.cat/documentsdigitals/pdf/E150265.pdf>> [Recurs en línia. Última visita: 11 juliol 2017].

INSTITUT DE CULTURA DE BARCELONA (2012): *Document de treball per a l'elaboració del pla dels centres cívics*. Ajuntament de Barcelona. <<https://www.unizar.es/artigrama/pdf/28/2monografico/03.pdf>>. [Recurs en línia].

LAVAL, Christian; DARDOT, Pierre (2015): *Lo común. Ensayo sobre la revolución en el siglo XXI*. Madrid, Gedisa.

MARTÍNEZ MORENO, R. Y CRUZ, H. (2017): «I si mentrestant creem institucions comunitàries? Els Buits urbans com a oportunitat» en *La utilització temporal dels Buits urbans*. Ed Fernández, M. y Gigreu, J. Diputació de Barcelona.

MORA, F. R. (2008): *Naturaleza, ruralidad y civilización*. Brulot. ISO 690

MOULAERT, Frank (2009): «Social Innovation: Institutionally Embedded, Territorially (Re)produced». A: MacCallum, D.; Moulaert, F.; Hillier, J.; Vicari Haddock, S. (ed.). *Social Innovation and Territorial Development* (p. 13-31), Farnham, Ashgate Publishing Limited.

127

OBSERVATORIO VASCO DE LA CULTURA (2010): «Estudio sobre fábricas de creación». Vitòria, Servicio de Publicaciones del Gobierno Vasco.

OSTROM, Elinor (1990): *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press

PALACIOS, Alfredo (2009): «El arte comunitario: origen y evolución de las prácticas artísticas colaborativas». A: *Arteterapia. Papeles de arteterapia y educación artística para la inclusión social*. Vol. 4, p. 197-211.

PASQUAL, J. (2017): «La cultura en la agenda urbana. En UOC Ciudades». <<http://ciudad.blogs.uoc.edu/2017/10/la-cultura-en-la-agenda-urbana>> [Recurs en línia. Última visita: 10 juny 2017].

PGCB (2012): «Presentació de la Plataforma Gestió Ciutadana de Barcelona. BARCELONA». <<https://educaciotransformadora.files.wordpress.com/2012/01/presentac3b3-pgc-1.pdf>> [Recurs en línia. Última visita: 28 juny 2017].

RICART, Marta; SAURÍ, Enric (2010): *Processos creatius transformadors. Els projectes artístics d'intervenció comunitària protagonitzats per joves a Catalunya*. Barcelona, Serbal.

ROWAN, J. (2016): *Cultura libre de Estado* (VOL. 16, No. 4, pp. 516-531). ISO 690

SÁNCHEZ BELANDO, María Victoria (2015): «Las políticas culturales de proximidad en el paradigma de la ciudad creativa: el caso del programa de centros cívicos en la ciudad de Barcelona». *Política y Sociedad*, 52.1: 125.

SÁNCHEZ DE SERDIO, Aida (2007): *La política relacional en las prácticas artísticas colaborativas. Cooperación y conflicto en el desarrollo de un proyecto de vídeo comunitario*. Tesis doctoral. Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona. <www.tdx.cat/bitstream/10803/1264/1/ASSM_TESIS.pdf> [Recurs en línia. Última visita: 10 juliol 2017].

SINAPSIS; TRANSDUCTORES; REDES INSTITUYENTES (2012): Glossari «Prácticas colaborativas/arte comunitario/arte socialmente comprometido». <<https://redesinstituyentes.wordpress.com/glosario-y-referentes/practicas-colaborativasarte-comunitarioarte-socialmente-comprometido/>> [Recurs en línia. Última visita: 10 juliol 2017].

128

SUBIRATS, JOAN (2011): «Otra sociedad, ¿otra política? Del no nos representan a la democracia de lo común» Icaria ed., Barcelona.

VILLARROYA, Anna; ESCARDÍBUL, Josep-Oriol (2013): *L'impacte econòmic del tercer sector cultural a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. <http://cultura.gencat.cat/web/.content/sscc/gt/arxiu_gt/ec3r_sector.pdf> [Recurs en línia. Última visita: 10 juliol 2017].

YÚDICE, G. (2017): «Debate Inaugural. Acceso, Acción.III Encuentro Cultura y Ciudadanía». Matadero, Madrid. Ministerio de Cultura. 28 y 29 septiembre, 2017. <<https://youtu.be/qelY0JL6rF0>> [Recurs en línia. Recupetat el 10 de juny de 2017]

ANNEX I

LLISTAT DE PERSONES ENTREVISTADES I TALLERS REALITZATS

PERSONES ENTREVISTADES

1. Tècnic cap de projecte Pla de Barris / Raval Sud - Gòtic Sud. Departament del Pla de Barris / Foment de Ciutat, SA
2. Tècnica Centres de Proximitat / Servei d'Acció Comunitària
3. Tècnic Proximitat / ICUB
4. Directora CC Baró de Viver
5. Dos tècnics CC Cotxeres-Casinet (Secret. Entit. Sants, Hostafrancs i la Bordeta)
6. Tres tècnics CC Can Felipa (Empresa Progress)
7. Directora CC La Sedeta
8. Coordinació artística del Graner
9. Membre Assemblea de Barri del Poble-sec - Festa Major del Poble-sec
10. Dos membres del CB Prosperitat i dos del CJ Prosperitat - Prospe Beach
11. Tècnic Cultura Fundació Tot Raval - Festival de Cultura Raval(s)
12. Plataforma El Borsí pel Barri
13. Membres de la XEC - Xarxa Espais Comunitaris
14. Direcció i gestió de l'associació Comunitària
15. Membre Associació Cultural L'Automàtica
16. Xarxa Artibarri

17. Director del projecte Barris en dansa

TALLERS

1. Taller “Gestió comunitària. Béns comuns i polítiques culturals” en el marc de les Jornades Energies Comunitàries. Centre Cívic Les Basses, 9 de novembre de 2017. Participants: 25 persones.
2. Taller “Processos de creació d’equipaments de gestió comunitària” en el marc de les Jornades Cultura Viva. El Borsí (Ciutat Vella), 26 de gener de 2018. Participants: Casal de Barri Pou de la Figuera, Casa Orlandai, Casal d’Entitats Mas Guinardó, Centre Cívic Pati Llimona, Centre Cívic La Sedeta, Centre Cívic Baró de Viver, Fàbrica de Creació La Caldera, plataforma Recuperem el Teatre Arnau, Experimentem amb l’ART, i El Born Centre de Cultura i Memòria.
3. Taller “Pràctiques i itineraris de la gestió comunitària en cultura” en el marc de les Jornades Cultura Viva. El Borsí (Ciutat Vella), 26 de gener de 2018. Participants: La Caldera, Centre Cultural el Born, Centre Cívic La Sedeta, Centre Cívic Pati i Llimona, Borsí, Arnau, La Troca, Biciclot, Ateneu Nou Barris, Harmonia o Orlandai, persones a títol individual i dos tècnics de l’Ajuntament: tècnic cap de projecte del Pla de Barris i tècnic d’economia social i solidària.

130

ANNEX 2

LLISTAT D’EQUIPAMENTS I SERVEIS SOTA GESTIÓ CÍVICA PER ÀMBITS I DISTRICTES

(CLASSIFICACIÓ PRÒPIA)

(SETEMBRE 2018)

CENTRES CÍVICS (ICUB)

1. La Cadena - Sants-Montjuïc
2. El Sortidor (GC + prestació de serveis) - Sants-Montjuïc
3. Font de la Guatlla - Sants-Montjuïc
4. Cotxeres de Sants-Casinet (Cogestió) - Sants-Montjuïc
5. Casa Orlandai - Sarrià-Sant Gervasi
6. Can Basté - Nou Barris
7. La Farinera - Sant Martí
8. Centre Cívic Can Clariana - Sant Andreu

CASALS DE BARRI (ACCIÓ COMUNITÀRIA)

9. Pou de la Figuera - Ciutat Vella
10. Espai - Eixample
11. Sant Cristòfol - Sants-Montjuïc
12. La Vinya - Sants-Montjuïc
13. Can Clos - Sants-Montjuïc
14. Cardener - Gràcia

15. La Font d'en Fargues - Horta-Guinardó
16. La Bòbila - Nou Barris
17. La Cosa Nostra - Nou Barris
18. Prosperitat - Nou Barris
19. Ton i Guida, Roquetes - Nou Barris
20. Can Portabella - Sant Andreu
21. Casal de Barri Torre de la Sagrera- Sant Andreu
22. Ateneu L'Harmonia (Fabra i Coats) - Sant Andreu
23. La Palmera - Sant Martí
24. La Pau - Piramidón - Sant Martí
25. Bac de Roda - Sant Martí
26. Diagonal Mar - Sant Martí
27. Besòs - Sant Martí
28. Verneda - La Pau - Sant Martí
29. Poblenou - Sant Martí
30. Vila Olímpica - Can Gili Nou - Sant Martí
31. Casal de Barri de la Mercè - Les Corts
32. Casal Ca l'Isidret (pendent) - Sant Martí
33. Casal de Barri Antoni Miró Peris - Sant Martí

ALTRES EQUIPAMENTS CULTURALS

34. Centre L'Artesà (CAT) - Gràcia
35. La Violeta - Gràcia
36. Can Ricart - Sant Martí
37. La Lleialtat Santsenca - Sants
38. Calàbria 66 - Eixample

SERVEIS ENTITATS

39. Torre Jussana - Nou Barris
40. La Fontana - CJB - Gràcia
41. CRAJ - Gràcia

42. Punt7. Punt d'Informació Juvenil - Horta-Guinardó

EQUIPAMENTS ESPORTIUS

43. Poliesportiu Valldaura - Nou Barris
44. Poliesportiu Les Tres Xemeneies - Sants
45. Poliesportiu La Bordeta - Sants
46. Poliesportiu de l'Espanya Industrial - Sants
47. Camp de futbol Vallbona- Nou Barris
48. Camp de futbol Turó - Nou Barris
49. Camp de futbol Porta - Nou Barris
50. Camp de futbol Guineueta - Nou Barris
51. Camp de futbol Canyelles - Nou Barris

FÀBRriques DE CREACIÓ

52. Ateneu Popular 9 Barris
53. La Central del Circ - Sant Martí

CASALS DE JOVES

54. Casal de Joves de Prosperitat - Nou Barris
55. Casal de Joves de Roquetes - Nou Barris
56. La Masia de la Guineueta - Nou Barris
57. Casal de Joves Girapells - Guinardó
58. Casal de Joves del Clot i Camp de l'Arpa - Sant Martí

PATRIMONI HISTÒRIC/CULTURAL/ARQUITECTÒNIC

59. Refugi de la plaça del Diamant i finca San Salvador - Gràcia
60. Centre d'Interpretació dels Tres Tombs de Sant Andreu de Palomar - Sant Andreu

AULES AMBIENTALS

61. Aula Ambiental Bosc Turull - Gràcia

ALTRES CASOS RELLEVANTS

Germanetes

Coòpolis

BiciHub

Can Batlló

Casal de Joves Ripoll 25

Casal de Joves Can Seixanta

Perequartu: espai de treball cooperatiu

La Farinera, Ateneu del Clot

Ateneu Sagrada Família

Torre Garcini Bloc 17

Teatre Arnau

Hospital de Sant Llàtzer - Vall de Can Masdeu

El Borsí

Centre de Recursos LGTBI

Nau Ivanow

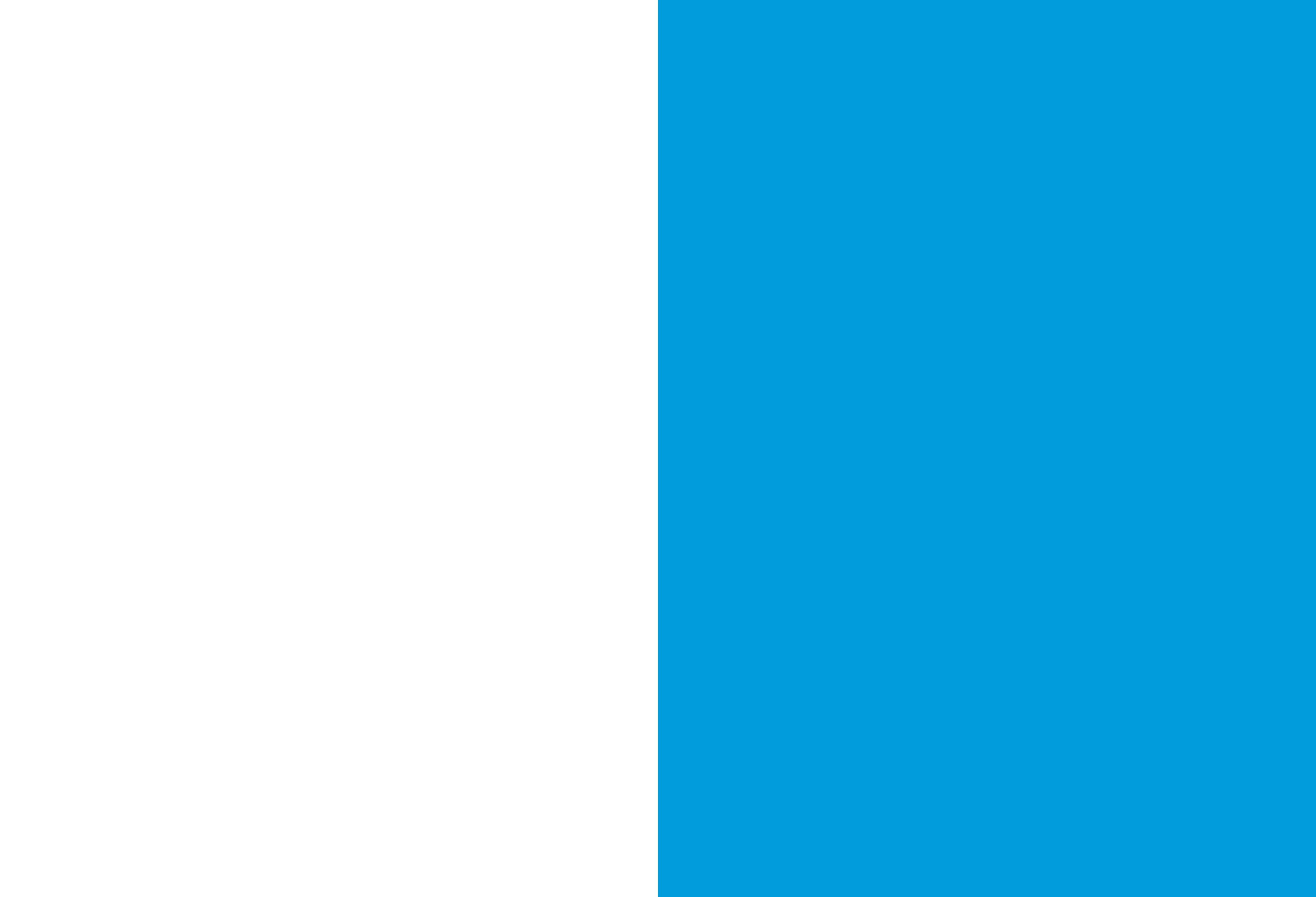
LLISTA TAULA GESTIÓ CIUTADANA

1. Associació Casal Font d'en Fargues (Casal Font d'en Fargues)
2. Associació Cultural Casa Orlandai (Casa Orlandai)
3. Associació Cultural i Social Bac de Roda (Casal de Barri Bac de Roda-Poblenou)
4. Associació Juvenil Sociocultural de Prosperitat (Casal de Joves de Prosperitat)
5. Associació Juvenil Sociocultural Raket Project (Kasal de Joves de Roquetes)
6. Associació Mercat Cultural de Vallvidrera (Mercat de Vallvidrera)
7. Associació Sociocultural La Cosa Nostra (La Cosa Nostra)

8. Bidó de Nou Barris (Ateneu Popular 9 Barris)
9. Casc Antic per la Gestió Comunitària (Casal Pou de la Figuera)
10. Consell d'Associacions de Barcelona (Torre Jussana)
11. Consell de la Joventut d'Horta-Guinardó (Punt d'Informació Juvenil d'Horta-Guinardó)
12. Consell de la Joventut de Barcelona (Espai Jove La Fontana i Centre de Recursos per a les Associacions Juvenils de Barcelona - CRAJ)
13. Coordinadora d'Entitats del Poblenou (Casal de barri del Poblenou)
14. Coordinadora d'Entitats del Poble-sec (El Sortidor)
15. Federació d'Entitats Clot-Camp de l'Arpa (La Farinera del Clot i Espai Antoni Miró Peris)
16. L'Harmonia, Federació d'Entitats de Sant Andreu de Palomar (Ateneu L'Harmonia)
17. La Masia de la Guineueta, Associació de Lleure (La Masia de la Guineueta)
18. La Prosperitat Cultura en Acció 2 - Pk2 (Casal de Barri de Prosperitat i Poliesportiu Municipal Valldaura)
19. Plataforma d'Entitats de Roquetes (Ton i Guida)
20. Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i la Bordeta (Cotxeres de Sants i Casinet d'Hostafrancs)
21. Turó Acció Sociocultural, TASC (Can Basté)

XARXA D'ESP AIS COMUNITARIS (XEC)

1. Associació Cultural Casa Orlandai (Casa Orlandai)
2. Bidó de Nou Barris (Ateneu Popular 9 Barris)
3. Casc Antic per la Gestió Comunitària (Casal Pou de la Figuera)
4. L'Harmonia, Federació d'Entitats de Sant Andreu de Palomar (Ateneu L'Harmonia)
5. Ateneu La Bòbila de Porta
6. Vall de Can Masdeu
7. Aula Ambiental Bosc Turull
8. El Borsí

Quan parlem de gestió comunitària de la cultura, ens referim a una manera de fer cultura en què les comunitats locals s'impliquen en la producció i gestió de continguts. Comunitats que, més enllà de “consumir cultura”, participen activament en la governança de les pràctiques i els espais culturals i produeixen principis democràtics. En aquest llibre mostrem una cartografia del present i el futur d'aquest model, en recollim els valors i reptes, i presentem les propostes més rellevants que han anat sorgint en les converses i tallers amb tècnics municipals i amb diversos actors col·lectius que fomenten els béns comuns culturals.

LA HIDRA
COOPERATIVA

ARTIBARRI

COMUNITATS CREATIVES PER AL CANVI SOCIAL

**Ajuntament
de Barcelona**